

Caiete Silvane

Revistă de cultură

Sub egida Uniunii Scriitorilor din România

104

Zalău, istorie și cultură

FESTIVALUL ROMAN ZALĂU - POROLISSUM

Ediția a IX-a, 5 – 8 septembrie 2013

JOI, 5 SEPTEMBRIE 2013

- 14.00** Lansarea schiței monografice "Zalău – un oraș la frontiera de nord – vest a Transilvaniei" (N. Gudea și V. Părău)
Loc: Primăria Municipiului Zalău
- Expoziție "De la tradițional la contemporan" a Bibliotecii Județene "I. S. Bădescu" Sălaj
Loc: Primăria Municipiului Zalău
- 20.00** Lansarea filmului documentar realizat în cadrul proiectului "Promovarea Festivalului Roman Zalău Porolissum – instrument de promovare a siturilor arheologice locale"
Loc: Casa de Cultură Municipală Zalău

VINERI, 6 septembrie 2013

- 15.00** Conferința Interdisciplinară "Siturile arheologice din România – între valoare istorică și dezvoltare economică"
Loc: Primăria Municipiului Zalău, Sala "Avram Iancu"
- 19.00** PARADA COSTUMELOR ISTORICE
Traseu: Parcarea de lângă Primăria Municipiului Zalău – Blvd. M. Viteazul – Perla – Blvd. M. Viteazul – Scenă
- Deschiderea oficială a Festivalului Roman Zalău Porolissum pe scena Festivalului p- prezentarea trupelor, spectacol de dans, muzică și teatru
Loc: Parcarea din spatele Primăriei Municipiului Zalău

SÂMBĂTĂ, 7 septembrie 2013

- 11.00 – 18.00** Demonstrații de lupte între daci și romani – Dansuri dacice și romane – Ritualuri antice – Lupte de gladiatori – Prezentări de armament și tactici militare antice – Teatru antic - Demonstrații de trageri cu arcul – Ateliere de ceramică - BĂTĂLIA FINALĂ
Loc: Grădina Colegiului Național SILVANIA
- 19.00** Dans și muzică pe scena Festivalului
Loc: Parcarea din spatele Primăriei Municipiului Zalău

DUMINICĂ, 8 septembrie 2013

- 14.00 – 19.00** Teatru antic – Lupte de gladiatori - Demonstrații și Concurs de tras cu arcul – Demonstrații de lupte - Concurs de aruncarea suliței – Dans antic
Loc: Complexul Arheologic Porolissum
- Transportul la Complexul Arheologic Porolissum este asigurat în mod gratuit. Plecări din parcarea din spatele Primăriei Municipiului Zalău: 13.00 și 13.20. Plecări de la Porolissum: 17.30, 18.30, 19.30

Participanți:

"Cohors III Campestris" și "Lupii Daciei" ai Asociației "Amicii Muzeului" din Zalău – Nimfe Dacice din Zalău – Savaria Legio XV Apollinaris din Szombathely, Ungaria – "Virtus Antiqua" din Cluj Napoca - Trupa "EOS" a Bibliotecii Județene "I. S. Bădescu" Sălaj - "Meșteșugarii lui Lucretius Aquila" de la Muzeul Național al Unirii din Alba Iulia – Garda Apulum, Legiunea XIII Gemina, a Muzeului Național al Unirii din Alba Iulia – Trupa de arcași din București – Trupa de teatru Skepsis din Alba Iulia

www.festivalulroman.ro

Eveniment organizat de Municipiul Zalău în cadrul proiectului:

"Promovarea Festivalului Roman Zalău Porolissum – instrument de promovare a siturilor arheologice locale"
UAT Municipiul Zalău, Piața Iuliu Maniu nr. 3, Zalău, cod poștal 450016
August 2013

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României.

Regio
PROGRAMUL OPERAȚIONAL REGIONAL

Inițiativă locală. Dezvoltare regională.

www.inforegio.ro

Investim în viitorul tău! Proiect selectat în cadrul Programului Operațional Regional și cofinanțat de Uniunea Europeană prin Fondul European pentru Dezvoltare Regională.

Zalăul în „Caiete Silvane” – un demers identitar

Redacția revistei „Caiete Silvane” ne oferă, din nou, prin acest număr dedicat Zalăului, prilejul reîntâlnirii cu propriul trecut. Un trecut care ni se dezvăluie și în paginile acestei reviste prin locurile și oamenii care și-au lăsat amprenta asupra orașului în care trăim. Și, ca să parafralez titlul unei inspirate lucrări a colegilor de la Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, în paginile acestei reviste veți descoperi locurile de poveste și oamenii care ne reprezintă. De la clădiri de patrimoniu, până la biografii ale unor personalități exponențiale pentru municipiu. Toate prezentate într-un spațiu generos al unei reviste care a devenit referențială în spațiul cultural regional și național.

Demersul intelectual al echipei de la „Caiete Silvane” vine ca o completare necesară și oportună la eforturile consecvente ale administrației locale de a păstra și a promova zestrea materială și spirituală a Zalăului. Eforturi care s-au concretizat în ultimii ani prin implicarea directă în reabilitarea unor clădiri de patrimoniu, prin sprijinul acordat proiectelor culturale locale, dar și prin organizarea unor evenimente precum festivalurile de folclor, lansări de carte și, nu în ultimul rând, Festivalul Roman Zalău – Porolissum. De altfel, lansarea acestui număr special al „Caietelor Silvane” are loc tocmai în preajma unei noi ediții a Festivalului Roman, un eveniment care ne reprezintă și care, cu riscul de-a folosi o formulă extrem de uzitată, a devenit un brand local.

Aportul generos al oamenilor de cultură în viața cetății, vizibil și în paginile acestei reviste, ne ajută să ne (re)definim propria identitate. Și tocmai de aceea salut apariția acestui nou număr al „Caietelor Silvane” și vă invit să parcurgem împreună pagini din istoria noastră, a celor pentru care Zalăul înseamnă „acasă”.

Radu CĂPÎLNAȘIU,
primarul municipiului Zalău

Al treilea tezaur de la Zalău

Emanoil PRIPON

*This spring marked the 40th anniversary of the discovery, in Silvania Country (Țara Silvaniei), of the most spectacular medieval monetary treasure dating from XVII-th century, known in specialized literature as **the third monetary treasure of Zalău**. We underline the fact that, during the last half century, in Zalău have been discovered no less than eight medieval and modern monetary treasures and deposits, seven of which containing silver coins and one containing bronze coins.*

The treasure, which was accidentally discovered on the 11th of May 1973 in the old center of Zalău during some urbanistic works, contains 696 silver coins that were initially kept in a clay pot which was completely destroyed by the explorers, without any possibility of recovering any of it.

This exceptional monetary discovery that has been preserved in the patrimony of the History and Art County Museum of Zalău will be exhibited for the public in a future exhibition, next to some other numismatic pieces and ornaments.

***

În primăvara acestui an s-au împlinit 40 de ani de la descoperirea celui mai spectaculos tezaur monetar medieval de secol XVII din Țara Silvaniei, cunoscut în literatura de specialitate ca *al treilea tezaur monetar de la Zalău*. Amintim faptul că la Zalău au fost descoperite pe parcursul ultimei jumătăți de secol, nu mai puțin de opt tezaure și acumulări (depozite) monetare medievale și moderne, dintre care șapte conțin monete din argint, iar unul monete din bronz.

Descoperit întâmplător la 11 mai 1973 în centrul vechi al municipiului Zalău, cu ocazia unor lucrări edilitare, tezaurul conține 696 monete din argint, depozitate inițial într-un vas din lut, distrus integral de către descoperitori, fără a mai putea fi recuperat ceva din el. Monetele ce compun tezaurul au fost emise în 29 de țări, provincii, principate, ducate, comitate, episcopate și orașe, după cum urmează: Transilvania, Polonia, Riga, Elbing, Prusia, Niederösterreich, Stiria, Carintia, Boemia, Ungaria, Silezia, Olmütz, Brieg, Liegnitz-Brieg, Württemberg-Oels, Salzburg, Lübeck, Oettingen, Schwarzburg, Sachsen-Neu Weimar, Anhalt-Zerbst, Montfort, Hessen Darmstadt, Pfalz-Veldenz, Goslar, Brabant, Geldern, Flandra și Tournai. Impresionantă este și diversitatea de numerar ce compune tezaurul: taleri și patagoni (nominale mari cu greutate de aproximativ 29 grame și

diametrul de aproximativ 40 mm), guldeni sau 2/3 taler (nominale medii cu o greutate de aproximativ 18 grame și diametrul de aproximativ 35 mm), orți sau 1/4 taler, piese de 15 creițari, de șase creițari, de șase groși, groși mari, piese de trei groși, de un groș și jumătate și de un groș. Piesele au fost emise între anii 1567 și 1684, înșiruindu-se pe o perioadă de 118 ani. Desigur, tezaurul nu a fost acumulat pe parcursul a două sau trei generații cum poate am fi tentați să credem, ci constituie mai degrabă *capitalul curent* al unui negustor zălăuan, pus la adăpost undeva după anul 1684 (data emiterii ultimei monete din tezaur) sau poate chiar în acel an. Diversitatea monetelor din tezaur și valoarea ridicată a acumulării susțin ideea că acesta a aparținut unui negustor localnic bogat. Doar un cunoscător, adică un negustor, ar fi putut să stabilească raporturile de valoare atât de complicate dintre cele 14 tipuri de numerar de argint ce compun tezaurul. Evident, numărul nominalelor aflate în circulație în Principatul Transilvaniei, depășea cu mult numărul de tipuri monetare prezente în tezaurul de la Zalău. În privința nominalului aflat în circulație monetară la sfârșitul secolului al XVII-lea în Principatul Transilvania, se remarcă atât prezența elementului tradițional reprezentat de emisiunile monetare de la sfârșitul secolului 15 și primele trei decenii ale secolului următor (talerul de la Sigismund Bathori – 1595, groși mari transilvăneni, dreipölkeri de Polonia, Riga, Elbing, Prusia), cât și a unor elemente noi, precum piesele de două treimi de taler (gulden) și cele de 15 creițari. Guldenii din tezaur sunt monete de calitate inferioară (prin greutatea redusă și conținutul scăzut de argint), fiind un element de noutate pentru circulația monetară a Transilvaniei, însă în strânsă legătură cu intervenția austriacă în Principat. Piesele de 15 creițari erau monete special emise de Imperiul Austriac pentru necesități de război și aveau în epocă un curs forțat, adică o valoare inferioară celei nominale.

De proporții impresionante prin bogăție și varietate, *al treilea tezaur de la Zalău* se înscrie în seria *tezaurelor urbane*, caracteristice orașelor-târg, ce se deosebesc net de tezaurele monetare descoperite în mediul rural, deloc puține de altfel în Țara Silvaniei. Intensa circulație monetară din „aparent modestul târg” medieval de la poalele Meseșului este în strânsă legătură cu faptul că pe aici trecea unul din „drumurile sării”, pe care era transportat acest prețios produs către ves-

Taler emis la Episcopatul Salzburg

Taler (patagon) emis la Geldern

Taler emis la Schwarzburg

Taler (patagon) emis la Brabant

Taler emis la Anhalt-Zerbst

Taler emis în Transilvania

tul Europei. Ultimele monete din tezaur au fost emise în anul 1684, ceea ce înseamnă că momentul îngropării lui se situează în jurul acestei date sau la un scurt interval de timp după această dată. Este știut faptul că în 1685 armata austriacă intervine în Transilvania, ceea ce atrage după sine o serie de abuzuri din partea armatei (rechiziții, jafuri, silnicii). Mai mult, între 1675-1676 sunt prezenți în Sălaj 24.000 de soldați sub comanda generalului Antonio Carafa, unii dintre ei, în frunte cu generalul, fiind incartiruiți chiar în Zalău. Într-un astfel de context, se pare că negustorul zălăuan și-a pus la adăpost averea, îngropând-o în propria prăvălie sau chiar în casa unde locuia, situată la acea vreme în centrul orașului. Printr-un concurs neavorabil de împrejurări - poate chiar pierzându-și viața, negustorul nu și-a mai recuperat agoniseala pusă la adăpost

Această descoperire monetară de excepție, păstrată în patrimoniul Muzeului Județean de Istorie și Artă din Zalău, va face obiectul etalării în cadrul viitoarei expoziții de bază, alături de alte piese numismatice și de podoabă, spre delectarea publicului vizitator.

Gulden (2/3 taler) emis la Goslar

Bibliografie:

1. Eugen Chirilă, Vasile Lucăcel, Eva Lakó, *Al treilea tezaur monetar de la Zalău, sec. XVI-XVII*, în *Acta Musei Porolissensis*, IX, 1985, p. 305-325.
2. Emanoil Pripon, *Repertoriul descoperirilor numismatice medievale din județul Sălaj (sec. XII-XVIII)*, în *Identități culturale locale și regionale în context european. Studii de arheologie și antropologie istorică. IN MEMORIAM ALEXANDRI V. MATEI*, Editura Mega – Editura Porolissum a Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, Cluj-Napoca, 2010, pp. 773-793.

Primele familii de intelectuali români la Zalău (după 1876)

Marin POP

Immediately after the establishment of Sălaj County in 1876, some Romanian families, especially clerks, settled down in Zalău.

Looking into the Registration Registers of Zalău city, we noticed that - between 1876-1890 - some family events that are not well known took place in Zalău.

Politically speaking, we think that the biggest action of Romanians from Zalău between 1876-1890 is the one that took place in 1877-78, when they joined, like all Romanians, their brothers from across Carpathian Mountains, during the War of Independence.

At the end of the article we will offer some biographical outlines regarding Teodor Pop, the families Ioan and Clara Maniu, Vasile and Emilia Pop and a biography of Gavril Trifu written by Leontin Ghergariu, in a different article.

***

Imediat după înființarea Comitatului (județului) Sălaj, în anul 1876, la Zalău se stabilesc și câteva familii românești, în special funcționari. În cartea sa de amintiri, Emilia Pop, n. Mărcuș, soția fruntașului național-român Vasile Pop, menționează familiile de intelectuali români care domiciliau la vremea respectivă în noua capitală a județului Sălaj (**Emilia Pop n. Mărcuș, O familie românească în veacul al XIX-lea, Cluj, 1932, pp. 66-67**).

„În Zalău abia am fost 7-8 familii române - spune Emilia Pop. Le înșir pe toate: Ioan Maniu și I. Țiple judecători la Tribunal, Gavril Trifu, profesor la preparandie, Nichita Ioan, Al. Dragomir, Pop Valentin, Andrei Tibenschi avocați,

Teodor Nichita executor. Cele mai strânse legături de prietenie erau însă numai între familiile Maniu, Trifu și a noastră (Vasile și Emilia Pop, născută Mărcuș - n.n.). Într-o vreme locuiam pe aceeași stradă cu familia Maniu. Întâmirile noastre au fost zilnice. Soțul meu, cu ceva mai tânăr, era totuși per-tu cu Ioan Maniu, care-l aprecia mult. Iar copiii lui Maniu: Cassiu, Iuliu, Elenuța, Cornelia au crescut sub ochii noștri alintați de multe ori de afecțiunea ce purtam întregii familii nobile și de o rară distincție. La două fetițe, cari au decedat însă în vârstă fragedă, le-am fost chiar nașă de botez.

Izolați între streini trăiam în relațiuni strânse, conveneam adeseori și astfel într-o societate mică, dar plăcută, am petrecut mai bine de două decenii. Doar gazetele și revistele de pe vremuri, pe cari le aveam abonate, „Familia” (în tot timpul existenței ei), „Tribuna”, „Gazeta Transilvaniei”, „Vulturul”, ne furnizau hrana intelectuală a cărei dor îl duceam”.

Conform recensămintelor populației, în anul 1850 în Zalău, la o populație de 4.294 persoane, doar 20 se declarau români, 4.137 maghiari, 76 țigani, 50 armeni și 7 evrei.

Situația demografică a orașului se schimbă după anul 1876 când Zalăul devine capitala Comitatului Sălaj. Astfel, în anul 1880, conform recensământului, Zalăul avea o populație de 5.961. Dintre aceștia, după limba maternă, 347 erau români, 5.368 maghiari, 37 germani, 7 slovaci, 16 alte naționalități, 6 străini și 180 cu limba maternă necunoscută (**Recensămintele populației din 1850 și 1880, apărute la Ed Staff din Cluj, 1996 și 1997**).

Așadar, după înființarea Comitatului Sălaj mai multe familii de intelectuali români se stabilesc sau sunt detașați în orașul Zalău. Printre ei se numără familiile Maniu și Pop. Erau deja stabilite în Zalău familiile Trifu sau Nichita. De asemenea, filia greco-catolică din Zalău era păstorită încă din 1862 de vrednicul preot din Ortelec Teodor Pop.

Unele dintre familii, precum Ioan și Clara Maniu sau Emilia și Vasile Pop au revenit la Șimleu după aproape două decenii, spre vârsta pensionării, altele au rămas în Zalău.

În anii petrecuți la Zalău, după cum subliniază Emilia Pop, născută Mărcuș, au avut parte de bucuriile și tristețile inerente vieții.

În primul rând se simțeau străini într-un oraș eminentemente maghiar și încercau să fie uniți. Singura lor „hrană intelectuală”, cum spune Emilia Pop, o constituia cititul revistelor românești, la care erau abonați.

Studiind Registrele Matricole ale orașului Zalău, pentru perioada 1876-1890 am observat că la Zalău au avut loc o serie de evenimente de familie mai puțin cunoscute. De pildă, faptul că familia Maniu și-a botezat fiica Cornelia, călugărită sub numele de sora Cecilia, imediat după mutarea lor la Zalău. De asemenea, tot aici a avut loc nunta fiicei lor Elena, măritată cu preotul Ioan Pop, devenit vicar al Năsăudului. Dar tot aici la Zalău au înmormântat două fiice și un fiu, decedați la vârste fragede.

Din registrele matricole ale botezaților se poate remarca faptul că pe multe pagini din cele 6 poziții, la rubrica observații scrie că a decedat sub un an sau la câțiva ani de la naștere. Era, într-adevăr,

o mortalitate infantilă foarte mare.

Familia Gavril și Emilia Trifu, născută Weis au avut și ei parte de astfel de evenimente. În anul 1876 le-au decedat 3 copii: pe data de 12 mai deceda, la vârsta de 3 luni și 18 zile, fiul lor Ioan; pe data de 8 decembrie un fiu de 4 ani și 11 luni, iar a doua zi, pe 9 decembrie, sora geamănă a lui Ioan, Gizela, la vârsta de 10 luni și 15 zile.

Totuși, familia Trifu a avut parte și de evenimente fericite. Pe data de 1 octombrie 1888, fiica lor Emilia s-a căsătorit, la Zalău, cu tânărul absolvent de teologie Ioan Kovari din Giurtelec. Ca nași de cununie i-au avut pe George Pop de Băsești și Clara Maniu, iar ca preoți pe Alimpiu Barboloviciu, vicarul greco-catolic al Silvaniei și pe protopopul greco-catolic Teodor Pop din Ortelec (**Serviciul Județean Sălaj al Arhivelor Naționale, Fond Colecția Registrelor de stare civilă, nr. 1307**).

Pe plan politic, credem că cea mai mare acțiune a românilor zălăuani din această perioadă (1876-1890) este cea din 1877-78 când s-au solidarizat, la fel ca toți românii, cu frații lor de peste Carpați, în timpul războiului de independență. Ei și-au dat seama că acum se crează „Piemontul românesc”, care va duce la unirea tuturor românilor într-un singur stat. Astfel, la data de 13/25 mai 1877 frunțașii politici ai românilor sălăjeni s-au întrunit la Zalău pentru a dezbate problema strănerii de ajutoare pentru cei răniți în război. S-a hotărât ca această acțiune să fie împărțită pe trei centre: Zalău, Șimleu Silvaniei și Cehu Silvaniei. S-au stabilit și persoanele care urmau să fie responsabile în aceste centre, și anume: Teodor Pop și Emilia Pop, în Zalău; Maria Barboloviciu, în Șimleu și Elena Pop, fiica lui George Pop, în Cehu Silvaniei.

Cu această ocazie au trimis Vicarului greco-catolic al Silvaniei, Alimpiu Barboloviciu următoarea scrisoare: „Reverisime Domnule Vicariu Episcopesc!

Evenimentele în orientul Eu-

ropei, cari siliră și pe România să îmbrace față de război și să-și sacrifice viața și averea fililor săi pentru apărarea vetrei strămoșești, ne impun atât din punctul de vedere al umanității, cât și din al legăturii de sânge, în care suntem cu frații noștri cei dincolo de Carpați, imperios, ca să facem și noi ceva pentru alinarea durerilor fraților noștri răniți sau lipsiți de averea lor prin furia zeului Marte. Inițiativa acestei opere frumoase și umane compete per excellentiam clerului român, care nici când nu s-a retras, când a avut să sacrifice osteneală sau avere întru alinarea durerilor și ușurarea sarcinilor omenimei suferitoare; drept ceea subscrișii ne adresăm cu toată încrederea Reverendissimei Domniei Voastre, ca să binevoiți a face dispozițiunile de lipsă la toate protopopiatele Silvaniei pentru sucurgerea fraților noștri suferinzi de rane sau de cele de lipsă spre susținerea vieții – cu avere sau mijloace (scame) de vindecate ranele.

Suntem convinși că, Reverendissima Domnia Voastră veți îmbrățișa această cauză sacră cu tot zelul, ce Vă caracterizează atât ca pe loctinătoriu al arhierelui ecleziei noastre, cât și ca pe român și că la apelul Reverendissimei Domniei Voastre atât clerul cât și credincioșii conduși de același zel

vor grăbi cu bucurie cu dinarul lor la altarul umanității și națiunii.

Dee ceriul, ca acest pas al nostru și nizuințele Reverendissimei Domniei Voastre să deschidă izvoarele bogate de mângăere și vindecare pentru frații noștri suferinzi!” (**Ioan Ardeleanu Senior, Oameni din Sălaj, Zalău, 1938, pp. 205-206**)

În zilele care au urmat, protopopul greco-catolic Teodor Pop a pus bazele Centrului de colectare din Zalău, care a funcționat în locuința sa, aflată pe actuala stradă Eminescu. Cu toată opoziția autorităților austro-ungare a reușit să adune ajutoare bănești în sumă de 89 florini și 69 lei valută 1877, pe care i-a trimis Iuditei Măcelariu, care conducea Centrul de colectare din Sibiu (**Paul Abrudan, Solidaritatea Sălajului cu România în războiul pentru independență din 1877-1878, în Acta Mvsei Porolissensis, XI, Zalău, 1987, p. 310**)

La final oferim câteva schițe biografice referitoare la Teodor Pop, familiile Ioan și Clara Maniu, Vasile și Emilia Pop, iar într-un articol separat o biografie a lui Gavril Trifu scrisă de Leontin Ghergariu:

Teodor Pop

S-a născut în anul 1935, la Benesat, județul Sălaj. A urmat cursurile primare în satul natal, iar cele gimnaziale și teologia la Blaj.

Teodor Pop

Înainte cu un an de a trece la cele veșnice, episcopul diecezei greco-catolice de Gherla, Ioan Alexi, l-a ordonat ca preot în Ortelec. După numai 4 ani de păstorire, în urma morții protopopului tractului Bred, Iosif Vaida, în anul 1867, Teodor Pop a fost desemnat în locul stră-străbunicului lui Corneliu Coposu, unul dintre primii protopopi care și-au dat seama de importantele vestigii arheologice de la Porolissum.

Teodor Pop a continuat munca vrednicului său înaintaș, păstorind la Ortelec nu mai puțin de 45 de ani, iar în fruntea protopopiatului Bred 41 ani.

Ca protopop s-a dovedit a fi „conciliant”, dar și „aspru unde trebuia”. În societate era „vial, glumeț, de să mori de răs de glumele lui”.

În calitate de preot greco-catolic în Ortelec avea în subordine și filia Zalău, care deși la vremea respectivă era oraș și devine capitală nou înființatului județ Sălaj, în anul 1876, avea foarte puține familii de români, după cum am arătat mai sus.

Încă de la începutul carierei sale profesionale își face simțită prezența și în viața socio-cultu-

rală a Zalăului, legând trainice prietenii cu primele familii de intelectuali și funcționari stabiliți la Zalău. Protopopul Teodor Pop s-a implicat activ și în viața politică a vremii, dovedind un naționalism intransigent. Făcea parte, la fel ca toți ceilalți fruntași politici sălăjeni, din cadrul curentului pasivist al Partidului Național Român. Era membru marcant al Astei sălăjene, încă din anul 1871 când s-a înființat despărțământul sălăjean, și „a jertfit mult pentru scopurile naționale”. Fiind preocupat de înaintarea culturală a românilor sălăjeni și răspândirea actului de cultură, s-a înrolat sub stindardul Despărțământului Șimleu al Astei, alături de Gheorghe Pop de Băsești, dr. Ioan Nechita, Gavril Trifu și alți fruntași sălăjeni. A făcut parte din Comitetul de conducere al băncii Silvania, prima bancă românească înființată în această parte de țară, la Șimleu Silvaniei.

De asemenea, a fost membru onorific în Congregația comitatensă (Comitetul Executiv al Sălajului), calitate în care a militat cu perseverență pentru sprijinirea materială a școlilor confesionale românești și asigurarea cadrelor didactice necesare și bine pregătite din punct de vedere profesional. În anul 1871, împreună cu Gavril Trifu, protopopul Teodor Pop a pus bazele Reuniunii Învățătorilor Români din județul Sălaj, asociație care avea ca scop îndrumarea și perfecționarea activității didactice și pedagogice (**Gazeta de Dumini-că, nr. 10 și nr. 11/1907**).

Având o autoritate incontestabilă și în Zalău, care era filie a parohiei greco-catolice din Ortelec, a legat prietenii durabile cu intelectualitatea românească stabilită în Zalău, printre care amintim familiile: Ioan și Clara Maniu, născută Coroianu, Vasile și Emilia Pop, născută Mărcuș, avocatul Ioan Nichita, Gheorghe Pop de Oarța sau eruditul profesor și pedagog Gavril Trifu. Alături de aceștia a contribuit, din plin, la dezvoltarea socio-economică, culturală și pe tărâm

național a românilor sălăjeni.

Protopopul Teodor Pop nu a mai apucat să vadă împlinit visul de veacuri al românilor, pentru care a luptat și el întreaga viață. A trecut la cele veșnice pe data de 16 martie 1907, la vârsta de 72 ani, din care 45 de preoție. Este înmormântat la Ortelec, pe data de 18 martie 1907. La înmormântare au participat, printre alții, Andrei Cosma, directorul băncii „Silvania”, Gheorghe Pop de Oarța, avocat în Zalău, profesorul pensionar din Zalău Gavril Trifu etc. De asemenea, au fost prezenți toți preoții din districtul Bredului, în frunte cu administratorul interimar, numit în timpul bolii și decesului lui Teodor Pop, Gavril Cherebețiu.

După moartea protopopului Teodor Pop, paroh al Ortelecului va fi numit ginerele său, Ioan Pereni, care va desfășura, la fel ca predecesorul său, o activitate deosebită. Va avea șansa istorică să participe la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 și să vadă împlinit visul de veacuri al românilor.

Familia Ioan și Clara Maniu, născută Coroianu

Doamna v. d. Clara Maniu n. Coroian, fosta presidentă (16 ani) a „R. F. R. S.”

La un an după moartea unchiului său, Simion Bărnuțiu, care a fost ca un tată pentru el, întreținându-l

Iuliu Maniu
absolvent de liceu

din modestul salariu de profesor la studii, la fel ca pe vreo încă vreo 7 nepoți, Ioan Maniu se căsătorește, în 1865, cu Clara Coroianu, fiica Vicarului greco-catolic al Silvaniei, Demetriu Coroianu.

Ioan Maniu s-a născut la data de 10 septembrie 1833, la Bădăcin. Era fiul lui Teodor Maniu, nobil (nemeș) de Bădăcin și al Ilenei, sora marelui înaintaș sălăjean Simion Bărnăuțiu.

Clara Coroianu s-a născut pe data de 10 ianuarie 1842 la Bobota. Era fiica lui Demetriu Coroianu și a Iulianei Pop, fiică de preot și nepoata protopopului greco-catolic de Craidorolț, Grigore Pop.

Absolvent de studii juridice, după o perioadă petrecută la Șimleu, Ioan Maniu a fost transferat ca judecător la Tribunalul din Zalău, odată cu înființarea Comitatului Sălaj, în anul 1876. A funcționat aici până în anul 1891.

Imediat după ce s-au mutat la Zalău, și-au botezat fiica Cornelia. Ea s-a născut pe data de 22 aprilie 1876, la Șimleu Silvaniei. A fost botezată, însă, la Zalău, pe data de 2 iulie 1876, de protopopul greco-catolic Teodor Pop din Ortelec, avându-l ca naș pe Emeric Pop, avocat.

Tot la Zalău, pe data de 27 ianuarie 1878 se naște Iuliana Emilia

Maniu. A fost botezată pe data de 12 mai de către preotul Teodor Pop și avându-i ca nași de botez pe Vasile și Emilia Pop, născută Mărcuș.

La scurt timp după nașterea Emiliei, pe data de 17 martie 1878 moare Ioan Maniu, fiul lui Ioan și Clara Maniu, în vârstă de 7 ani, fiind îngropat pe 19 martie.

Pe data de 27 iunie 1880 se naște Emilia Volumnia Maniu, fiind botezată tot de către Vasile și Emilia Pop, la 3 octombrie 1880. Din păcate, la scurt timp, pe data de 29 decembrie, ea a decedat, fiind înmormântată pe 31 decembrie.

Deși erau stabiliți în Zalău, familia Maniu se implică în continuare în viața cultural românească sălăjeană, care își avea centrul în Șimleu Silvaniei. Pe data de 18 noiembrie 1881, la Șimleu a avut loc adunarea generală de constituire a Reuniunii Femeilor Române Sălăjene (R.F.R.S). În funcția de președintă a fost aleasă, cu unanimitate de voturi, Clara Maniu. A condus destinele asociației feministe sălăjene până în anul 1897. Cu doi ani înainte îi murise soțul, așa că renunță la funcție.

În anul 1886, familia Maniu are parte, la Zalău, și de un eveniment fericit. Fiica lor Elena, care avea 17 ani, s-a măritat, pe data de 30 august, cu Ioan Pop, viitor vicar al Năsăudului, la vremea respectivă profesor de teologie la Gherla, unde era profesor-canonice și Demetriu Coroianu, prin intermediul căruia s-au cunoscut. Ca „martori la învoire livra înainte de cununie”, Elena l-a avut pe unchiul său, autorul memorandumului din 1892, Iuliu Coroianu și pe Ioan Nichita, un alt avocat de renume din Zalău. Căsătoria lor a fost oficiată de vrednicul protopop greco-catolic Teodor Pop și a constituit un eveniment de simțire românească important pentru urbea de la poalele Meseșului (**Serviciul Județean Sălaj al Arhivelor Naționale, Fond Colecția Registrelor de stare civilă, nr. 1307**).

Dr. Ioan Maniu

Locuind la Zalău, și-au înscris copiii la școlile de aici. Astfel, fiul cel mare Cassiu a absolvit clasa a IV-a primară la Zalău. Cursurile liceale le-a început la Cluj, la catolici, dar după un an se transferă la Colegiul reformat din Zalău. Și la Zalău va sta doar un an, absolvind ultimele două clase liceale la Năsăud, în anul 1885. Se pare că la Zalău a intrat în conflict cu profesorii de la Colegiul reformat, datorită crezului său românesc.

Fiul lor Iuliu a urmat cursurile școlii primare din Blaj, după care a absolvit Liceul reformat din Zalău, unde și-a obținut bacalaureatul, în anul 1891. Așadar, marele om politic Iuliu Maniu a absolvit cursurile liceale la Zalău, reușind să facă o impresie deosebită într-un liceu emanent unguresc, dar în care baza era cultura și civilizația antică greacă și română, după cum reiese din cursurile pe care le-am descoperit în fondul Colegiului reformat existent la arhivele din Cluj.

Familia Maniu a locuit în Zalău până în anul 1891 când, bolnav fiind, Ioan Maniu se pensionează și se retrage la Bădăcin. Își deschide un cabinet de avocatură la Șimleu, având-o ca secretară pe fiica sa, Cornelia Maniu. Rămâne, în continuare, și jurist consult al băncii „Silvania” din Șimleu.

Familia Vasile și Emilia Pop, născută Mărcuș

Vasile Pop

Emilia era fiica fruntașului politic național-român sălăjean Florian Mărcuș. Familia Mărcuș era de viță veche, originară din Bobota, fiind ridicată la rangul de nobil (nemeș) de către Mihail Apaffi, principele Ardealului, la anul 1674 și folosea prepoziție „de Corond”.

Emilia Pop

Teodor Mărcuș, bunicul Elenei s-a născut la Bobota în anul 1779 și ajunge preot la Mal în anul 1808.

Fiul său, Florian Mărcuș a absolvit studiile superioare „cu deplin succes” la Universitatea din Pesta, unde a dobândit „o temeinică cultură juridică”. Se căsătorește în anul 1847, la Budapesta, cu Francisca, fiica directorului de la Operă, Francisc Hora și acceptă să devină funcționar regesc. Astfel, va fi mutat din post în post, iar fiica sa Emilia se va naște la Prundul Bârgăului, unde tatăl său era vice-comisar cezaro-regesc, pe data de 14 octombrie 1852 (**Emilia Pop n. Mărcuș, O familie românească în veacul al XIX-lea, Cluj, 1932**).

Vasile Pop s-a născut la 28 noiembrie 1840 în localitatea Guruslău, tatăl său fiind preot.

În anul 1863 și-a definitivat studiile și a obținut diploma de avocat și se stabilește în Comitatul Crasna, unde a ocupat funcția de notar comitatens. Aici s-a căsătorit cu Emilia, fiica lui Florian Mărcuș, vicecomite al comitatului Crasna.

În anul 1876, la fel ca Ioan Maniu, este transferat la Zalău și numit notar județean.

Alături de soția sa, Emilia, a desfășurat o activitate culturală deosebită printre intelectualii români stabiliți în Zalău și nu numai. Casa lor era locul de întâlnire a fruntașilor politici români, unde se citea presa românească și se dezbăteau evenimentele politice (**Paul Abrudan,**

Solidaritatea Sălajului cu România în războiul pentru independență din 1877-1878. Profiluri, în Acta Musei Porolissensis, XI, Zalău, 1887, 314-315). La fel s-a întâmplat și în anul 1877, eveniment despre care am relatat mai sus.

Din păcate nu au avut copii, iar după revenirea la Șimleu au înfiat, în anul 1907, un copil rămas orfan, Grațian, viitorul economist, gazetar și istoric al Sălajului, Grațian Crăciun Mărcuș.

Vasile Pop a fost membru marcant al Astei sălăjene. Se stinge din viață în anul 1913, unii susținând că s-ar fi sinucis. Soția sa Emilia, președintă a Femeilor Române Sălăjene în perioada 1910-1919, a trăit până în preajma anilor 1940.

Gavril Trifu*

Leontin GHERGARIU

Considered, in the second half of the past century, a remarkable personality of cultural life of Sălaj, Gavril Trifu was born in 1845 in Săcășel, Chioarului County, Maramureș. He died in 1919, in Șimleu Silvaniei.

Immediately after the establishment of normal schools, Gavril Trifu applied for a position in such a school. He received a position as a teacher at the department of Romanian, Mathematics and Commercial Sciences. For a short period of time he was the principal of the school.

Gavril Trifu had also been a teacher at the Normal School in Zalău until 1889, when he was relocated at the Normal School in Suboțița, because he had to be isolated from Romanian population of Sălaj where his activity was considered a danger to the scholastic politics of that system. Gavril Trifu had taught at the Normal School in Suboțița until 1899, when he retired. After retirement, for a short period of time, he worked as a bank clerk in Seini (Satu Mare county), then he had different jobs in Șimleu Silvaniei where he lived and worked until he died.

In 1872, Gavril Trifu founded the literary society "The Reunion of Teachers" and in 1874 the "Gheorghe Lazăr Cultural Society". He was also the vice-president of the "Reunion of Romanian School Masters from Sălaj", which had a great contribution to Romanian school reputation. In 1904, he struggled to establish in Ardeal the "Coalition of Romanian Greek-Catholics Teachers" and he was elected as the president of this coalition.

***

Personalitate proeminentă în viața culturală a Sălajului în cea de a doua jumătate a secolului trecut, Gavril Trifu s-a născut în anul 1845 în comuna Săcălășel din ținutul Chioarului (jud. Maramureș). Și-a făcut studiile primare în comuna natală, iar cele secundare la Baia Mare și Satu-Mare. Ca elev la liceul din Satu Mare a fost membru, iar mai apoi președinte al unei societăți de lectură a elevilor români de la liceu „cerc de cultivarea propriu românesc”, dovedind încă de pe atunci frumoase preocupări culturale.

După terminarea liceului, Gavril Trifu s-a înscris la Academia de studii comerciale din Budapesta, făcând studii speciale de contabilitate și dând în același timp și examenele de profesor în științe comerciale la Pedagogiul superior din capitala Ungariei. După terminarea studiilor universitare a fost, o vreme scurtă, funcționar în Ministerul Finanțelor.

În 1869-1870 guvernul maghiar a înființat în mai multe orașe din Transilvania școli normale sau pedagogice (azi licee pedagogice). Astfel de școală a fost înființată și la Zalău. Elevii acestei școli la înființare au fost în majoritate români. Pentru aceștia exista la școală, pe lângă alte cadre, și o catedră de limba română.

Imediat după înființarea școlilor normale, Gavril Trifu cere și el un post la o astfel de școală. A fost numit la Zalău, ocupând cu demnitate catedra de limba română, matematică și științe comerciale. A avut vreme mai scurtă și delegație ca director al școlii.

Bărbat cu frumoasă pregătire profesională și cu sufletul plin de dragoste de neam și limbă, profesorul Gavril Trifu se gândește, îndată ce ajunge titularul catedrei de limbă română, să înființeze o societate de lectură pentru elevii săi în cadrul căreia viitorii dascăli să-și îmbogățească cunoștințele de limbă și literatură română și să se pregătească pentru marele apostolat al slujbei de învățător. Societatea de lectură a luat ființă în anul 1872 sub numele de „Reuniunea preparanzilor din Zalău”, iar începând din anul 1874 poartă numele „Societatea culturală Gheorghe Lazăr”. Scopul societății a fost „cultivarea limbii materne și învățarea de cântări bisericești și lumești”. Conducătorul societății a fost profesorul Gavril Trifu.

Activitatea societății s-a desfășurat în ședințe publice. În cadrul acestora s-au citit disertații, s-au recitat poezii, s-au executat bucăți muzicale și cântece, s-au prezentat creații literare originale și s-au ținut lecții model. Societatea a avut și o bibliotecă și a pus la dispoziția membrilor ei și diferite reviste. Ea a fost, fără îndoială, un mijloc de educație și de instrucție pentru elevii români.

O societate de lectură românească a elevilor la o școală de stat maghiară nu a putut exista decât prin personalitatea conducătorului ei, care știa să se impună în fața forurilor conducătoare. O astfel de personalitate a fost Gavril Trifu. El a fost ajutat în munca aceasta și de puținii intelectuali români care erau pe atunci în Zalău sau care aveau legături cu acest oraș. Trecând peste încurajarea morală pe care i-au dat-o prin participarea la ședințele societății, mai ales la serbarea de încheiere a activității anuale, aceștia au contribuit cu sume de bani pentru premiarea și încurajarea elevilor care s-au evidențiat în activitate ca membri ai societății.

Pentru a ne da seama de spiritul pe care l-a imprimat societății președintele ei, spicuiim câteva puncte din programul ședinței festive cu care se încheie activitatea pe anul 1873-4:

„În afară de câteva bucăți muzicale clasice executate de corul societății, mai figurează în program o serie de arii populare: *Mai turnați-mi, Grânele vara se coc, Ce e patria română* etc. exercitate la pian sau la vioară de elevi. Între bucățile muzicale se recită poezii, între care sunt trei de Iosif Vulcan: *La unirea pricipitelor române, Rămas bun de la Ardeal și Către renegați. Serbarea se încheie cu Mersul (Marșul) ostașilor români*, executat de orchestra societății.

Ne găsim în epoca de după încheierea pactului dualist dintre Austria și Ungaria (1867), când românii transilvăneni fură siliți să întreprindă lupte îndârjite pentru apărarea drepturilor lor. Bucățile din programul serbării sunt semnificative pentru ideile și orientarea politică a generației epocii și pentru educație care se dădea viitorilor dascăli, privirile cărora erau îndreptate spre România.

Fără a exagera importanța „Societății Gheorghe Lazăr” a normaliştilor din Zalău, constatăm totuși că, în locul unde și în vremea când și-a desfășurat activitatea, aceasta a fost foarte utilă nu numai din punct de vedere profesional și cultural, ci și național. Activității membrilor ei, ajunși învățători în diferite localități din Sălaj, li se datorește în bună parte faptul că limba ro-

mânească s-a putut păstra în părțile acestea unde primejdia desnaționalizării era mai mare decât în multe alte părți ale Transilvaniei.

Gavril Trifu a funcționat ca profesor la Școala Normală din Zalău până în anul 1889, când a fost mutat „în interes de serviciu” la Școala Normală din Subotița. Interesul de serviciu a fost fără îndoială izolarea profesorului de lumea românească din Sălaj unde activitatea lui începe să fie considerată ca un pericol pentru politica școlară a regimurilor de pe atunci. La noul post, Gavril Trifu a funcționat până în anul 1899, când trece la pensie. Ca pensionar îl vom întâlni vreme mai scurtă ca funcționar de bancă în Seini (jud. Satu Mare), iar apoi în diferite slujbe în Șimleul Silvaniei unde s-a stabilit și a lucrat până la capătul vieții sale.

Stabilit în Șimleu Silvaniei, profesorul Gavril Trifu, ca pedagog probat ce era, a fost ales în anul 1900 ca director al Școlii de fete a Reuniunii Femeilor Române Sălăjene, demnitate pe care a purtat-o cu vrednicie și cu rezultate frumoase până în anul 1906 când se retrage din cauză de boală. Moare în anul 1912.

Activitatea lui Gavril Trifu nu s-a mărginit numai la catedra de profesor, ci a trecut departe în afară de zidurile școlii. Nu a existat societate românească în Transilvania și în special în Sălaj, în cadrul căreia să nu fi activat. „Asociațiunea transilvană pentru literatura română și cultura poporului român” (ASTRA), „Societatea pentru crearea unui fond de teatru român”, „Reuniu-

Zălau-Zilah. Meseșul, Meszes.

Din colecția Daniel Mureșan

nea învățătorilor români sălăjeni”, „Casina română din Șimleu” etc., au avut în Gavril Trifu un reprezentant de seamă, un membru activ.

Ca membru al Astrei a activat cu mult suflet pentru realizarea programului acesteia: întărirea solidarității naționale, păstrarea și îmbogățirea patrimoniului etnic și ridicarea nivelului cultural și economic al satelor. Pentru atingerea acestor scopuri, Gavril Trifu a ținut mai multe conferințe populare în diferite localități din Sălaj.

Când „Astra” sălăjeană hotărăște să organizeze în satele din județ cursuri de analfabeți și cursuri preșcolare, el este între cei dintâi care îmbrățișează problema, angajându-se să țină în Șimleu, fără nici o remunerație, în fiecare duminică, un curs cu neștiutorii de carte, iar altul cu țărani care au terminat școala, cărora să le țină prelegeri asupra unor lucruri de care au nevoie în viață. A făcut apoi parte din comitetul de organizare a Adunării generale a Astrei, ținută în anul 1908 în Șimleu Silvaniei, adunare care a fost dintre cele mai impunătoare dintre adunările bătrânei societăți atât ca număr de participanți, cât și ca manifestare național-culturală. Lui i se datorește capitolul *Din trecutul și prezentul învățământului poporan din Sălaj*, un mic tratat istoric care face parte din *Schița monografică a Sălajului*, întocmită de dr. D. Stoica și I.P. Lazăr, apărută cu prilejul amintitei adunări a Astrei.

În contribuția sa, Gavril Trifu zugrăvește în culori foarte triste starea învățământului românesc din Sălaj. El sesizează just și cauzele acestei stări care sunt următoarele: 1) absolutismul clerical pe care Gavril Trifu îl condamnă categoric. El este un adept convins al laicizării învățământului; 2) nepăsarea intelectualității față de învățământul poporal și 3) confuzia ce domnește în privința organelor de control a școlilor populare. Statul, județul și confesiunea dispun deodată și fără nici o ierarhie asupra bietului dascăl de la sate.

Cea mai fecundă și mai susținută activitate a desfășurat-o Gavril Trifu în cadrele „Reuniunii Învățătorilor Români Sălăjeni” al cărei vicepreședinte a fost între 1874-1889. Unul dintre biografiile lui spune – pe drept cuvânt – că el a fost sufletul și conducătorul spiritual al reuniunii, viața căreia este strict legată de individualitatea și activitatea personală a profesorului Gavril Trifu.

Din încredințarea reuniunii a scris Analele R.I.R.S. de la înființare până în anul 1880. La adunările generale ale acesteia a disertat tratând următoarele probleme: Măsurile în genere și nou introdusele măsuri metrice în specie; Lipsa, folosul și modul înființării fondurilor scolastice. Problema aceasta o tratează și într-o broșură sub titlul *Fonduri scolastice*, Sibiu, 1876; Lipsa și mijloacele creării bibliotecilor populare și școlare; Creșterea și instruirea fetițelor etc. Disertațiile sale, care au avut ecou puternic în sufletul ascultătorilor, oglindesc concepțiile pedagogice progresiste ale lui Gavril Trifu. Desprindem din ele câteva: „Cultura numai așa va pri-

mi rădăcini în popor, dacă învățământul poporal va fi general și cercat (frecventat), iar aceasta numai atunci va fi, dacă nu va impune tot mereu sarcini poporului, ci din contră cei mai săraci vor fi ajutamați spre a-și purta copiii la școală”. Apoi: „Acel popor care-și trimite cu cea mai mare punctualitate copiii la școală ...care cumpără și citește cu sete opurile învățaților săi, adoperându-se a transplanta în viața sa morală și materială ideile sănătoase din aceste opuri, acel popor este, trebuie să fie – dacă nu este însă, trebuie să devină desigur – cel mai mare, cel mai tare, cel mai respectat dintre toate popoarele...”.

Pentru ajutorarea elevilor săraci (cu cărți, haine etc.) preconizează crearea unor fonduri școlare, iar pentru a pune la dispoziția elevilor cărți, îndeamnă pe învățători să înființeze biblioteci școlare și sătești, arătând și modalitățile realizării.

Preocupat permanent de bunul mers al învățământului, a luptat neîncetat pentru organizarea și modernizarea acestuia și în special pentru îmbunătățirea situației materiale și a ridicării prestigiului învățătorilor de la școlile profesionale din Transilvania. În acest scop a preconizat înființarea unei uniuni a învățătorilor, un fel de sindicat, pentru care a întocmit și un proiect de statut. El a convocat la Cluj, în 1904, și a prezidat adunarea de constituire a „Alianței învățătorilor români din Ardeal”.

Gavril Trifu a activat și în publicistică. A scris mai multe articole cu temă politică, pedagogică și economică în diferite publicații românești ale vremii, colaborând mai ales la „Gazeta Transilvaniei” și la „Gazeta de Duminică”. În cea dintâi scrie sub numele protopopului Teodor Pop din Ortelec. Acesta, pentru a nu fi persecutat de autoritatea școlară, care nu vedea cu ochi buni activitatea lui național-culturală, când, în 1903, R.I.R.S. hotărăște scoaterea unei reviste pedagogice sub titlul „Învățătorul Român”, redactarea acesteia îi este încredințată tot lui Gavril Trifu care a și scos primul număr al revistei în 3000 de exemplare. Din lipsă de sprijin material însă, revista n-a mai apărut în continuare.

Activitatea lui Gavril Trifu s-a manifestat și pe tere-nul literaturii didactice mai largi. A tradus în românește manualul de Geografie a lui Emeritzky Karpati. A scris și publicat câteva manuale didactice, care la vremea lor au fost tăietoare de brazdă și au umplut un gol în literatura noastră de specialitate: *Carte conducătoare la propunerea calculării în școala elementară*, lucrare de metodică predării aritmeticii; *Magazin de exemple*, o culegere de probleme de aritmetică, auxiliar prețios pentru predarea acestei discipline în școala primară; *Contabilitatea similară pentru școala poporală și popor*, lucrare care tinde să popularizeze cunoștințele de contabilitate și dincolo de zidurile școlii, adresându-se și maselor mai largi.

Menirea acestei lucrări este să obișnuiască poporul cu prețuirea câștigului și cu facerea inventarului în fie-

care an pentru ca să știe dacă progresează materialicește sau nu și să se orienteze în consecință.

Un anonim, care semnează cu majuscula S a criticat lucrarea în „Revista economică”, susținând că e prea sumară și nu este scrisă în limba literară.

Gavril Trifu îi răspunde în coloanele „Gazetei de Duminică” din Șimleu (VII, 1910, nr. 24), spunând următoarele: Lucrarea este un manual elementar și nu un tratat de știință contabilicească. Ea nu este scrisă pentru specialiști, ci este destinată școlilor populare, școlilor de repetiție și maselor largi. Din acest motiv este simplificată partea tehnică a lucrării după priceperea școlarilor și a poporului.

În ceea ce privește limba, lucrarea este scrisă în limba poporului, care singură poate fi considerată limbă literară. Aceasta trebuie să fie îmbogățită din ea însăși ca dintr-un izvor nesecat și nu împestrițată cu străinisme. Apoi, limba literară trebuie să fie simplă, dar aleasă în forme și expresii și să respecte cu strictețe regulile gramaticale. Autorul susține că s-a conformat tuturor cerințelor acestora. Are impresia că anonimul critic confundă limba lucrării cu ortografia ei. Sub acest raport admite că nu urmează „extravaganțele” ortografiei. El ține la latinitatea limbii noastre și este de părere că ortografia trebuie să fie etimologică. Spre aceasta trebuie să tindem pentru a ajunge la o ortografie unitară.

Sunt părerile Școlii latiniste care mai avea aderenți în Transilvania și în vremea aceasta. Între ei se număra

și prof. Gavril Trifu.

Cu toate că unele păreri ale lui au fost depășite, judecând însă activitatea desfășurată de el în ansamblul ei, constatăm că Gavril Trifu se remarcă ca un cărturar de seamă și ca un pedagog distins, cu concepții progresiste, dornic de a vedea ridicat poporul atât sub raport economic, cât, mai ales, sub raport cultural.

El face parte din pleiada reprezentanților vrednici ai vieții culturale din Sălaj.

Pentru activitatea sa fecundă și multilaterală, se cuvine să-i aducem un prinos de admirație și recunoștință.

Bibliografie:

A silahi magyar kir. állani tanítóképezde irtesítője (Anuarul Școlii pedagogice maghiare de stat din Zălaeu), Zălaeu, 1871-1883; Simion Oros, Memorial jubiliar al R.I.R.S. 1870-1910, Șimleu, 1911; O. Ghibu, Portrete pedagogice, București; Ion Mușlea, Contribuții la cunoașterea bibliotecilor românești ale orașelor din Transilvania, Cluj, 1935; Grațian Mărcuș, Un necunoscut popularizator al contabilității, în „Revista pentru comerț și contabilitate”, nr. 7-8 din 1938; Leontin Ghergariu, O societate culturală din Sălaj la sfârșitul veacului trecut – Gavril Trifu, în „Țara Silvaniei”, nr. 1, 1940; „Gazeta de Duminecă”, Șimleul Silvaniei, 1, 04 și urm

*Document descoperit și cules de Marin Pop

Din colecția Daniel Mureșan

Cazarma „General Dragalina”

Marin POP

The building that nowadays hosts The Culture and Art Centre of Sălaj County has an interesting history background. Financed by the City Hall of Zalău since 1854, the building was the headquarter of the Hungarian soldiers (honvezi) battalion of Sălaj until 1918.

After the Great Union, until 1947, the barrack – which received the name of “General Dragalina” - hosted the 7th Battalion Mountain Hunters.

We underline here the significant role that the 7th Battalion Mountain Hunters has had for the city of Zalău during interwar period. Besides training the troop, it was involved in the social-cultural life of our city. The young officers that have been trained at Sibiu got very quickly used to the new environment, receiving work lodging. Many of them got married and started families in Zalău. The Battalion has also contributed to the cultural development of Zalău. It had a military band of over 50 persons that participated in different cultural manifestations. During summers, the military band had contracts with some spa resorts.

In May 1948, the City Hall of Zalău sent a solicitation to the Ministry of National Defence, claiming the building in order to organize an Administrative County Palace where they intended to gather the most important public institutions. The Ministry has not authorized the request, and the building sheltered, until 2010, the County Military Centre.

***

În anul 1854, Primăria oraşului Zalău a alocat 1.200.000 koroane pentru construcţia de clădiri publice, printre care şi o nouă cazarmă. Pentru construirea cazarmei militare a fost alocată suma de 319 838 K 63 FIL.

Batalionul de honvezi al Sălajului a intrat în Zalău la data de 20 noiembrie 1869. La 31 octombrie 1889 acesta a primit din partea administraţiei oraşului o cazarmă fără nici un fel de obligaţie financiară. Pe data de 20 iunie 1872 a fost sfinţit drapelul de luptă al batalionului.

Planul clădirii este în formă de U şi poartă în mod clar amprenta spiritului militar austriac. Are curte interioară, iar pereţii sunt din cărămidă. Subsolul se întinde sub tot parterul. Coridoarele de la etaj şi parter sunt susţinute de coloane cu deschidere spre curte. Acoperişul are şarpante din lemn şi învelitoare din ţiglă şi olane.

Terenul pe care a fost construită clădirea are 10.000 m.p.. La subsol avea 14, la parter 33 şi etaj tot 33 încăperi. Suprafaţa clădită era (în 1948) de 2.100

m.p., iar volumul clădit de 25.000 m.c.

După Marea Unire, până în anul 1947, cazarma, care a primit numele „General Dragalina”, a găzduit Batalionul 7 Vânători de Munte. A fost singurul batalion românesc constituit pe frontul italian. Prima companie a Legiunii de voluntari români din Italia s-a constituit la data de 13/26 iulie 1918, în localitatea Ponte di Brenta, lângă Padova. În scurt timp s-au format încă trei companii, care împreună cu prima companie au participat la acţiunile militare din nordul Italiei, în toamna anului 1918. La data de 27 noiembrie 1918 cele patru companii au format Batalionul 1 Alpin român, comandat de căpitanul Emilian Piso, el fiind încadrat în Regimentul 2 Cloşca al Legiunii române din Italia. Între 15 şi 23 martie 1919, acest regiment a fost transportat de la Taranto la Constanţa, apoi la Sibiu. La 9 mai 1919, batalionul alpin a primit denumirea de Batalionul 7 Vânători de Munte, cu garnizoana la Zalău, unde a îndeplinit diferite misiuni, inclusiv în judeţele Szabolcs, Csongrad, Szolnoc şi Bekes, în timpul războiului cu Ungaria. La 17 septembrie 1919, batalionul s-a înapoiat la Zalău, unde a intrat în subordinea Diviziei 17 Infanterie din Corpul 6 Armată.

În anul 1923, pe data de 1 august, intra în vigoare decretul 1674 prin care se reorganiza Comandamentul Trupelor de Vânători de Munte, el primind denumirea de Corpul Vânătorilor de Munte. Astfel, Regimentul 17 Vânători, care îşi avea sediul la Zalău, s-a transformat în Batalionul 7 V.M. După 1923 batalionul făcea parte din Grupul 4 V.M., brigada a doua a Diviziei 2 munte.

Subliniem aici rolul semnificativ pe care l-a avut Batalionul 7 V.M. pentru oraşul Zalău în perioada interbelică. Pe lângă munca de instruire a trupei, el s-a implicat şi în viaţa socio-culturală a oraşului nostru. Tinerii ofiţeri formaţi la Sibiu s-au adaptat foarte repede la noul mediu, ei primind locuinţă de serviciu. Mulţi

dintre ei s-au căsătorit și au întemeiat familii la Zalău. De asemenea, batalionul a contribuit la dezvoltarea culturală a Zalăului. Avea o fanfară militară de peste 50 de persoane cu care participa la diferite manifestări culturale. Avea și o serie de contracte, pe perioada verii, cu o serie de stațiuni balneo-climaterice.

Antrenamentele militare le făceau, de obicei, în munții Bistriței, unde plecau în fiecare an, câteva luni. Întoarcerea lor în garnizoana din Zalău reprezenta un adevărat spectacol pentru locuitorii orașului, care-i așteptau la Gară.

A venit, însă, anul 1939 când datorită contextului internațional s-a decretat și în România mobilizarea generală. Astfel, pe data de 18 martie 1939, Brigăzile 1 și 2 Mixte Munte și Divizia 20 infanterie au intrat în componența Grupului Maramureș și au primit misiunea să treacă la acoperire în sectorul de nord al frontierei între Halmeu și vârful Stog. Batalionul 7 V.M. făcea parte din brigada 2 mixtă-munte.

În urma Dictatului de la Viena din 30 august 1940, batalionul a fost nevoit să se retragă din teritoriul cedat. La Cacica, batalionul s-a despărțit de soldații care erau originari din Ardeal, aceștia cu lacrimi în ochi, după cum spunea și regretatul col. Georgiu Negru, întrebau: „Pe noi cui ne lăsați?”. Sediul batalionului, precum și a întregii administrații sălăjene a fost stabilit la Deva. Aici batalionul s-a reorganizat, iar în vara anului 1941 a participat la eliberarea Basarabiei și Bucovinei.

Prin faptele de vitejie ale acestui batalion și a vânătorilor de munte, în cel de-al doilea război mondial, ei au fost considerați ca o armă de elită, care a ajuns până în Caucaz și stepa calmucă. Nu au fost, însă, uitați de către armata de ocupație sovietică, care a desființat această armă după război.

După transferarea Batalionului 7 V.M. la Abrud, unde a fost, apoi, desființat, Cazarma „General Dragalina” se degradează continuu, după cum rezultă dintr-un referat tehnic al arhitectului E. Floriancics, șeful secției tehnice din cadrul Primăriei Zalău. În

aceste condiții, o aripă a clădirii s-a surpat.

În luna mai 1948, Primăria orașului Zalău înaintea o cerere ministrului Apărării Naționale, prin care cere clădirea în vederea organizării unui Palat Administrativ județean, unde urmau a fi concentrate principalele instituții publice. Primăria oferea, la schimb, Cercul Teritorial Sălaj, care avea sediul în Cazarmă, vechiul local al Primăriei (actualul sediu al partidelor politice de lângă Piața Centrală – n.n.), suficient pentru ca Cercul Militar să funcționeze în condiții normale. De asemenea, Primăria Zalău se angaja să investească sume importante pentru a restaura cazarma.

Scopul urmărit de Primărie era acela de a decongestiona o serie de edificii din Zalău în care își găseau sediul instituțiile publice și a le concentra într-un singur edificiu, sporind astfel eficiența și micșorându-se birocrăția. În edificiile rămase libere se dorea cazarea personalului funcționăresc venit în oraș, deoarece se confruntau cu o criză acută de locuințe.

Pe data de 2 iunie 1948, Ministerul Apărării Naționale înștiințează Primăria Zalău că cererea nu putea fi aprobată, deoarece atât cazarma „General Dragalina”, cât și terenul de 33 de ha pe care îl deținea în proprietate au fost trecute în mod gratuit în patrimoniul Ministerului Apărării.

În aceste condiții, până în anul 2010, când a început restaurarea clădirii, din fonduri europene, în vechiul sediu al Cazarmei „General Dragalina” a funcționat Cercul Militar Județean.

Bibliografie:

1. Serviciul Județean Sălaj al Arhivelor Naționale, *Fond Primăria orașului Zalău. 1945-1949*, dos. 647/1948.
2. Petri Mór, *Szilágy Vármegye Monographiája*, vol. II, partea 3, cap. 20: *Clădiri publice. Drumuri. Străzi.*, KIADJA SZILÁGY VÁRMEGYE KÖZÖNSÉGE, 1901.
3. Interviu realizat de Marin Pop cu Georgiu Negru, fost președinte al Asociației Veteranilor de Război, Filiala Sălaj și fost combatant al Batalionului 7 Vânători de Munte din Zalău.

Concerte de muzică ilustrate în presa zălăuană interbelică

Monica DRUȚA

Concertul.

Duminecă seara a fost concert dat de corul episcopiei din Cluj, sub conducerea dlui prof. Sava Golumba. Programul concertului a fost următorul:

- I.
1. S. G. Porumbescu: Tatăl nostru..
2. S. Vorobchieviu: Psalm 140.
3. Davidof: Cerurile spun slavă...
4. G. V. Mandicevski: Psalm 100.

II.

1. F. Abt: Apărător patriei.
2. T. Popoviciu: a) Cucule, b) Toarce lele . . .
3. I. Mureșianu: a) Supărat ca mine nu-i . . .
I' Vidu: b) Vraja, c) Bobocele și inele . . .
4. I. Vesilescu: Balada lui Iancu (5 părți).

III.

1. G. Verdi: Corul bandiților din opera »Ernani«.
2. a) Schrader: Departe 'ntro vale tăcută.
b) I. Flondor: Somnoroase păsărele.
3. G. Dima: Inzadar alerg pământu.
4. I. G. Brătianu: Pui de lei.

Publicul, care a umplut complect sala, lucru rar în orașul nostru, a răsplătit cu multe aplauze fiecare bucată cântată. Aprecierea publicului a fost într'adevăr justă. Corul episcopiei din Cluj, laudă dirișorului, este un cor bine disciplinat. Bucățile cântate au fost executate cu foarte multă precizie și artistic. Concertul a fost pentru asistența un prilej de adevărată reculgeră sufletească și distracție superioară.

Serbarea zilei de 10 Mai la Zalău

În cadrul unor serbări vrednice de măreția zilei s'a sărbătorit la Zalău în 10 Mai împlinirea unui jumătate de veac dela proclamarea independenței României.

La ora 10 a. m. a fost Te Deum în Piață, la care au asistat toate autoritățile civile și militare, școalele, o companie de onoare din Bat. 7 V. M. și numeros public din toate straturile societății. (Au lipsit și de astădată românii, cari își țin de datorie să fie prezenți la toate manifestațiile străine de neamul nostru). Te Deumul a fost celebrat de Sf. Sa Păr. Protopop Trușeșiu din Zalău.

După Te Deum a fost festival în sala teatrului orașenesc. Programul a fost format din puncte de muzică, coruri și deklamări, date de orchestra militară și școalele din localitate. Punctul principal al programului l-a format conferința dlui prof. V. Bărbat dela Universitatea din Cluj delegatul »Extensiunii Universitare« și al »Astrei«. (Dl. prof. a fost delegat în locul dlui Chirulescu dela Univ. liberă din București).

Dănsul a vorbit foarte instructiv și distractiv despre rolul deelarării independenței în istoria dezvoltării noastre și importanța independenței pentru români din punct de vedere sociologic. Conferința a fost urmărită cu atenție nespun de mare și răsplătită cu aplauze.

Dl. prof. Matieșanu, secretarul desp. central al »Astrei« din Sălaj a mulțumit dlui conferențiar în numele despărțământului pentru frumoasa conferință.

După desfășurarea programului a fost recepție oficială la prefectură, primită de dl.

subprefect al județului Dr. Iuliu Pop și de dl. comandant al garuizoanei Colonel Cloșje. La recepții și-au exprimat sentimentele de devotament față de tron și guvern toți șefii autorităților locale.

La ora 18 a fost o agapă intimă la restaurantul Transilvania. Seara întreg orașul a fost frumos iluminat. Retragere on torțe din cauza furtunii care era la ora 9 seara n'a fost.

ȘTIRI.

Redacționale.

— Din motive tehnice neafârătoare de noi, nu putem apărea de astădată decât în 4 pagini.

Locale

— Dl. B. Alexandrescu dirigintele Of. P. T. T. a fost sărbătorit în cadrul unui banchet din prilejul împlinirii alor 85 ani de serviciu, în ziua de 10 Maiu. La banchet a luat parte, toată intelctualitatea orașului, sărbătorind foarte călduros pe dl. diriginte. Din parte-ne îi dorim încă mulți ani de viață și serviciu.

— Malul elevilor școalelor de stat din localitate a avut loc Luni, 9 Maiu, când s'a sărbătorit ziua pomilor și păsărilor. Elevii au sădit mai multe sute de puieți. Dl. C. Pop. dir. șc. normale le-a vorbit despre însemnătatea zilei, iar dl. ing. F. Terdie despre felul cum se plantează pomii. Elevii liceului au cântat »Teui«. Restul zilei a fost o petrecere intimă și veselă.

Even though Zalău has never had a specialized Opera Institute, its population has not been deprived of the great pleasure of attending concerts performed by professional tenors and local choirs or choirs from the neighboring cities. Most concerts in the city at the bottom of Meseș Mountains took place inside the Township Theatre.

We can find information about concerts in local newspapers, such as Meseșul, Gazeta Sălajului and Sălajul Nou.

In the first half of the XX-th century, on the scene of the Township Theatre of Zalău had performed many lyrical artist well known in the country and abroad, whose cultural activity influenced the existence of opera and operetta, regarding the artistic repertoire and the laborious process of founding the specialized national institutions (The Cluj Napoca Romanian National Opera and The Bucharest Romanian National Opera).

***

Chiar dacă în orașul Zalău nu a existat o instituție de Operă specializată, populația sa nu a fost privată de plăcerea de a participa la concerte susținute de tenori profesioniști și de coruri locale și din localitățile învecinate. Cea mai mare parte a concertelor care au avut loc în orașul de la poalele munților Meseș s-au desfășurat în sala Teatrului Orășenesc¹.

Informații despre concertele de muzică desfășurate pe scena Teatrului Orășenesc găsim în presa locală sălajeană, care anunța de fiecare dată populația orașului. Ziarele în care am găsit date sunt: *Meseșul*, *Gazeta Sălajului* și *Sălajul Nou*.

Cronologic, pe scena Teatrului Orășenesc a susținut în anul 1926 un concert Trupa de Operetă a Domnului Stănescu – Cerna, după cum anunța ziarul *Meseșul* (23 ianuarie 1926). Tot din ziar aflăm că trupa lui Stănescu Cerna a mai susținut un concert în urmă cu un an la Zalău.

În anul 1926, tenorul Constantin Stănescu Cerna, cel ce a urcat pe scena sălii Teatrului Orășenesc din Zalău, avea deja o trupă proprie. Dar până a prezenta activi-

INFORMAȚIUNI

— **Concertul corului din Zalău.** Societatea corală a bisericii Române-Unite din Zalău va da în ziua de 20 Aprilie c. un mare concert în sala teatrului orașenesc. În programul concertului este și frumoasa și impresionanta baladă muzicală «Brâncoveanul Constantin» de Iacob Mureșianu, pe care o putem numi și operă într'un act. Partea instrumentală a acestei opere va fi executată de muzica Bat. 7 V-tori M-te din loc. Afară de acestea programul mai cuprinde și alte bucăți frumoase luate din repertoarul muzicii noastre românești. În tot cazul putem afirma de pe acum că va fi un concert cum nu s'a mai văzut în Zalău.

tatea trupei sale trebuie să amintim că în anul 1902, la începuturile carierei sale muzicale, a jucat la Societatea Lirică în piesa *Inima și mâna* (de Charles Lecocq)². Câțiva ani mai târziu, în anul 1904 a jucat în Compania de Operetă Grigoriu, prima trupă de operetă care s-a înființat și a funcționat la București. Compania Grigoriu a jucat și a încântat publicul teatrului de vară din Grădina Oțeleșanu o perioadă îndelungată (aproximativ 20 ani), chiar dacă a suferit schimbări în ceea ce privește componența și conducerea³. A jucat la Teatrul Liric piesele: *Frumoasa Elena* (operă bufă de Offenbach), *Printz și bandit* (de Franz Lehár), *Soțul ideal*, *Vagabondul nemuritor* (Edmund Eysler), *Micul rege și Regina Cinematografului* (E. Kálmán), *Farmecul unui vals*, *Fata pădurarului*, *Dora* (I. Brătianu)⁴.

Cântăreții care nu erau asociați în formarea Companiei de Operetă Grigoriu, ci doar angajați la finalul stagiunilor, erau liberi de contract și puteau juca în alte companii sau să participe la turnee în țară. Cum Constantin Stănescu Cerna era doar artist angajat, după moartea lui Grigoriu, împreună cu Gogu Carussy, Anna Grand, Marioara Cinski și Mitu Dimitriu a înființat o Companie de Operă⁵. Tot în anul 1914, Stănescu Cerna a făcut parte o perioadă scurtă de timp și din Compania Bărcănescu⁶.

În anul 1915, tenorul Constantin Strănescu Cerna părăsește compania lui G. Carussy și își înființează propria companie numită Compania lirică de opere comice și opere⁷. Cu compania sa a oferit spectacole monumentale în Grădina Blanduzia, cu piesele: *Dragonii lui Villars*, *Cavaleria rustică și Pagliacci*, *Armurierul*, *Stradella*, *Mam'zelle Nitouche*, *Fica tamburierului major*. Din Companie făceau parte G. Niculescu – Basu, Alexandrina Feraru, Margareta Rădulescu, F. Stelescu Spitzer, P. Ghimpețianu, C. Fotache, I. Damian, Tămășescu, Costescu Duca⁸.

La data de 16 septembrie 1915, Compania lirică de opere comice și opere Stănescu Cerna a jucat la Teatrul Liric piesa *Aida*, dar sub numele de Compania de Operă

ȘTIRI.

Redacționale.

— Nu uitați să vă plătiți abonamentul la „MESEȘUL”.

Locale

— Trupa de operetă de sub conducerea d-lui Stănescu-Cerna, care a mai dat reprezentații în orașul nostru și anul trecut va veni în curând să ne distreze. Il așteptăm cu tot dragul.

Artiștii Asociați. Schimbarea denumirii trupei s-a datorat lui Leon Popescu, proprietarul Teatrului Lyric. S-au mai jucat atunci piesele: *Balul mascat*, *Rigoletto*, *Faust*, *Toscana*, *Traviata*, *Lucia de Lammermoor*⁹.

În vara anului 1916, Compania Stănescu Cerna a jucat la vechiul Teatru Dacia din Piața de Flori piesa *Voievodul țiganilor*¹⁰. Tot în anul 1916, tenorul Stănescu Cerna conducea Compania Carmen Sylva¹¹, iar în 1918 conducea Compania de operă și operetă comică. În perioada 1918 – 1919, Constantin Stănescu Cerna a făcut parte din Compania română de operă și operă comică denumită și Compania Lirică a lui D. Gustavas¹².

Tenorul Stănescu Cerna a mai jucat în piesele: *Văduva veselă* (de Franz Lehár), *Liliacul* (de Johann Strauss), *Gospodăria Poloneză* (de Witenberg), *Dragoste de țigan* (de Franz Lehár), *Suzana* (de Jean Gilbert), *Fire de artist* (de Edmund Eysler)¹³.

Pe scena Teatrului Orașenesc, în data de 18 noiembrie 1926, a urcat și a susținut un concert, considerat cel mai important eveniment muzical al sezonului, basul Septimiu Ghe. Chirvai (fiul al locului) - prim basist la

— *Mare concert în Zalău.* Elevii din liceul de stat, V. Lucașiu din Carei, vor aranja în ziua de 27, Maiu, a. o. în sala teatrului orașenesc un mare concert cultural-național rar în felul său cu o programă foarte bogată și Variată. Considerând spesele enorme împreunate cu acest concert, rugăm sprijinul tuturor fără excepție de naționalitate ori confesiuniune. Sperăm, că nu va lipsi nici un intelectual. Prețul de intrare este: Loc I. 40, loc II. 30, loc III. 20, loc de sat: 10 Lei, iar pentru elevi și soldați 5 Lei de persoană. Venitul curat este destinat pentru scopuri de ajutoare a elevilor orfani și săraci. Inceputul precis la ora 9 seara Biletele se pot primi la librăria „Lucașfarul” — Zalău. Dir. liceului din Carei.

Opera Populară din Viena¹⁴.

Despre basul Septimiu Ghe. Chirvai am aflat că în anul 1928 era angajat permanent al Operei din Cluj, jucând în piesele *Aida*¹⁵ și *Mireasa vândută*¹⁶. La data de 3 octombrie 1934, el făcea parte din distribuția piesei *Păcat boieresc*¹⁷, jucată la deschiderea stagiunii Operei din Cluj. Doi ani mai târziu, în anul 1936 a jucat în opera *Trandafirii roșii* de Constantin Bobescu, tot pe scena Operei din Cluj¹⁸. În 1939, la deschiderea stagiunii Operei din Cluj a jucat în piesa *Maestrul cântăreți din Nürnberg*¹⁹.

De-a lungul carierei sale a mai jucat în piesele: *Africana*, *Casa cu trei fete* (1930), *Ernani* (1931)²⁰, *Otello* (1932), *Andrea Chénier* (1932), *Fantoma albă* (1933), *Zobail* (1933), *Freischütz* (1933), *La drum mare* (1935)²¹, *Strigoii* (1935), *Puterea destinului* (1935)²², *Horia* (1937), *Boccaccio* (1938), *Hughenoții* (1938)²³. La sfârșitul carierei sale muzicale, când nu a mai putut cânta, și-a continuat activitatea tot în incinta Operei Române din Cluj preluând Arhiva și Biblioteca Operei²⁴.

În ziarul *Meseșul* din 10 decembrie 1927 aflăm că pe scena Tetralui Orășenesc a urcat tenorul Nicu Corfescu.

Tenorul Nicu Corfescu a debutat pe scenă în anul 1901 în *Alfredo* la Opera Română²⁵. Tot în 1901, după desființarea Operei Române, el a jucat în *Mano* la Opera Italiană (Compania lui Al. Onofrei)²⁶. În anii 1902 – 1904 a jucat în câteva trupe italiene. Este vorba despre Trupa condusă de impresarul Giuseppe Gonzales²⁷ și Trupa italiană a lui Virgil Arion²⁸. În perioada cuprinsă între anii 1911 – 1914, Nicu Corfescu a întemeiat Compania de operă româno – italiană ce a jucat pe scena Teatrului Comedia piesele: *Rigoletto*, *Toscana*, *Cavalleria rustica*, *Paiatele*, *Carmen*, *La Traviata*. Împreună cu artiștii din trupă: Aurel Cotescu Duca, Dimitrie Cutavas, italianul Gieson a jucat și în orașele din provincie, iar în anul 1914 compania s-a dizolvat²⁹.

Tenorul Nicu Corfescu a dus în anii 1911 și 1914 două averse campanii de înființare a unei Opere Naționale Române. A redactat în anul 1911, împreună cu artiștii din trupa sa (Egizio Massini, Mario Matrofani, Mori Pichi, Maria Corfescu, Guylielmo Frassi, Giovanni Lucini, George Pădureanu, Maria Krebs, Eugenia Codrescu), un Memoriu pe care l-a depus ministrului de Externe Titu Maiorescu, prin care milita pentru înființarea Operei Naționale Române. Guvernul din care făcea parte Titu Maiorescu a căzut, drept urmare memoriul a fost sortit eșecului. Tot în anul 1914 redactează al doilea Memoriu pentru înființarea Operei Naționale Române și îl adresează *Tinerimii universitare*, cerând sprijinul studenților, dar și acesta este sortit eșecului³⁰.

Ziarul *Meseșul* din data de 16 iulie 1927 anunța populația orașului că în 21 iulie va concerta pe scena Teatrului Orășenesc corul maestrului Hubic din Oradea. Maestrul Hubic a încântat auditoriul și în data de 9 septembrie 1934, cu ocazia sfințirii Bisericii Greco Catolice din Zalău. Ziarul *Sălajul Nou* ne face cunoscut faptul că reprezentația a avut loc în Sala Transilvania

Concertul basului S. Chirvai

În săptămâna viitoare Joi, în 18 o. va da un mare concert în orașul nostru basul profund d. Septimiu Gh. Chirvai. Programul e compus din arti și oănteece din cei mai de seamă compozitori români și străini.

Fiu al județului nostru, d. Chirvai își împlinește o plăcută datorie, când ține să ne dea o seară de înaltă distracție muzicală înainte de ce s'ar întoarce la Viena, unde e angajat ca prim basist la Opera populară.

Succesul pe care l-a avut d. Chirvai în țară și străinătate și viitorul mare pe cariera artistică, care l-a fost profetizat de gazetele din Viena, sunt o garanție suficientă, că concertul de Joi nu va fi un concert obișnuit, ci el va fi cel mai mare eveniment muzical al sezonului.

Ne place să creiem că luptea muzicală din oraș va da tot sprijinul acestui concert. Bilete se pot găsi din bună vreme la librăria „Luceafărul”.

și că s-a interpretat *Psalmul 100* și cântece din Bihor. Reprezentația dată a fost foarte bine primită de public, care a aplaudat minute în șir.

Preotul, profesorul, dirijorul și compozitorul Francisc Hubic s-a născut în 21 octombrie 1883, în comuna Abram (Județul Bihor). În anul 1908, a absolvit Facultatea de Teologie de pe lângă Universitatea din Budapesta, iar la data de 1 septembrie 1909 este profesor la Liceul din Beiuș. În 7 ianuarie 1915 e hirotonit preot, iar în 1923 este numit protopop. În 1928 este arhidiacon, iar în anul 1938 devine canonic onorar. A fost dirijorul Corului „Unirea” de la Catedrala Sf. Nicolae din Oradea, cu care a susținut concerte în țară (Beiuș, Timișoara, Lugoj, Craiova, Carei, Satu Mare, Sighet), cât și în străinătate (la Budapesta, la Veneția, la Florența, la Roma). Corul a avut o audiența la Papa Pius XI, unde cântă compoziția proprie a maestrului Hubic *Tu ești Petru*³¹.

În data de 5 iunie 1937, din ziarul *Gazeta Sălajului* aflăm că pe scena Teatrului Orășenesc din Zalău a concertat tenorul Adrian Cirtiu, oferind publicului un frumos concert.

Despre tenorul Adrian Cirtiu am aflat că era angajat permanent al Operei Române din Cluj. Pe scena Operei Române din Cluj a jucat în premiera piesei *Regele Ys-ului* (de Édouard Victor Antoine Lalo), ca tenor boboc³².

Pe scena Teatrului Orășenesc a urcat în data de 27 mai 1926 Corul Elevilor Liceului de Stat „Vasile Lu-

caciu” din Carei. Pe lângă scopul cultural al concertului, el a avut și un scop material. Scopul său material a fost donarea veniturilor realizate din vânzarea biletelor pentru ajutorarea elevilor orfani și săraci. Concertul a fost anunțat încă din data de 19 mai. Populația orașului a fost rugată să participe în număr cât mai mare, pentru a ajuta la strângerea unei sume importante de bani. Apelul a fost făcut de către Directorul Liceului de Stat „Vasile Lucaciu” din Carei³³.

Un alt cor local celebru care a încântat de multe ori publicul zălăuan, a fost Societatea Corală a Bisericii Române Unite din Zalău sau cum apare în presa vremii Corul Bisericii Române Unite din Zalău. Corul Bisericii Române Unite din Zalău a încântat populația orașului cu frumoase serate corale ținute pe scena Teatrului Orășenesc și cu minunate serate dansante ținute în sa-loanele Restaurantului Transilvania. În cadrul seratei corale din data de 20 aprilie 1937 s-a interpretat piesa *Constantin Brâncoveanu* (de Iacob Mureșianu) și multe alte bucăți frumoase din repertoriul muzicii noastre românești³⁴.

În ziarul *Gazeta Sălajului* din data de 15 mai 1937 aflăm că la serbarea dată în cinstea zilei de 10 mai Corul Bisericii Române Unite din Zalău, sub bagheta dirijorului Albu Vasile, a deschis programul festiv organizat în sala Teatrului Orășenesc cu *Imnul Regal*.

Corul Bisericii Române Unite din Zalău era cunoscut publicului local și prin intermediul frumoaselor reprezentații oferite cu ocazia sărbătorilor naționale (1 Decembrie, 24 Ianuarie, 10 Mai, Ziua Eroilor). În cadrul acestor manifestări corul interpreta: *Deșteaptă-te române, Pe al nostru steag, Tricolorul, Imnul Regal*.

Prezentarea Corului Bisericii Române Unite din Zalău nu ar fi completă fără a vorbi și despre Fanfara Batalionului 7 Vânători de Munte, care a asigurat acompaniamentul muzical al corului. Fanfara Batalionului 7 Vânători de Munte a fost sufletul tuturor petrecerilor, a seratelor dansante, a sărbătorilor naționale și a balurilor desfășurate în orașul Zalău.

Repertoriul Fanfarei Batalionului 7 Vânători de Munte cuprindea atât cântece patriotice (*Deșteaptă-te române, Pe al nostru steag, Tricolorul, Imnul Regal*) cât și cântece din repertoriul românesc și internațional (G. Rossini – *Wilhelm Tell, Califul din Bagdad*).

Un alt cor care a poposit la Zalău este Corul Episcopiei Ortodoxe din Cluj aflat sub conducerea Profesorului Sava Golumba. Corul Episcopiei Ortodoxe din Cluj a dat o reprezentație în Zalău cu ocazia sfințirii Bisericii Ortodoxe în data de 23 Octombrie 1927³⁵. Din ziarul *Meseșul* aflăm și programul artistic oferit de cor. S-a interpretat: S.G. Porumbescu – *Tatăl Nostru*, S Vorobchieviciu – *Psalm 140*, Davidof – *Cerurile spun slavă...*, G. V. Mandicevschi – *Psalm 100*, F. Abt. – *Apărător Patriei*, T. Popoviciu – *Cucule, Toarce lele*, I. Mureșianu – *Supărat ca mine nu-i*, I. Vidu – *Vraja, Bobocele și inele*, I. Vesilescu – *Balada lui Iancu*, G. Verdi – *Corul bandiților din opera Ernani*, Schrader – *Departe `ntro vale tăcută*, I. Flondor –

Somnoroase păsărele, G. Dima – *În zadar alerg pământul*, I .G. Brătianu – *Pui de lei*.

La final se poate afirma că în prima jumătate a secolului al XX-lea pe scena Teatrului Orășenesc din Zalău au urcat artiști lirici cunoscuți în țară și în străinătate, a căror activitate a influențat existența operei și operetei în ceea ce privește repertoriul artistic și anevoiosul proces de înființare a instituțiilor naționale specializate (Opera Națională Română din Cluj și Opera Națională Română din București).

Note:

1. Monica Druța, Marin Pop, *Zalău – Locuri de poveste*, Editura Porolissum a Muzeului Județean de Istorie și Artă Zalău, Zalău, 2012, p. 16.
2. Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul Operei Române din București*, Vol. I, Editura Muzicală, București, 2003, p. 403.
3. Vera Molea, *Teatrele din grădinile de vară ale Bucureștilor de altă dată*, Editura Biblioteca Bucureștilor, București, 2011, p. 67-68.
4. Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, Vol. V, Editura Minerva, București, 1974, p. 59 – 60.
5. Vera Molea, *op. cit.*, p. 77.
6. Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul Operei Române din București*, Vol. I, Editura Muzicală, București, 2003, p. 594.
7. *Ibidem*, p. 616.
8. Vera Molea, *op. cit.*, p. 99 – 100.
9. Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul Operei Române din București*, Vol. I, Editura Muzicală, București, 2003, p. 619 – 620.
10. Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, Vol. V, Editura Minerva, București, 1974, p. 124.
11. Octavian Lazăr Cosma, *Hronicul Operei Române din București*, Vol. I, Editura Muzicală, București, 2003, p. 642.
12. *Ibidem*, p. 666 – 667.
13. Vera Molea, *op. cit.*, p. 80 – 86.
14. *Meseșul*, II, nr. 37 - 38 din 13 noiembrie 1926.
15. Octavian Lazăr Cosma, *Opera Română din Cluj*, Vol. I, Editura Charmides, Bistrița, 2010, p. 250.
16. *Ibidem*, p. 266.
17. Ioan Massoff, *Teatrul românesc*, Vol. VII, Editura Minerva, București, 1978, p. 217.
18. *Ibidem*, p. 302 – 303.
19. *Ibidem*, p. 400 - 401.
20. Octavian Lazăr Cosma, *Opera Română din Cluj*, Vol. I, Editura Charmides, Bistrița, 2010, p. 296 – 322.
21. *Ibidem*, p. 348 - 362.
22. *Ibidem*, p. 411 - 414.
23. *Ibidem*, p. 448 - 463.
24. *Ibidem*, p. 401.
25. *Idem*, *Hronicul Operei Române din București*, Vol. I, Editura Muzicală, București, 2003, p. 355.
26. *Ibidem*, p. 380.
27. *Ibidem*, p. 429.
28. *Ibidem*, p. 435 – 436.
29. *Ibidem*, p. 585 - 586.
30. *Ibidem*, p. 585 – 588.
31. Preot Ioan Cadar, *In memoriam Francisc Hubic*, <http://www.crisana.ro/>, publicat în data de 26.11.2007, accesat ultima dată în data de 13.07.2013, la URL: <http://www.crisana.ro/stiri/cultura-5/in-memori-am-francisc-hubic-52440.html>.
32. Octavian Lazăr Cosma, *Opera Română din Cluj*, Vol. I, Editura Charmides, Bistrița, 2010, p. 278 – 280.
33. *Meseșul*, II, Nr. 14, din 19 mai 1926.
34. *Gazeta Sălajului*, VIII, Nr. 13, din 27 martie 1937.
35. *Meseșul*, III, Nr. 41, din 29 octombrie 1927.

Serbări organizate de Societatea culturală „Sălăgeana” la Zalău în perioada interbelică

Marin POP

After 1918, the students had a great part in the cultural and social life of Sălaj County. Many of these students have passed trial by fire during the First Mondial War, where they have been strengthened both physically and spiritually, due to the fact that, in those circumstances, the feeling of national affiliation deepened.

Sălăjeana Cultural Society has been founded in 1920, in Zalău. The most important purpose of the society was the conveyance of the cultural activity within the Romanian society, that had been deprived of this before 1918.

In 1924, the first such manifestation took place in Zalău, on the third day of Easter. The Township Theatre hosted the matinee which was a real success.

Another important cultural manifestation organized by **Sălăjeana Cultural Society** in Zalău took place at the 10th anniversary of this society. The cultural event on the 14th of April 1931 was a special one for the city at the bottom of Meseş Mountains, despite the bad weather.

So, one may say for certain that the students from Sălaj had a great contribution improving the cultural level of villages and cities from this county during interwar period. The students from Sălaj represented the bond for the unity of the society during interwar period. Working hard, they did not expect any pecuniary benefit, their hearts were filled with patriotism that we barely understand nowadays, after 50 years of communism, the term being obsolete. The activity of the cultural society of the students from Sălaj county may be an example for our generation which, we must admit, is lacking such models.

***

După anul 1918, în viața culturală și socială a județului Sălaj un rol deosebit l-au jucat studenții. Mulți dintre acești studenți trecuseră proba de foc a primului război mondial, unde s-au călit atât fizic, cât și spiritual, deoarece li s-a adâncit sentimentul apartenenței la neamul românesc.

După terminarea războiului studenții au înțeles că menirea lor în cadrul României întregite va fi una dificilă, dar în același timp și nobilă, și anume aceea „a propagării culturii și înfrățirii sociale” (**Gazeta de Duminecă**, 1924, nr. 16-17).

Studențimea sălăjeană vedea marea necesitate care se impunea în acel moment, și anume acela „de a se coborî în mijlocul acelor unde s-a smuls și să împrăștiie acolo din modestul patrimoniu studențesc, ce a achiziționat în anii lungi de școală”. De asemenea, ei își dădeau seama de faptul că „poporul dela țară formează isvorul de regenerare a neamului” și de aceea ei au crezut că au „o datorie sfântă să-l ridice din toropeala în care au fost aruncați de către asupritori în anii lungi de opri-mare, și să-l înalțe moralicește, culturalicește și economicește” (**Ibidem**, 1934, nr. 1-2, p. 11).

În acest context, în care întrea-ga societate românească se găsea într-o perioadă de tranziție, studenții sălăjeni au hotărât să-și aducă și ei aportul la consolidarea societății românești, prin propagarea actului cultural în lumea satului românesc, vitregit de acest lucru înainte de 1918.

În acest sens studenții și-au propus să înființeze o societate culturală, care să dezvolte activități socio-culturale pe teritoriul județului de origine, care erau atât

de necesare, „în acest colțișor românesc” (**Ibidem**, 1924, nr. 16-17). Fiecare student sălăjean s-a angajat voluntar la această grea misiune.

Ideea a fost lansată în anul 1919, însă multiple cauze au împiedicat constituirea societății studențești. În acel an activitatea lor s-a rezumat la „simple discuții prietenești și făurind planuri de viitor” (**Ibidem**, 1934, nr. 1-2, p. 11).

În anul 1920, un Comitet studențesc sălăjean, format ad-hoc, avându-l în frunte pe Ioan Petruca, au organizat o petrecere la Zalău, s-a hotărât înființarea unei societăți culturale, sub numele de „Societatea Studenților Universitari Sălăjeni”, care să contribuie la ridicarea nivelului cultural al Sălajului. Crearea acestei societăți contribuia, în opinia studenților, atât la realizarea nobilei scop propus, dar și la strângerea relațiilor de prietenie dintre membrii viitoarei societăți.

Odată cu începerea noului an școlar a avut loc, la Cluj, adunarea de constituire a societății alegându-se primul său comitet de conducere, care era compus din următorii studenți: Ioan Petruca, președinte și Al. Vaida, Ioan Filep, F. Cocian, I. Cionca, Al. Iuga, Ioan Gheție, membrii.

Principalele obiective care au fost cuprinse în statutele societății erau următoarele:

1. Ridicarea culturală a poporului român cu deosebire a celui sălăjean prin înființarea de case naționale, biblioteci populare, ținerea de conferințe și șezători culturale la sate.

2. Aducerea cultului cuvenit oamenilor mari ai Sălajului, ridicându-le monumente și publicând studii asupra vieții și activității lor.

3. Crearea și păstrarea de strânse legături de prietenie între intelectuali județului nostru și studenții membri ai societății prin aranjarea de serate de cunoștințe etc.

4. Ajutorarea reciprocă a membrilor societății, facilitându-le astfel posibilitatea de studiu la Universitate.

Alte prevederi cuprinse în statute au fost cele referitoare la comitetul de conducere, care urma să fie ales anual. Din el urma să facă parte un președinte, un secretar general, un casier, un bibliotecar și câțiva membri. De asemenea, se crea o comisie de verificatori (**Ibidem**).

Mai târziu, din cauza mișcărilor studențești antisemite, fiecare societate culturală studențească trebuia să fie sub tutela unui profesor universitar. Sălăjenii l-au avut ca îndrumător pe renumitul profesor universitar clujean, Cătuneanu.

Din punct de vedere organizatoric remarcăm în activitatea societății câteva momente cheie.

Unul dintre acestea a fost congresul studențesc din data de 20 august 1922, care a avut loc la Șimleu. Acum se pun, practic, bazele clare ale societății și se stabilesc prioritățile. Un fapt deosebit la dezbaterile acestui congres l-a constituit faptul că la el a participat aproape toată intelectualitatea sălăjeană. De asemenea, faptul că marele om politic sălăjean, Iuliu Maniu, acceptă să devină președinte de onoare al societății, fiind, de fapt, mentorul studenților de-a lungul întregii lor activități.

Alt moment cheie la constituit anul 1923 când, în urma mișcărilor studențești antisemite care au cuprins întreaga țară, se adoptă un nou regulament universitar. Astfel, și societatea studențească sălăjeană a trebuit să redacteze alte statute și își schimbă denumirea în „Societatea culturală Sălăjana”, cu sediul în Cluj. Până în anul 1930 o mai întâlnim și sub titulatura de „Societatea culturală Sălăgeana”.

Activitățile și manifestările cul-

turale erau organizate, în general, în vacanțe. În mare parte ei își petreceau vacanțele în mijlocul poporului unde organizau șezători culturale și susțineau conferințe pe diferite teme: istorice, culturale, medicină, igienă etc. De asemenea, cu aceste ocazii distribuiau cărți și materiale didactice satelor sălăjene. Astfel, au înființat numeroase biblioteci populare.

În ce privește cultul pentru strămoși, ei au reușit, în anul 1930, pe data de 7 septembrie, să ridice, la Șimleu, un bust, marelui nostru înaintaș sălăjean, Simion Bărnuțiu, în fața liceului care-i poartă numele. Aceasta a fost cea mai mare realizare a societății studențești în primul ei deceniu de activitate.

În deceniul 4 considerăm că societatea a avut cele mai mari realizări, poate din întreaga sa activitate, în anul de excepție, 1933. În acel an societatea a reușit, după intervențiile, președintelui ei de onoare, Iuliu Maniu, la ministrul Instrucțiunii Publice, Dimitrie Gusti, să primească 135 de biblioteci, fiecare constând din 80 de volume de cărți, 40 de tablouri intuitive și 10 hărți. Acestea au fost distribuite în 135 de sate sălăjene, în cadrul a 10 turnee de propagandă, într-un timp foarte scurt, respectiv în vara anului 1933. Tot în acel an s-a reușit ridicarea unei Case naționale la Bădăcin a cărui act fundațional a fost sfințit pe data de 10 septembrie 1933 și, tot aici, au organizat un Congres studențesc național, pe data de 1 decembrie 1933.

Nu în ultimul rând petrecerile care le organizau în fiecare vară în satele și orașele sălăjene au contribuit, pe lângă strângerea de fonduri, la realizarea unei coeziuni sociale, între studenții sălăjeni, intelectualitatea și țărănimea satelor.

O modalitate prin care se urmărea strângerea de fonduri, dar și o mai strânsă coeziune socială, a fost organizarea, din inițiativa studenților sălăjeni, a unor mari serbări. Aceste serbări, urmate de serate dansante, nu erau doar simple baluri, ci ocazii de a populariza

Iuliu Maniu - președinte de onoare al Societății culturale Sălăgeana

cunoștințele pe care ei le-au dobândit, în diverse domenii. Ele se organizau în vacanțele studențești și erau găzduite de către localitățile sălăjene, în special cele mari. La ele participau intelectuali, notabilitățile, foști membri ai societății studențești, precum și poporul de rând din localitatea respectivă sau din apropiere. Programul cultural-artistic, conferințele bine pregătite, atmosfera sărbătorească și seratele dansante, atrăgeau un număr mare de participanți.

Încă din primul an de existență al societății s-a reușit organizarea unor astfel de activități, cum a fost petrecerea dansantă de la Zalău și cea de la Șimleu.

În ședința din data de 14 decembrie 1923, Senatul universitar din Cluj a luat o serie de hotărâri, printre care și unele referitoare la societățile studențești.

Astfel, în urma acestor decizii, societățile studențești aveau obligația să-și revizuiască statutele. De asemenea, se mai hotărâște ca societățile studențești care erau organizate pe regiuni, cum era și cazul societății studenților sălăjeni, să fie extrauniversitare. Ele nu mai aveau voie să se intituleze universitare sau studențești, ci numai culturale sau academice. Societățile studențești intrau, din

acel moment, în sfera de acțiune a organelor administrative de stat, nemaiaivând nevoie de recunoașterea Senatului universitar (**Stelian Neagoie, Viața universitară clujeană interbelică, Edit. Dacia, Cluj-Napoca, 1980, vol. I, p. 212**).

În urma acestor dispoziții ale Senatului universitar, Societatea Studenților Universitari Sălăjeni a convocat, tot în luna decembrie 1923, adunarea generală a societății, unde s-a hotărât desființarea acestei societăți și crearea uneia noi, care să corespundă noului regulament universitar. Membrii comitetului de conducere ai societății au fost însărcinați să pună bazele unei noi societăți culturale, care să fie în conformitate cu legile nou apărute. Totodată, comitetul de conducere a redactat statute noi și a propus un nou nume pe care societatea urma să-l aibă și anume: *Sălăgeana*, societate culturală, Cluj.

Acest lucru este făcut public prin intermediul ziarului *Gazeta de Duminecă*, pe data de 25 februarie 1924, societatea obținând, până la acea dată, personalitate juridică (**Gazeta de Duminecă, 1924, nr. 20-21**).

Membrii societății studențești erau convinși de faptul că astfel constituită ea își va mări cercul de activitate și totodată și numărul de membri.

În noile condiții care le fuseseră impuse ei erau convinși de faptul că societatea studențească ar „putea progresa în direcția unei coeziuni din ce în ce mai strânsă a poporului și a dezvoltării sentimentului național român”, ea devenind „din ce în ce mai aptă să realizeze, să rezolve problemele cele mai ardente ca: ridicarea nivelului cultural, stabilirea unei legături mai strânse între diferitele clase sociale ale județului nostru Sălaj”.

Noul comitet de conducere al societății îl avea ca președinte pe studentul Mihail Gurzău, viitor prefect liberal al județului Sălaj, iar ca secretar general pe Augustin Cerban (**Ibidem, 1924, nr. 10**).

Continuând programul Societății Studenților Sălăjeni, a cărei moștenitoare era, Societatea culturală *Sălăgeana* a dezvoltat și în anul 1924 o prodigioasă activitate.

Sub noua titulatură, societatea studenților sălăjeni începe și organizarea unor programe artistice, care erau urmate de serate dansante, în scopul de a-și mări fondurile financiare.

Prin aceste genuri de manifestări se spera să se strângă mai puternic rândurile societății românești din județ, și membri ei să fie sensibilizați în privința scopurilor nobile pe care le urmăreau studenții sălăjeni.

În anul 1924, o primă astfel de manifestare are loc, la Zalău, a treia zi de Paști. Matineul artistic s-a ținut la Teatrul orășenesc din Zalău și el s-a bucurat de o deplină reușită.

Deschiderea acestor manifestări le-a făcut noul președinte al societății culturale, Mihail Gurzău, care a subliniat în cuvântul său faptul că scopul acestei societăți era acela „de a crea legături strânse între tineretul studios și între compatrioți” și că în județul Sălaj „este mai multă nevoie de o forță reală românească”.

În continuarea programului acestor manifestări, corul studenților, condus de către Artene Istrate, a intonat marșul *Iată ziua triumfală*.

Ionel Căpâlnășiu a recitat apoi *Scrisoarea a III-a*, a luceafărului poeziei românești, Mihai Eminescu, iar d-l Romescu a interpretat, la pian, piesa *Poutpouriu* a lui Ciprian Porumbescu.

Au urmat apoi corul bărbătesc, care a interpretat piesele *Bobocele și inelele* și *Vraja*, C. Vlaicu, care a interpretat un monolog hazliu și Florica Crișan, elevă a Conservatorului din Cluj, care a interpretat două arii din Al. Dima și anume: *De ce nu-mi vii și Mândruțiță de demult*.

În încheierea primei părți a acestui spectacol, corul studenților a interpretat piesa compusă de dirijorul acestui cor, Arsene Istrate,

Mihail Gurzău, unul dintre președinții societății culturale Sălăgeana, prefect liberal al județului Sălaj (noiembrie 1933 - noiembrie 1937)

intitulată *La oglindă*.

În partea a doua a spectacolului s-a jucat comedia, într-un singur act, intitulată *Nevasta lui Cereluș*, de Locusteanu.

Aceste ample manifestări s-au încheiat printr-o petrecere dansantă, organizată în sala mare a hotelului Ridvald, la care a participat „o societate aleasă românească” și a ținut până dimineața, la orele 8 (**Ibidem, 1924, nr. 18-19**).

O altă serbare culturală importantă organizată de Societatea culturală „Sălăgeana” la Zalău a avut loc la împlinirea a 10 ani de activitate. Ea trebuia să fie organizată în anul 1930, dar în acel an toate eforturile studenților au fost canalizate pentru ridicare și dezvelirea bustului marelui nostru înaintaș sălăjean Simion Bărnuțiu, care a avut loc pe data de 7 septembrie 1930, la Simleu-Silvaniei. Astfel, serbarea celor 10 ani de activitate a societății a fost organizată în primăvara anului 1931, mai precis pe data de 14 aprilie, a treia zi de Paști.

În data de 10 martie 1931, conducerea societății trimite invitații intelectualilor și autorităților sălăjene. Totodată, trimite o adresă primarului Ioan Mango, fostul inspector șef al învățământului sălăjean în perioada 1919-1930, prin

care cer, dacă se poate gratuit, Sala Teatrului orașenesc din Zalău pentru întreaga zi de 14 aprilie.

Evenimentul cultural din 14 aprilie 1931 a fost unul deosebit pentru orașul de la poalele Meseșului, cu toate intemperiiile vremii. El a debutat cu o ședință festivă, la orele 11, în cadrul căreia președintele societății aflat în funcție în anul respectiv, George Tăutu a evidențiat contribuția deosebită a societății la propășirea culturală a Sălajului. La orele 5 după-amiază a avut loc un concert impresionant, la care domnișoara Marioara Munthiu, absolventă a Conservatorului din Viena, „a procurat publicului select al Zalăului momente de adevărată înălțare sufletească”. În program a urmat Eugen Lazăr, violonistul Operei

Române din Cluj, Traian Miclea și Ghiță Naghi. Seara, la ora 10, a început petrecerea la care au participat un număr mare de zălăuani și invitați, fiind „o petrecere elegantă, cu public select și care a mulțumit pe toată lumea” (**Serviciul Județean Sălaj al Arhivelor Naționale, Fond Societatea culturală „Sălăgeana”, dos. 383/1930-1931**).

Au urmat încă 10 ani de activitate prodigioasă, până în anul 1940, când, în urma Dictatului de la Viena, o parte a Transilvaniei a fost cedată Ungariei. În aceste condiții foarte mulți dintre membrii societății s-au refugiat în România rămasă neocupată.

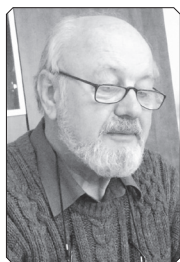
După război societatea nu a mai activat, iar odată cu instaurarea regimului comunist a fost interzisă,

la fel ca toate asociațiile culturale interbelice.

În concluzie, se poate afirma că studențimea sălăjeană din perioada interbelică și-a adus aportul la ridicarea nivelului cultural al satelor și orașelor din județ. Studenții sălăjeni au reprezentat liantul necesar coeziunii societății din perioada interbelică. Munca lor a fost una dezinteresată, fără profituri bănești, fiind străbătuți doar de un patriotism luminat pe care astăzi după 50 de ani de comunism, timp în care acest termen s-a perimat, îl înțelegem cu greu. Activitatea societății culturale a studenților sălăjeni poate constitui un exemplu pentru generația noastră care, să recunoaștem, duce lipsă de astfel de modele.

Un Zalău al legendelor contemporane... subiectiv...

Viorel TĂUTAN

Când politicienii comuniști (sovieto-fili, cominterniști travestiți – nu chiar din cei la care vă gândiți unii dintre dumneavoastră - etc.) au declanșat întâia regionalizare a României și au apărut raioanele, orașul de la poalele Meseșului era capitală unui județ delimitat la vest de frontiera cu statul ungar, iar orașelul de pe malul stâng al Someșului, adică Jibou – reședință de plasă. Constituirea sovieticelor regiuni aducea acestuia din urmă avantajul promovării în statut administrativ-teritorial: Reședință de raion. Imaginați-vă, mai tineri și mai puțin tineri cititori, cât de mândri erau naivii simpatizanți ai reformelor de tip sovietic să-și ducă existența în târgușorul reședință de raion îmbogățindu-și facil din mers vocabularul cu evantaiul de lozinci pro-staliniste și dejiste (*Ana Pauker, Gheorghiu-Dej/ au băgat spaimă-n burgheji; Stalin și poporul rus/ libertate ne-au adus; Cuba da, yankeii nu! Jos Tito, călăul/ cu barda-mparte răul!* ș.a.m.d.). Nu era de icide colo să fii secretarul comitetului raional de partid unic, sau președintele consiliului popular raional, sau inspectorul șef al secției raionale de învățământ. Și de alte instituții pornite hotărât la înfăptuirea politici de îndoctrinare, cele cultural-artistice, sportive, miliția populară, securitatea. Dar nici prea dificil nu era. *Origine socială sănătoasă*, adică muncitor, țaran colectivizat, intelectual de tip nou, demonstrei zel în activitatea de propagandă, băteai doi-trei bătrâni gospodari care nu acceptau să-și înscrie averea în „colhoz”, urlai lozinci în timpul unor adunări populare și om te făceai, îți asigurai viitorul tuturor urmașilor. Dacă aveai norocul să-ți poți turna la sovieto-securitate câteva cunoștințe, prieteni sau membri ai propriei familii, pentru vina de-a fi „dușmani ai poporului”, contribuind astfel la arestarea și „ascunderea” lor, deveneai în scurt timp component al lotului național de turnători-torționari, „sport” foarte vechi, ajuns în stadiul de perfecționism.

Instituțiile raionului Zalău erau angajate în competiție continuă cu ale raionului vecin Jibou, și nu doar cu ale acestuia, însă o mai vetustă concurență de natură pur subiectivă ce ține de subterfugii psihologice și etice le „învrăjbi” pe-aceste două orașele cu istorie seculară. După ce organele decidente ale instituțiilor regionale Cluj au „inventariat” decalajele, teritoriul raionului Jibou a fost împărțit între raioanele învecinate, suprafața mai mare atribundu-se raionului Zalău. Nu pentru multă vreme, deoarece în 1968, printr-o „înaltă hotărâre” de nuanță naționalist-istorică, au fost reînființate județele, desființându-se im-

plicit regiunile.

Până acum relatarea ține în mare parte de istorie. În acest moment începe legenda.

Se povestește că, atunci când, în cadrul unei ședințe la Consiliul de Stat, a fost pusă în discuție nominalizarea orașului care să devină reședința județului Sălaj, din motive de natură geografică și financiară s-a constatat că proaspătul oraș Jibou are poziția optimă dezvoltării mai rapide și mai economice.

Comisia constituită în scopul inspecției teritoriale și a sondării opiniilor forurilor locale ar fi constatat că, într-adevăr, soluția desemnării orașului riveran era validată de realitate. Amplasat în vecinătatea acestui râu important care oferea apa, nisipul și pietrișul, nod de cale ferată și rutieră, la zece kilometri distanța de o mare carieră de piatră, poate fi dezvoltat în timp mai scurt și cu mai puțini bani. O altă variantă propusă atunci, la protestele politicienilor nu doar zălăuani, dar și ale unor cetățeni locali, ar fi fost următoarea: Zalăul – reședință administrativă, iar Jiboul – principalul centru industrial.

Însă printre secretarii adjuncți ai comitetului de partid exista unul din alt oraș al județului decât cele două aflate în concurență. Un politruc de statură scundă, aproape un pitic, la propriu. Acesta, pe căi misterioase, dacă vă vine să credeți, ar fi reclamat la comitetul central al partidului că onor comisia trimisă de Consiliul de Stat este superficială și părtinitoare, neluând în seamă obiectivul principal pentru care Zalăul trebuia să redevină reședință de județ. Acțiunea omului mic de stat, dar mare în grad a fost aprobată în mod tacit de către primul secretar al comitetului județean. Cum așa? Acesta, primul secretar adică, fusese coleg de școală profesională cu edilul tânărului oraș de pe malul Someșului. În urma ședinței cu membrii comisiei bucureștene, acesta, primarul purtător de sacose „ppc” (poate pică ceva), cum era cunoscut printre concetățenii hâtri, îl rugase pe tovarășul „prim” să lase Jiboul în pace că, dacă ajunge oraș important, el, absolvent de școală profesională și de o simplă școală de partid, nu s-ar mai putea descurca.

În consecință, la nivel central a fost alcătuită o a doua comisie. Legenda spune că membrii acesteia au răspuns favorabil invitației gazdelor sălăjene și au făcut cercetări amănunțite și bine fundamentate în incinta unei întreprinderi de înnobilitare a vinului.

Și astfel orașul de sub culmea Meseșului s-a metamorfozat în municipiu reședință de județ, dar și puternic centru industrial, cu eforturi material-financi-

are triple. Numărul orașenilor a crescut spectaculos. Dar ce importanță avea acest aspect! Clasa muncitoare din România socialistă făcea sacrificii muncind, învățând să fure, să mintă, dar conducea prin reprezentanții săi, de care pomenisem ceva mai sus, activiști destoinici de partid și de stat; turnătorii și torționarii începuseră să iasă la pensie fericiți că „și-au făcut datoria” executând zelos ordinele „conducătorilor iubiți”, în timp ce urmașii lor direcți sau indirecti, școliți, unii, prin străinătăți, mai ales la Moskova, preluau frâiele conducerii înțelepte. Și ne mai conduc și astăzi, prin descendenți și acoliți, Dumnezeu să le dea ce nu le prisosește: Înțelepciunea creștinească și mândria de a fi patrioți! Excludem persoanele de față!

Se întâmplau însă și lucruri bune, delimitate de ironiile anterioare. Cu pardonabile inconsecvențe, începuseră să se consolideze în sistem serioase instituții de învățământ, cum Liceul Teoretic „Ady-Goga”, astăzi Colegiul Național „Silvania”, Liceul Pedagogic, Liceul Teoretic din Șimleu Silvaniei; Liceul Teoretic din Jibou etc. Se amplifică treptat, pe lângă Casa de Cultură a Sindicatelor, legenda unui Cenaclu literar, „Silvania”, ctitorit și condus cu pasiune, competență profesională și tact colegial de profesorul Iuliu Suci. De aici au fost propulsați spre firmamentul literar Valentin Meseșan, Ioan Viorel Bădică, Dina și Florin Horvath, Ileana Petrean, Ion Pițoiu-Dragomir, Ioan Ardelean... Prinsese contur un „Teatru popular”, impulsionat de activitatea lui Mircea Dulfu, Dumitru Mircea și Eugen Bulugea; la fel - un Ansamblu popular de cântece și dansuri. Unul dintre apreciații soliști vocali, Pavel Păușan, obținea pestigosul trofeu „Crizanțema de aur”, în cadrul concursului național cu același generic de la Târgoviște. Biblioteca județeană inițiasse și consolida un concurs de creație literară având drept generic numele unuia dintre prietenii lui Mihai Eminescu din perioada bucureșteană, jurnalistul și poetul Ioniță Scipione Bădescu.

Și a venit Decembrie 1989. Cu lovitura de stat mimând revoluția, cu grave și misterioase sacrificii pentru care vedem că nu răspunde nimeni. Morții cu morții! Începeau să se înfripeze noi legende

În Zalău (în Sălaj), nu și-a riscat nimeni viața, însă beneficiari ai certificatelor de revoluționari sunt cu duiumul. Ordinea și bunăstarea oferite de statul socialist, clamate și astăzi de nostalgici (se știe cine au fost și sunt) s-a transformat treptat în haosul din zilele noastre. Urmașii vechilor conducători comuniști, și paznicii acelor desigur, sunt astăzi cei mai bogați capitaliști, că asta au învățat să facă, vă amintiți?, să fure și să mintă. Valorile morale continuă să fie răsturnate, prietenii care se credeau trainice se sparg fără de regrete, orgoliile se manifestă la cote paranoide, iar confreriile sunt din ce în ce mai selective, baze pe interesul financiar privat.

Treptat, cvasi-aversiunea jibouanilor pentru Zalău s-a estompat până la dispariție. Generația căreia

ii aparțin a cunoscut orașul atât înainte, cât și după 1970. Am rămas cu amintirea, cu secvențe nostalgice. Dar și cu speranța exprimată paremiologic „după vreme rea, vine iar vreme bună”. Semnele încep să se vadă. Industrial, agonizează „Armătura” și „Emailații”, prind putere „Micheline” și „Țevile”. Plus încă vreo câteva firme ceva mai mici. Cultural – după căutări, unele intermitențe și iluzii (*Silvania*, *LIMES*, *Origini*), iată conturul ferm al unei reviste de cultură girată de Uniunea Scriitorilor, CAIETE SILVANE, inițiată de tânărul jurnalist și poet ieșit de sub aripile Cenaclului „Silvania”, Daniel Săuca, având acordul inițial impulsionant și sprijinul Consiliului Județean Sălaj și al Primăriei Municipiului Zalău. În paginile revistei întâlnim semnături ale unor autori de areal cultural național aparținând diferitelor generații; Ana Blandiana, Ion Pop, Nicolae Prelipceanu, Adrian Popescu, Irina Petraș, George Vulturescu, Aurel Pantea, Ion Mureșan, Ioan S. Pop, Alexandru Jurcan, Liviu Ioan Stoiciu, Ioan F. Pop, Virgil Diaconu, Ioan Moldovan, Olimpiu Nușfelean, Claudiu Komartin, Leonard Ancuța ș.a. Sper din tot sufletul în continuitatea revistei. Sper în optimismul, energia și inițiativele valoroase ale conducerii Bibliotecii Județene „Ioniță Scipione Bădescu”, organizatoare a unor acțiuni culturale de referință. Sper ca edilii din localitățile Sălajului să fie conștienți că acțiunile și obiectivele economice girate de ei vor rămâne în istorie, dar cultura lasă cele mai proeminente urme, sau, dacă vreți, mai adânci.

PRIMĂRIA MUNICIPIULUI ZALĂU
CASA MUNICIPALĂ DE CULTURĂ ZALĂU

Vă invită la

FOLK FEST ZALĂU
edția a II-a

Vineri, 6 septembrie 2013
orele 20.30

Cu: ADRIAN ARON
PETRU GLIGUȚĂ și Grupul „SILVANA”
LOREDANA și FLORIN GALIS
PAULA TĂRĂU
VASILE ȘEICARU

CONCERT DE MUZICĂ ROCK

Sâmbătă, 7 septembrie 2013
ora 19.00

Cu: AD-HOC
HAGGARD

AD-HOC

Locul: Parcarea din spatele Primăriei Municipiului Zalău,
situată pe Str. 22 Decembrie 1989

Colectia de călimări

„Lungi epistole trimise corintenilor, tesalonicenilor, nimănui”

Viorel MUREȘAN

O spectaculoasă carte de poezie, sub aspectul dimensiunilor, publică Ioan F. Pop la Editura *Caiete Silvane*, Zalău, 2013: **Poemele poemului nescris**. Cartea e o sinteză a întregii creații poetice a autorului, care, într-un cuvânt înainte, declară ritos că și-a cam încheiat socotelile cu scrisul poetic. Credibil sau nu în privința acestei declarații, cuvântul înainte e dovada peremptorie că I. F. Pop e un poet care se cunoaște foarte bine, așa cum se întâmplă rar de tot în cazul mânuitorilor de condei: „M-am oprit din scrisul poetic, fără să mă despart însă total de poezie. De scris, mai scriu încă, sub alte forme./.../ Abordând o poezie de fundătură ontologică, una a tatonării limitelor limbajului și nonlimbajului (mă refer la o situație strict contextuală, nu la una axiologică) nu are rost să multiplic la infinit acest exercițiu anihilator. În profunzimea ei ultimă poezia nu poate fi... scrisă. Ea rămâne mereu «de scris», pe măsura im-posibilității captării ei definitive” (p. 5). La baza noii cărți stau patru volume de poezie, reluate cu unele modificări: **Poemele absenței**, 2011, care, în ediția princeps din 1994, purta titlul **Pedale de hârtie**, **PoemeșinimiC**, 1996, **Poeme de sedus realitateA**, 2000 și **Poemele poemului nescris**, 2010. Tomul pe care-l comentăm este însoțit în partea finală de un corpus de șaisprezece referințe critice, provenind, în general, de la nume credibile de critici și literați, din toate generațiile, de la Gheorghe Grigurcu la Raluca Dună. Unele dintre ele conțin observații critice de o mare pregnanță.

Ni se pare inspirat demersul poetului de-a schimba titlul primei sale cărți, **Pedale de hârtie**, cu cel de acum, **Poemele absenței**, cu o mult mai mare sarcină semantică, anunțând și principalul topos al scrisului său, în ipostazele de dramă ontologică și criză a comunicării. Într-un poem cu titlu oximoronic, **Tăceri guralive**, ne întâmpină un autoportret definitoriu și, concomitent, o „ars poetica”. Elementul biografic trăiește în simbioză cu principii de retorică și poetică, având ca obiect sondarea existențialului și a abisalului: „aici e cineva care ține discursuri în pustiu,/ din pustiu creșteau întinderile zgribulite./ (înăuntru, umbrele își devorau pereții,/ frica – în toate elementele ei biografice)/ printre cearcănele clipelor rămase în pa-

ragină./ (voci ce își strigă absența cu alte voci)./ de vină e golul dus la ureche,/ care își inventează chipuri dintr-o presupusă asemănare,/ aruncată prima de la etaj până la ziuă./ dans neștiut al mâinilor în-negurate,/ în mine vorbesc dintr-o dată prea multe tăceri./ (cu alte cuvinte sunt plin de tăceri guralive)” (p. 17). Există poeme în care autorul împrumută glasul profeților ca să poată exprima ceea ce crede el a fi „realitatea cuvintelor”, adică eternele apocalipse apocrife de pe buzele tuturor generațiilor: „(de fapt, am venit să strig în capătul străzii,/ să cânt imnul singurătății unei lumi nebune,/ în auzul lemnului, pietrei, osului dumnezeiesc)” (p. 21). Cititorul nostru poate deja observa că autorul comentează pune foarte multe versuri între paranteze rotunde. Se impune să precizăm că Ioan F. Pop e un poet interesat în mare măsură de formă, de aceea, după numai două volume de versuri, trece la poemul în proză, iar când îl simte și pe acesta epuizat, își anunță încetarea scrisului poetic. Din sâcâitoare, tehnica versurilor între paranteze devine, prin recurență, marcă a personalității creatoare, ca și, de altfel, ortografierea cu majusculă tocmai la sfârșitul cuvintelor. Cele două „mofturi” ale poetului au pentru comentatorul de acum o sugestie aproape meteorologică: ele seamănă cu ceasurile mohorâte din anotimpul estival, care au farmecul lor indiciabil. Un poem precum **Tobele ploii** poate fi un excelent pastel psihologic, pe un motiv aproape banal, dar pe care Bacovia n-a reușit să-l istovească. Însă, pentru a nu ne îndepărta de ideea că Ioan F. Pop e un poet tehnic, observăm că limbajul poetic conceptualizat e prezent la tot pasul. Chiar titlul întregului, **Poemele poemului nescris**, devine o pledoarie a metapoeziei, a textului poetic având ca referent principal poezia însăși. Pe de altă parte, un **Antipoem** vine să ne amintească de estetica spațiilor albe în poezie, de acele tăceri încărcate de sugestie, prezente la poeți, de la orfici, la ermetici: „(scris)/ poemul acesta deghizat în subiectul altui subiect,/ cu cuvinte care vorbesc și tac despre alte cuvinte/ care nu au ajuns până aici./ diluviile din care arătările cu vocile scăzute își hrănesc/ clandestin umbrele./ invitate la rampă, după ce s-au adâncit și mai mult în propriile/ lor prevestiri,/ fără să apuce să-și dea jos albul de pe trupuri./ ce caut

eu și cu tine în respirația acestei narațiuni neîn-
tâmpate,/ nepovestite, șoptite doar să-și verifice
prezența și absența,/ cu subiecte asasinate imediat
după titlu?” (p. 61). Acest *antipoem* (scris) este ur-
mat pe contrapagină de un altul (nescris), întărind
ideea cultivării de către Ioan F. Pop a esteticii spați-
ilor albe. Înainte să ne despărțim de primul volum
al poetului, am putea oferi cititorului o mică „anto-
logie ad usum delphini”: „locuim într-un amurg ca
într-o gară a spaimei” (p. 11), „de aș putea ademeni
câinele pustietății până la capăt” (p. 35), „chipul ce
trece strada cu lume cu tot” (p. 51), „cerșetorii des-
pachetau ziua dintre gunoaie” (p. 73).

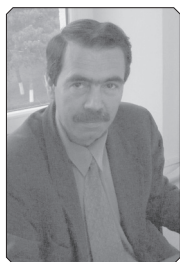
PoemeșinimiC e legat tematic de volumul de-
butului, însă stilistic poetul devine mai ceremonios.
Credem că mai unitar valoric, noul volum se
compune din poeme organizate pe cicluri bine deli-
mitate și definite. Mai peste tot se simte respirația
Ecclesiastului, în propoziții adesea eliptice, cu as-
pect de sentință. Din punct de vedere tehnic, volu-
mul e orientat spre poezia nominală. Dacă ar fi să
recunoaștem lecturile mai des frecventate de poet
din literatura română contemporană, cred a nu gre-
și foarte tare oprindu-ne la volumele de sfârșit ale
lui A. E. Baconsky, **Cadavre în vid** și **Corabia lui
Sebastian**. Dintre multele poeme citabile de aici, îl
alegem pe acesta: „de lucruri să ne atingem tot mai
încet,/ ca și când am fi chiar noi acolo,/ învărtind
la manivela golurilor perfecte./ să ne atingem de
pielea lor catifelată,/ ca de niște îngeri umpluți cu
rumeguș./ ridicam brațele sau ceea ce a mai rămas,/
de sub ele zburau stoluri de păsări rătăcite./ luciri-
lor de ziuă le creșteau mii de picioare,/ prin iarbă
lăsau lungi dâre de melci./ sunetele neridicate lo-
cuiau toate încăperile,/ cine avea nume era prins de
limba clopotului./ în turn așteptam să ni se atingă
ușor încheieturile,/ să ne putem arunca din placen-
ta acestor vedenii” (p. 122).

Odată citite, poemele în proză ale lui Ioan F. Pop
îți par pânzele unor prapori grei, atârinate pe albul
imaculat al paginii. Câte un lot de șaptezeci de poe-
me în proză cuprinde fiecare dintre volumele **Poem
de sedus realitateA** și **Poemele poemului nescriS**.
Ca și în cazul precedentelor cărți ale autoru-
lui, chiar prin titlu se insistă asupra ideii de poem.
Poemul în proză ca specie cu o estetică bine contu-
rată, a părut la Baudelaire, părăndu-i-se apoi sedu-
cător lui Rimbaud, iar la noi lăsându-se ademenit

de noua formă Macedonski. E clar că în poemul în
proză își află locul un imaginar poetic debordant,
mai greu de stăpânit în versuri, iar profilul auto-
rului e aproape de fiecare dată acela al unui dandy.
Toate piesele ce compun **Poeme de sedus reali-
tateA** au cadența respirației cuiva care se întoarce
în miez de noapte, înfrânt, dintr-un ținut infer-
nal, despre care simte nevoia să vorbească. O face
întotdeauna în același număr de cuvinte, în texte
care n-au nevoie de titlu și sunt, invariabil, de șapte
rânduri și jumătate. Autorul se comportă în poe-
mul în proză ca într-o poezie cu formă fixă. Iar acel
cineva, eul poetizant probabil, e o ființă compusă
din cioburi netrebnice, venită să ne anunțe mari
dezastre. Limbajul devine încordat și mânios: „Plic-
tiseala să ne clădească mai înspre mal. din fumul
gros, sâmburele mâniei ieșea ca dintr-o cochilie de
melc. la mese: o mână, un picior, un cap fosfores-
cent căzut pe gânduri. din toate dacă puteai aduna
cioburile unei făpturi. pulsul creștea și lumânările
erau pe ducă. un cap se învârtea cu o batistă neagră
între dinți. lumânările s-au dus, respirația era de
mult pustie. membrele rămase acopereau totul cu
nisip. ca niște lipitori, umbrele lor se cățarau pe
noi” (p. 175). Ba într-un loc, poetul încearcă să ne
convingă de caracterul apocrif al textelor, de faptul
că ar fi fost scrise de o mână terifiantă: „scrie cu
sângele ei tăcut poeme de sedus realitatea. le sem-
nează cu numele nostru. prietena noastră în armu-
ră de fuM” (p. 194).

Mai puțin încifrate decât cele din **Poeme de se-
dus realitateA**, în **Poemele poemului nescriS**
recunoaștem o tehnică a palimpsestului prin care
poetul țese mai multe înțelesuri și o mai largă pa-
letă de stări de spirit în oglinda oricărei pagini.
Caracterul narativ se intensifică, pe măsură ce
lirismul diminuează. Prin cruzimea imaginarii
poetic, prin asprimea limbajului, precum și prin
recursul la principiile estetice ale poemului în pro-
ză, **Poemele poemului nescriS** ne amintește de
volumele de început ale lui Vasile Sav. Textul biblic
însoțește textele poetice asemenea unei umbre,
prinsă și ea în palimpsest. Toate textele acestui
volum-sinteză au, indiferent de formă, comun to-
posul nimicului. Ioan F. Pop e un poet al neantului
în stare pură, din stirpea lui Cioran. Iar cartea sa,
o izbândă a Editurii *Caiete Silvane*, sub toate as-
pectele.

Ochiul dinăuntru poemului

Marcel LUCACIU

Din pleiada pe cât de surprinzătoare, pe atât de eterogenă a „optzeciștilor” face parte - în opinia unor critici sau editori - și sătmăreanul George Vulturescu (pseudonimul lui Pop Silaghi Gheorghe) ale cărui începuturi poetice au fost găzduite de revista *Familia* (nr. 1, ianuarie 1973) și s-au bucurat, la vremea aceea, de girul regretatului Ștefan Augustin Doinaș. Chiar dacă a publicat în volumul colectiv *Caietul debutanților* (Editura Albatros, București, 1979), fondatorul revistei *Poesis* și-a inaugurat itinerarul liric, relativ târziu, odată cu apariția plachetei *Frontiera dintre cuvinte* (Editura Litera, București, 1988), probând o anumită ritmicitate a creației sale abia după 1990, când au ieșit de sub tipar numeroase cărți sau antologii de poezie, toate reușind să creioneze un destin literar de excepție, ferm și viguros: *Poeme din Ev-Mediul odăii*, 1991; *Orașul de sub varul pereților*, 1994; *Tratat despre Ochiul Orb*, 1996; *Femeia din Ev-Mediul odăii (antologie)*, 1996; *Gheara literei*, 1998; *Scrisul agonie (antologie)*, 1999; *Nord, și dincolo de Nord*, 2001; *Stânci nuptiale*, 2003; *Monograme pe Pietrele Nordului*, 2005; *Alte poeme din Nord*, 2007.

Inițial, lirica lui George Vulturescu părea să se așeze, oarecum firesc, într-o albie tradiționalistă, străfulgerată de nostalgia spațiului natal (cătunul Tireac), de vechile obiceiuri, de amintirea moșilor și strămoșilor rustici. Poetul are, însă, deopotrivă revelația *ochiului orb* (o reminiscență a nefericitului accident din copilărie) și viziunea, poate, nu atât a Nordicului oraș de provincie (resimțit ca un topos ostil și alienant), cât a *Nordului* rece (din punct de vedere afectiv).

Orb, prin Nord (Editura Paralela 45, Pitești, 2009) e doar una dintre multele antologii ale autorului (sunt vizate, de această dată, creațiile publicate între anii 1996-2007) și trebuie considerată o carte programatică, fiindcă ea reunește și re-clădește tocmai acele poeme în care *ochiul orb* și *Nordul* configurează identitatea poetică. Fără îndoială, motivul *ochiului orb* sau, altfel spus, al orbirii are multiple conotații. De pildă, la Emi-

nescu, *ochiul orb* e acel ochi care, odată închis în afară, „înlăuntru se deșteaptă” (*Scrisoarea III*). Apoi, se știe că marele poet grec, Homer, a fost orb, dar a cântat în versuri, ca nimeni altul, războiul împotriva Troiei. Paradoxal, „poezia lui Homer este vizuală, adesea în chip splendid vizuală”. O spune Borges însuși, într-una din conferințele sale. Pierzându-și vederea și ajungând directorul Bibliotecii Naționale (bibliotecă înzestrată cu aproape un milion de cărți), Borges își dă seama că Dumnezeu i-a dat deodată „două daruri care se contrazic: numeroasele cărți și noaptea”, respectiv „neputința de a le citi”. Totuși, scriitorul argentinian nu consideră că orbirea e o „nenorocire totală”. Dimpotrivă, ea „trebuie privită ca un mod de viață; este unul din stilurile de viață ale oamenilor”. Parafrazând, s-ar putea spune că *ochiul orb* devine pentru poetul George Vulturescu un mod de a scrie, întrucât orbirea provoacă o exacerbare a simțurilor și chiar o acuitate a privirii lăuntrice. De aici, obsedanta apologie a *ochiului orb* care este, rând pe rând, „sanctuar al himerelor”, „stare de celibat al zelor”, „beatitudinea oglinzilor”, „cenușa cărților” sau „ombilicul dintre scrisul meu și neant”. Ba mai mult, „Ochiul Orb face ca lăuntricul să fie/ o regiune/ unde vizibilul și invizibilul ne aparțin” (*Planctoarele Ochiului Orb*). Se instaurează, astfel, *dictatura ochiului*, căci el le „vede” pe toate și este fie clarvăzătorul, fie judecătorul suprem: „Această putere a ochiului numai acum:/ de-a fi în extensiune - în același timp **aici/** și de **cealaltă** parte a podului/ înecându-și imaginile, dar reasamblându-le lăcrimând” (*Podul sau dictatura ochiului*). Subtila „înecare a imaginilor” amintește, vrând-nevrând, de barbiana „înecare a cirezilor agreste/ din grupurile apei”, de acel „joc secund, mai pur”. De altfel, înrudit spiritual mai degrabă cu poeții moderni (Valéry, Eliot, Barbu) decât cu „optzeciștii” contemporani, Vulturescu se confesează, la un moment dat: „toată literatura nu-i decât un **joc**” (*Scrisul vede cum mori*). Evident, e un joc al Ideilor; e „Lumea purificată până a nu mai oglindi nimic decât figura spiritului nostru. Act clar de

narcisism. Desigur, ca tot absolutul: o pură direcție, un semn al minții” (Ion Barbu). Ochiul dinăuntru poemului creează *tensiunea detaliului*, pentru că George Vulturescu se lasă mereu călăuzit de himerele literelor, de ferroarea viziunii halucinate, numai din dorința de a recupera timpul mitic și totodată orfic.

Dacă *ochiul orb* este un leitmotiv al poeziei lui Vulturescu, atunci *Nordul* e o temă ce cunoaște variațiuni dintre cele mai diverse: „Nordul este o știință de graniță:/ o hexagramă care conține direcția celorlalte/ puncte cardinale”; „Convulsie a flăcării - asta e Nordul/ nu pâlpâirea”; „Nordul este o arenă”; „Nordul este un al treilea ochi/ îndreptat spre trecut nu spre viitor”; „Nordul e aici: e alveola/ e cercul care susține echilibrul lumii”; „Nordul e în față, precum moartea”; „Nordul este întemeiat pe/ Verb”; „Nordul este punctul cosmic de unde/ se măsoară singurătatea, depărtarea/ dintre om și divin”; „Nordul este înlăuntru tău.” De natură cameleonică sau înșelător ca o altă Fata Morgana, *Nordul* lui George Vulturescu e unul mitologic; e Parnasul, dar e și Olimpul; e „alba,/ dreapta/ Isarlık”. Nu în ultimul rând, *Nordul* ar putea fi o imaginară (și elitistă) patrie a poeziei, în care sentimentele sunt alungate precum poezii din *Republica* lui Platon, de vreme ce poemul poate fi scris doar cu lama tăioasă a minții, la lumina fulgerelor: „Numai în/ Nord mâna cu care

scrii e una cu mâna/ de pe cuțit” (*Mâna de pe cuțit*). Până și prăfuita inspirație a dispărut, cu desăvârșire, aici și acum: „Nu mai există inspirație. **Există doar poeți/ conectați:** la rețea, la bibliografii./ Ca și câinii legați în lanțuri,/ **ei nu se pot smulge din serie**” (*Poezii fulgerelor*). Dincolo de stinsa melancolie, o ironie amară se lasă peste unele poeme, iar altele sunt, pur și simplu, împânzite de nume ilustre (Aristotel, Nietzsche, Bachelard, Confucius, Rilke, Goethe, Cioran, Plotin, Balzac, Elytis ș.a.) ce denotă caracterul livresc și alura intelectualistă a liricii lui George Vulturescu. În esență, *Nordul* e situat între sacru și profan, între *Stâncile nupțiale* și *crâșma lui Humă* - „o perturbare/ a ordinii lumii”. Totuși, străjuit de vulturi și îngeri, *Nordul* e abia o altă viziune semeață a *ochiului orb*, ochi ce rămâne, irevocabil, suveranul poemului. De unde și versul emblematic: „Nordul este când vezi”.

Cerebrală și autoreferențială, grandioasă și vizionară, antologia *Orb, prin Nord* se remarcă prin coerența ei stilistică; prin limbajul aforistic și sentențios, pe alocuri; prin recurența unor motive literare (*ochiul orb*, *piatra*, *fulgerul*, *muntele*, *vulturul* etc.) menite să contureze tensionatul univers al unui poet antisentimental și ultralucid căruia i se potrivește mai curând vocabula „neoexpresionist” decât aceea de „optzecist”.

Formele proteice ale egoficțiunii

Imelda CHINȚA

Distinsul op semnat Gheorghe Glodeanu, *Narcis și oglinda fermecată. Metamorfozele jurnalului intim în literatura română*, a apărut în Colecția Academică la Editura Tipo Moldova, 2012, în condiții grafice de excepție. Studiul se transformă el însuși într-o impresionantă colecție de texte diaristice, panoramând genul autoreflexiv în manieră critică și teoretică. Autorul își argumentează alegerea titlului plasând intimismul în sfera mitologicului, sub tutela unui personaj emblematic, *Narcis și a oglinzii fermecate*. Apropiind mitul de contemporaneitate, personajul legendar devine „figura arhetipală a autorului de literatură autobiografică, a diaristului care aspiră să identifice profunzimile propriului eu în oglinda caietului său de însemnări”. „Râul în care el se contemplă este pentru scriitorul (post)modern, coala de hârtie sau, mai nou, monitorul computerului”. Astfel, autorul păstrează coordonatele esențiale ale mitului, resemantizându-l în context actual, *Oglinda lui Narcis* devinind „o metaforă textuală a autoficțiunii, iar reflectarea eului trădează tendința de idealizare”.

Amplul studiu cuprinde două mari secțiuni: prima parte se concentrează asupra reperelor teoretice ale genului, a doua secțiune cuprinde metamorfozele autoficțiunii în literatura română, devenind, în esență, o antologie de texte, impresionantă prin numărul autorilor, dar și a titlurilor propuse spre analiză. Exegețul abordează cronologic genul, iar la baza criteriilor de selecție se situează valoarea lor estetică, documentară, insistându-se asupra celei metatextuale, prin care fiecare autor își justifică „propria poetică a intimismului”. Studiul se încheie cu o amplă bibliografie, nuanțând încă o dată, dacă mai era nevoie, rigoarea și seriozitatea criticului literar în elaborarea lucrărilor sale.

Într-o perioadă în care parcă „timpul nu mai are răbdare”, când însăși lectura s-a condensat, când individul aleargă neconținut să prindă istoria într-un crâmpel, când însuși actul critic se evaluează în cote de reiting superfluu, Gheorghe Glodeanu sfidează moda și modelele, readucând în actualitate seriozitatea actului critic, profunzimea analizei, acuitatea reflexivității. Există o dificultate a selectării ideilor în fața unei lucrări atât de vaste, de aproape 700 de pagini, însă frumusețea rezidă în faptul că autorul ne oferă o istorie critică a jurnalului românesc așa cum nu s-a mai realizat în literatura română. Desigur, studiul vine să completeze exegezele teoretice ale genului printre care amintim *Ficțiunea jurnalului intim*, *Timpul trăirii*, *timpul mărturisirii*, Eugen Simion, *Tipologia jurnalului*

intim românesc, Mihai Zamfir, *Metamorfozele oglinzii. Imaginarul jurnalului literar românesc*, Anca Ursa, *Cărțile crude. Jurnalul intim și sinuciderea*, Mircea Mihăieș, și exemplele ar putea continua.

În introducere, reputatul critic Gheorghe Glodeanu ipostaziază autoficțiunea, cu formele ei esențiale, disociind între autobiografie, memorii, jurnal intim. Autobiografia reconstituie devenirea ființei, accentuând latura cognoscibilă și introspectivă a profunzimii sufletești, o încercare de re-cunoaștere a intimității autorului, o psihanalizare a propriei conștiințe. Printre autobiografiștii de prestigiu ai literaturii române și universale, Gheorghe Glodeanu îi menționează pe Jean-Jacques Rousseau, *Confesiuni*, Heinrich Heine, Goethe, Ion Creangă, *Amintiri din copilărie* și L. Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*. Autoconfesiunea se concentrează de regulă asupra anilor de formare ai scriitorilor sau asupra unui segment din biografia autorului. Criticul atrage atenția asupra distincției dintre autobiografie și memorii. Deși există interferențe de nuanță și de convenții ale genurilor, iar termenii sunt adesea considerați sinonimici chiar de studiile de specialitate, sunt totuși recognoscibile diferențe notabile. Principala distincție constă în faptul că autorul de autobiografii concentrează, în scrisul său, propria-i devenire, nucleul constituindu-l el însuși, spre deosebire de memorii care nu vizează persoana autorului, ci obiectivul focalizează evenimentele exterioare la care a asistat în calitate de actor sau martor, insistându-se și asupra funcției documentare a speciei. Printre cei mai însemnați memorialiști, universitarul băimărean îi menționează pe: Cezar, Saint-Simon, Chateaubriand, Churchill, Malraux, Gheorghe Panu și Iacob Negruzzi, iar un puternic reviriment este înregistrat în perioada interbelică, dar și după 1990 când s-a consacrat memorialistica închisorilor.

Funcția terapeutică, dar și de diagnoză și prognoză sunt convenții ale jurnalului intim: „Notele zilnice pot duce la depășirea unor inhibiții sau complexe”. Se disting dimensiunea revanșardă a genului și aceea a autocenzurii care pătrunde sine qua non în spațiul li-

bertății absolute de exprimare. Precursori ai jurnalului intim sunt: Marc Aureliu, Sf. Augustin, Montaigne, iar primul diarist în sens modern este considerat Samuel Pepys. Secolul al XIX-lea impune autori ca Benjamin Constant, Stendhal, Amiel, Tolstoi, iar în secolul XX se dezvoltă accelerat literatura de factură autenticistă: Charles du Bos, André Gide, Virginia Woolf, Kafka, Mircea Eliade, M. Blecher etc.

În perioada de maximă reclusiune totalitară, scrișul devine salvatorul insului, un panaceu al memoriei. Sunt remarcabile scrierile reprezentanților Școlii de la Târgoviște, sau opere care nu au văzut tiparul decât după 1990 când am asistat la o explozie a autoficțiunii prin însemnări aparținând lui N. Steinhardt, I. D. Sârbu, M. Preda, M. Zăciu, și exemplele ar putea continua. Sunt diagnosticate de asemenea și operele reprezentanților care au alcătuit diaspora și disidența semnate M. Eliade, E. Ionescu, Vintilă Horia, Monica Lovinescu, V. Ierunca, Paul Goma.

Realizând o panoramă a genului intim, autorul lui *Narcis și oglinda fermecată* menționează faptul că înaintea lui N. Steinhardt, Alecu Russo descoperă iluminarea și fericirea în detenție, iar *Soveja* devine un profund examen de conștiință. I. Negruzzi, figură culturală a secolului XIX, cochetează cu genul diaristic și filtrează prin propriul for boema studenției, cuprinzând-o în paginile jurnalului său. Secolul XX este mai generos, și în ciuda unor denigratori ai genului, se scriu jurnale remarcabile: L. Rebreanu consideră că nu cultura este cea care provoacă textul, ci „presiunea evenimentului”; jurnale existențiale, cu impact documentar au scris M. Eliade, Radu Petrescu.

M. Zamfir propune un alt termen pentru jurnal, *noctal* deoarece omul diurn nu se identifică niciodată cu omul nocturn. Primul trăiește faptele, iar cel din urmă le consemnează, literaturizându-le și dându-le o

funcție estetică.

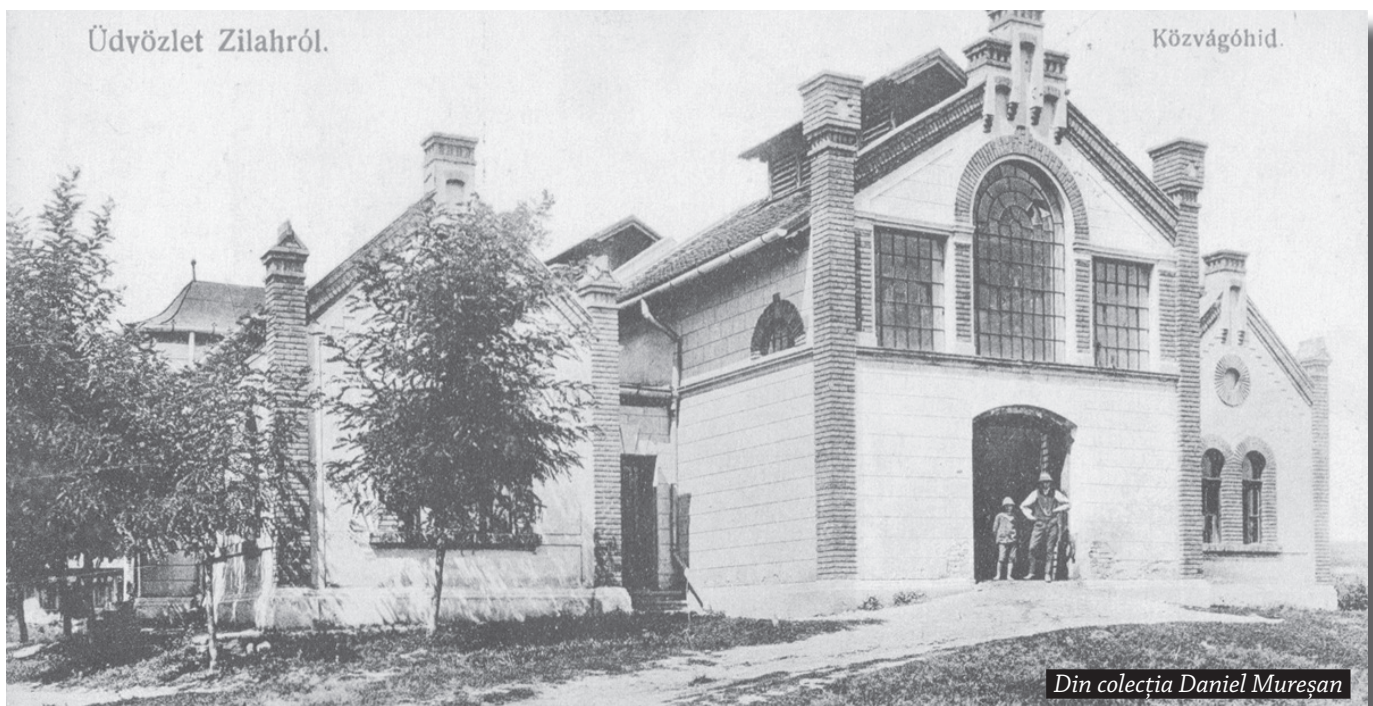
Printre lecturile teoretice și critice având ca subiect egoficțiunea, Gheorghe Glodeanu se concentrează și asupra studiului lui Dan C. Mihăilescu intitulat *Literatura română în postceaușism, I. Memorialistica sau trecutul ca re-umanizare*, considerată o investigație „extrem de complexă”, dar care nu respectă întocmai rigiunea tipologiei genului.

Cartea Liane Cozea *Confesiunile eului feminin*, face deopotrivă obiectul cercetării criticului băimărean, studiu care pornește de la întrebarea potrivit căreia „autoficțiunile autoarelor prezintă o serie de trăsături distincte în comparație cu ego-ficțiunile domnilor?”. L. Cozea apropie autoarele de jurnal de niște ființe narcisiace prin excelență, găsindu-și „sentimentul de identitate în fața colii de hârtie”.

Lucrarea Ancăi Ursa, *Metamorfozele oglinzii. Imaginarul jurnalului literar românesc*, în ciuda unor sincope, avansează câteva idei importante printre care „civilizația postmodernă nu mai e logocentrică”, imaginea este aceea care preia rolul cuvântului, și de aici ideea că „metamorfozele autobiografiei în epoca internetului se dovedesc extrem de spectaculoase”.

Alte nume vehiculate sunt Mircea Mihăieș, Al. Cistelean, Ana Selejan cărora Ghe. Glodeanu le acreditează acribia cercetării chiar dacă din bibliografia parcursă lipsesc nume importante, dar concluzionează autorul, eforturile criticilor „de a restabili adevărul pornind de la obiectivitatea documentelor merită toată admirația”.

A doua mare secțiune a cărții intitulată *Metamorfozele autoficțiunii în literatura română* abordează în manieră oarecum cronologică parcursul diarismului românesc începând cu secolul al XIX-lea. Sunt amintiți scriitorii precum: Bogdan Petriceicu Hașdeu, *Jurnal intim*, care „sfidează regulile genului, trans-

Din colecția Daniel Mureșan

formându-se într-un mic roman sentimental și pi-caresc”; Titu Maiorescu este considerat „părintele diaristicii românești”, cartea sa fiind un melanj între diarism și epistolă, distingându-se durată impresionantă a notațiilor de 62 de ani. Demn de toată atenția este și jurnalul semnat I. Negruzzi în corpusul căruia se remarcă portretele pe care diaristul le face unor colegi, reținând atât detalii fizice cât și psihice ale acestora.

Identificat cu un „copil teribil al literaturii române”, Iulia Hașdeu rămâne în cultura română prin volumul *19 file de jurnal* „care ne introduce în intimitatea ei”. Jurnalul Iuliei Hașdeu este un „veritabil roman al formării”, un jurnal ce „reconstituie complexul profil spiritual al unei tinere de excepție, care muncește enorm dând dovadă de o maturitate deosebită”.

Studiul urmează un periplu prin spațiul diaristicii interbelice, analizând cu aceeași dezinvoltură jurnale precum cele semnate A. Holban – în esență un pseudojurnal – un amplu „corpus epistolar” ce „se transformă în romanul unui destin, un roman al existenței omului fragil, dar și un roman al scrierii romanelor”.

O scriitoare de excepție și un destin cultural exemplar asupra căruia Ghe. Glodeanu va stăruie este Ioana Em. Petrescu, criticul apropiindu-se de jurnalul autoarei cu un oarecare „sentiment de impietate”, firesc întrucâtva, dacă este să ținem cont de faptul că reputatul critic clujean a contribuit la formarea intelectuală a multor generații. Jurnalul autoarei cuprinde două secțiuni diferite atât ca stil cât și ca preocupări. „Prima etapă reprezintă radiografia lucidă, camilpetresciană, a unei iubiri tulburătoare, marcată printr-un lirism exacerbat”, „dar și un jurnal al formării intelectuale”. Cartea rămâne o „autoscopie lucidă a unui suflet superior, ce se confesează cu maximă sinceritate”. Un alt personaj cel puțin inedit, o personalitate poli-

fonică, un „maestru al fragmentului” este M. Zăciu, distins profesor clujean, a cărui neliniște transpare din consemnările sale, mâhnit fiind în ceea ce privește perioada *obsedantului deceniu*, a personajelor grotești care duc o existență în afara moralității și a verticalității, perioadă când superficialitatea este considerată normalitate.

Exegetul insistă, într-o altă secțiune a cărții, asupra marilor jurnale ale exilului, precum cele semnate Eliade, Ionescu, V. Horia – cel din urmă dovedindu-se un diarist calofil, „un veritabil poet, care refuză clauza fragmentarismului excesiv”, dar al cărui jurnal nu a fost încă tradus în limba română. Însemnările zilnice sunt ridicate de către V. Horia „la rang de artă”, alcătuind „o literatură autentică și nu un gen minor, periferic, cum consideră detractorii autoficțiunii”.

Ultima secțiune a cărții concentrează jurnalele perioadei postdecembriste impunându-se nume precum A. Pleșu care are o serie de rezerve în ceea ce privește genul autoficțional, autorul având rezerve în «„înregistrarea contabilă a meteorologiei cotidiene”, în „transformarea intimității proprii în spectacol planetar”, în „exhibarea patetică a unor mostre de zbulcium privat”». Dacă ar fi să detectăm un punct de vedere comun al majorității, acesta ar fi că autorii abordați nu receptează genul diaristic ca expunere a tribulațiilor interioare, ca lamentație, apreciind, în esență, valoarea documentară a notației cotidiene.

Amplul studiu certifică încă o dată existența și importanța unui gen literar proteic, deopotrivă seriozitatea, profunzimea critică, selecția riguroasă și responsabilă, virtuozitatea stilistică și analitică, dar și o finețe a limbajului cu care deja ne-a obișnuit criticul Gheorghe Glodeanu, un studiu ce situează egoficțiunea pe o treaptă binemeritată, alături de celelalte genuri literare.

Din colecția Daniel Mureșan

Spiritul din călimară sau Dregătorul de cuvinte

Carmen ARDELEAN

Că *eterna și fascinantă* literatură – ca act de creație, de receptare, de interpretare sau ca mirabil prilej de meditație – este, de o jumătate de veac și aproape un lustru (cum îi place autorului să spună), un *modus vivendi* pentru Viorel Mureșan nu cred că ar putea fi, pentru nimeni dintre cei care-l cunosc, o necunoscută. Echinoxist solitar până mai ieri, Viorel Mureșan a decis, grație conjuncturii culturale sălăjene care a cunoscut, în ultimii ani, un reviriment excepțional, să susțină, cum se pricepe mai bine, evenimentele literare organizate de Centrul de Cultură și Artă Sălaj, condus de Daniel Săuca. O complementaritate perfectă a asigurat și revista *Caiete Silvane* pe care poetul din Surduc a servit-o. Sau, mai degrabă, criticul din Surduc, pentru că despre această *mască* auctorială este vorba.

Studii, eseuri și articole care „au ajuns sub ochii cititorului, într-o primă formă, în paginile unor periodice la care am colaborat, permanent sau sporadic, pe parcursul mai multor ani: *Caiete Silvane*, *Poesis*, *Mișcarea Literară*, *Familia*, *Discobolul*, *Tribuna*, *Nord Literar etc.*”, după cum mărturisește autorul într-o notă de subsol, cuprinde „Colecția de călimări 2”, Editura *Caiete Silvane*, Zalău, 2013. Structurat în patru secțiuni, delimitate după criteriile sugerate sau devoalate prin titluri (*Triptic*, *Durabila candoare*, *Despre noua poezie nouă*, *Prozatori și esești*) volumul se deschide și se încheie simbolic și, suspectăm noi, deloc întâmplător, cu o profesiune de credință a autorului, respectiv a unuia dintre poeții preferați, Rilke, camuflată într-o analiză metodică a *Scrisorilor către un tânăr poet*. De altfel, *Cuvântul Poetului către criticul de poezie și Rilke: Poți trăi fără să scrii?* imprimă volumului aura circularității: devorat de actul creației, Viorel Mureșan simte actul critic dacă nu ca pe o atingere aproape blasfemică a literaturii, cel puțin ca pe o abordare necesară (pe unele paliere) paradisiacă – în concepție blagiană.

Dacă preambulul pare un metaforic solilocviu în care autorul creionează, nuanțat, poetic conceptele de poet și critic, cu siguranță, subiecte ale unor lungi meditații: „...când vine vorba despre **poezie** – caz particular al artelor – câte unii scormonesc în straturile de minereu ale limbii ca să-și înveșmânteze sufletul în luminanța ce străbate de acolo, iar aceia poeți se vor chema. Alții se frământă să pipăie respirul semnelor din poezia creată de primii, vor să-i asigure perpetuarea și receptarea. Adică, trăiesc din imaginația poetică. Așadar, criticii de poezie vin în urma poezilor să astupe, fie și pentru o vreme, gura de mină, până la sosirea unor noi generații de exploratori care, la rândul lor, să se cufunde în adâncul a ceea ce ar putea fi”; studiul care încheie volumul nu e

doar o analiză obișnuită a volumului de epistole semnat Rilke, ci e un manifest pro domo, o sistemică abordare a temelor vehiculate, de regulă, de artele poetice, parcă o necesară edificare asupra unui singur răspuns, cel negativ, la întrebarea „Poți trăi fără să scrii?”.

De altfel, a demonstra că Viorel Mureșan este un *scriitor gemănar*, așa cum îi numește pe cei care abordează genuri literare diferite, ar fi o întreprindere superflua dacă primul gând ar fi să stabilim unde se plasează, ca tip de critică, scriitura sa, cu atât mai mult cu cât au fost emise, de-a lungul timpului, opinii contradictorii, care încercau să secționeze, de-a dreptul dramatic, *androginul* poet-critic sau să vorbească despre particularitățile poetului dedat criticii.

Contrazicându-l – cât curaj! – pe Maiorescu, junimistul care afirma, în *Poeți și critici*, că „între natura poetului și natura criticului este o incompatibilitate radicală [...] criticul trebuie să fie mai ales nepărtinitor; artistul nu poate fi decât părtinitor”, Viorel Mureșan va ajunge să amalgameze – și putem nota un prim element marca Mureșan – **critica profesionistă** care are funcția de „a înlănțui, ordona, prezenta o literatură, un gen, o epocă în starea de succesiune (s.n), de tablou, de viață organică” cu așa-numita **critică a artiștilor**: „un mare poet vede în ceilalți mari poeți reflexe ale lui însuși, salută în ei formele geniului care-l stăpânește” despre care vorbea Thibaudet în *Fiziologia criticii. Pagini de critică și istorie literară*. În plus, matricea scriiturii e fericita simbioză a celor trei tipuri de critică identificate de Mircea Martin: cea de întâmpinare, valorizantă, cea de situație, sincronă, și de analiză, diacronică, hermeneutică pe care le activează în fiecare studiu, eseu sau cronică.

Dincolo de evidenta polivalență și disponibilitate interpretativă, alte trei profiluri (dintre cele cinci conturate de Nicolae Manolescu în 2010, într-un număr al revistei *Echinox*) corespund figurii critice Viorel Mureșan, cu precizarea că eludăm, asumând, nota voit acidă pe care autorul trilogiei *Arca lui Noe* o voalează în articol. Nicio îndoială nu avem că deținătorul *Buchetului de platină* nu ar fi ceea ce Manolescu numește „criticul provenit din medii didactice”, dacă avem în vedere formația profesională sau dacă ne oprim la trăsături precum „sensibili la particularitățile de limbă”, „biografi și documentariști, prin obligație, dar și prin vocație”, ba chiar suntem îndreptățiți să spunem că depășește limitele specifice acestui tip de critic pe care, considera universitarul bucureștean, „scrupulul îl oprește de la sinteză, bunul simț de la imaginație”. Mai mult, Viorel Mureșan corespunde perfect și profilului „iubitului de *umanități*” pentru

care „un mijloc de caracterizare îl constituie analogia, comparații prin erudiție”, mai ales atunci când se află pe terenul liricii și în cazul cronicilor de început, dar și profilul „criticului rafinat” care scrie „despre Ion Barbu pentru a avea prilejul de a se referi la Valéry” (De altfel, o cronică semnată Gheorghe Grigurcu regăsim același determinant - rafinat - asociat, de această dată, poetului Viorel Mureșan). Nu conotația negativă trebuie avută în vedere aici, nu subtila ironie a lui Manolescu. Ceea ce face Viorel Mureșan prin numeroasele referințe, conexiuni, exhaustivele, dar bine-venitele aplecări asupra unui gen, a unei specii sau a unei perioade literare nu e nici pe departe o nestăpânită emfază sau paradă, ci are, pe de o parte, rolul de a incita la lecturi care dau măsura valorii celui recenzat, iar pe de altă parte e o *tară fericită*, deopotrivă tributară dascălului și perspectivei inedite a celui care vede literatura ca pe un imens fagure în care scriitorii, celule hexagonale, s-au conturat grație laturilor comune pe care le au cu alți scriitori-celule.

Astfel, vorbind despre tripticul de aur al literaturii române, Eminescu-Bacovia-Bлага, criticul nu urmărește locurile comune, terenurile deja tasate, teritoriile deja cucerite, epuizate interpretativ, ci aspecte care, pe de o parte, demonstrează eterna prospețime a operelor celor trei, disponibilitățile de analiză inepuizabile, dar și posibilitatea stabilirii unor pârgii de analiză comparativă prin aducerea în discuție a unor nume precum T.S. Eliot, Baudelaire, Caragiale - când vine vorba despre poemul citadin eminescian, Eminescu, Kavafis, Baudelaire, Poe, Beckett când își propune să analizeze poemele bacoviene preferate, Carl Sandburg, Blecher, Baltag, Sorescu, Gottfried Benn, Emil Botta, Radu Mareș, Borges, când în atenția sa se află excepționalul poet și profesor de poezie, Ion Pop.

Poetul din Surduc știe că literatura e intertextualitate și lasă impresia că nimic din ce s-a scris nu i-a rămas necunoscut; fie că sunt „uluitoare concidențe”, fie că filonul unei generații sau al unei mode literare e vizibil, criticul are datoria să semnaleze totul cu „rigoare metodologică și disponibilitate reflexivă”, așa cum admirabil sintetiza Starobinski într-o sintagmă care definea idealul criticii. De aici apropieri inedite, uneori exotice, permanenta tendință de a căuta descendenți ai marilor nume, ca într-un fel de maraton al cărui premiu e *arborele genealogic poetic*. Nu ne poate contraria, în acest context, apropierea poeziei lui Virgil Mazilescu de poeți de facturi diferite, din epoci diferite, precum Kavafis, Seferis, Kafka, Goethe, Macedonski sau Lorca, a liricii lui Ion Mircea de Urmuz, Buzatti sau de lirica japoneză și chineză, a Ruxandrei Cesereanu de Dimov sau Sylvia Plath, a lui Chifu de Blecher (realitatea imediată), de Dostoievski (realitatea subterană) sau Sorescu (fuga spre epic). Uneori, un motiv central e cel care permite asocierea: fascinația arderii regăsită la Dan Damaschin provine de la Goethe; alteori, particularitatea unei specii: poezia-povestire a lui Manasia îl dezvăluie pe autor ca ucenic al lui Pavese; paradoxal, chiar numărul de poeme din volumul lui Alexan-

dru Dohi (59) îl trimite pe avizatul critic la volumul lui Georg Trakl. Ion Mureșan îi amintește de Pieter Bruegel, Nușfelean de Baudelaire, Rilke, Paul Celan, Bлага; poezia-text viu a lui Cosmin Perța îl trimite la metafora vie a lui Paul Ricoeur; poezia lui Mircea Petean are ceva din creația lui Mario Luzi sau Umberto Saba.

Înainte de a fi o carte de studii și cronici sau de fine radiografii ale unor segmente ale literaturii române, cu preferință evidentă pentru optzeciști, volumul de față e un repertoriu, un florilegiu al crezurilor și al preferințelor literare ale autorului, așa zice chiar ale poetului, căci proza și eseul sunt modest reprezentate și articulate. Ce vrea să demonstreze aici autorul e faptul că, în mod cert, „critica nu e o știință, ci o artă. Natura ei artistică ne permite expansiunea propriei noastre individualități” (E. Lovinescu).

În mod indiscutabil, nu suntem în fața unei critici de conveniență, „la stemă”, protocolare, fals elogioase sau hazardate în comparații, a unei critici căzute în păcatul superlativelor nesuținute de calitatea volumelor, dar nici una acidă, distructivă, inconfortabilă, și acesta nu pentru că autorului i-ar lipsi instrumentarul de rigoare, ci pentru că principiul care-i ghidează selecția este exclusiv cel valoric. Tactul criticului, diapazonul bine temperat își au originea în respectul pe care proprietarul *Bibliotecii de os* îl poartă cuvântului. Cu toate acestea, atunci când e necesară minima intervenție diriguitoare, e introdusă observația mult edulcorată: la Ion Pinteș e vizibilă diferența de viziune, realismul poemelor lui Traian Ștef (de care îl leagă, de altfel, o lungă prietenie literară, cu atât mai mult dovadă a obiectivității autorului) crede că ar putea dăuna condiției lor literare, cartea lui Zubașcu nu e ferită de o oarecare prolixitate, unele scurte bucăți de proză din cartea lui Daniel Hoblea suferă de un „prea vădit realism magic, ori de un onirism genuin”.

O încercare de a depista tehnica utilizată de cronicar ar fi sortită eșecului. În afară de canonică, deja consacrată stabilire a temelor sau a motivelor recurente, a *înregimentării* în curente sau epoci literare (și aceasta fără a avea ceva din rigiditatea cvasicunoscută a criticilor) sau a surprinderii caracteristicilor de compoziție și structură (doar uneori, mai ales când e vorba de proză sau eseu), demersul critic e total eliberat, fulgurant, neconvențional, uneori chiar metaforizat, amintind de poemele sale în formulări precum: „în poezia Etei Boeriu un fluid vital străbate ca o muzică neagră catena de rame simbolice sugerate de rame simbolice sugerate de repetiție” sau „Vuieste în text un refuz al oribilului spectacol cotidian, în loc propunându-ni-se o pregnantă pată de vis” sau, cu referire la Zubașcu, „Poemele seamănă (chiar și prin dispunerea grafică văzută de sus) cu niște mari ferăstraie, având unul din capete în mâna poetului, în vreme ce pe celălalt încearcă a se institui stăpân cititorul, într-un joc de la începutul lumii, unde cei doi străbat împreună - fără a putea renunța unul la altul - uriașe păduri de simboluri”.

În mod interesant, postura de cronicar (în sensul

mai vechi al cuvântului), pare să i se potrivească perfect; fără ezitare, Viorel Mureșan dă obiectivitatea (și aparenta omnisciență și omnipotență) pe o subiectivitate abil controlată: „Cu regretul cronicarului ale cărui atribuții sunt fatalmente limitate, voi semnala doar puține aspecte, posibile coridoare spre noi conotații textuale” sau „Dacă aș avea – prin absurd- dreptul de a alege un singur poem din întreaga carte a poetului (zugrav sau pietrar) de acum un deceniu [...] sau „Am în față un volum de versuri de o eleganță grafică mai peste marginile iertate de cenzurile economice ale tranziției noastre, aproape de nevisat pentru cei mai mulți dintre noi-dar...stați să-mi trag puțin răsuflarea: absolut palpabil în realitatea-i cu care ne însoțește” (despre *Calul de febră*, Al. Dohi). Nu-i scapă nici o reușită ilustrație de carte, o copertă reușită, ca în cazul volumelor lui Damaschin sau Nușfelean sau un amănunt biografic, contextul care preia atribuțiile unui incipit de tip *captatio benevolentiae*. Atenț la tot și la toate, viu receptacul, criticul încearcă să răspundă, cât poate de bine, dezideratului formulat de Sainte-Beuve: „să-ți pătrunzi autorul, să sălășluiești într-însul, să-l reproduci în feluritele lui aspecte”.

Ceea ce nu poate ascunde, oricât ar încerca, autorul e fecunda dublare a actului critic de cel didactic, revenind la formula lui Manolescu. Și ca să preiau formula autoreferențialității despre care vorbeam mai sus, voi mărturisi că, citind volumul, după chiar primele pagini, mi-am deschis o fișă intitulată *Ce învățăm?* Nu la nivelurile pe care criticul le atinge aici este vorba, căci se regăsesc deopotrivă referiri la nivelul fonetic, la componenta stilistică, compozițională, simbolică sau abordări comparatis-

te, istorice, psihocritice sau sociologice, metacritice. Mă refer la notițele pe care, involuntar, un lector competent simte nevoia să le păstreze, la ideile pe care autorul le transmite sau le sugerează și nu voi cenzura nevoia de a enumera măcar câteva dintre acestea: că pasajele biblice sunt surse inepuizabile de sugestie pentru poezia modernă, că amănuntul biografic nu trebuie niciodată ignorat, dar nici supralicitat; că operele își au predecesorii lor, dar vor fi, cu siguranță, și gări pentru scrieri ce vor urma; că trăim într-o lume a lui „nimic nu e întâmplător”, pe care trebuie să o percepem, necondiționat, mai ales când e vorba de literatură, ca pe o înlănțuire de tipul cauză-efect; că obligativitatea căutării sursei, a mitului original; sau că poezia exilului merită o atenție aparte și că profilul scriitorului din exil e unul singular; că nu trebuie ignorate stadiile evoluției spirituale ale scriitorului, dar nici un poem anume, când universul pe care acesta îl incumbă este fascinant; că o critică a criticii trebuie făcută cu toată responsabilitatea căci o antologie sau o istorie literară e, cum frumos spune despre antologia lui Gheorghe Perian, „o carte cât o bibliotecă” și, mai ales, că „Obiectul trebuie stăpânit nu numai în esență, ci și în totalitate” (și mi-am permis să-l citez pe Marino care „cântă - indiscutabil - mai bine decât mine”).

O certitudine încearcă lectorul la final: Viorel Mureșan nu poate trăi fără să scrie, cu atât mai puțin fără să citească. Cu toate acestea, nu cred că raiul lui e o simplă bibliotecă. Raiul lui e unul în care poate pași atent printre bibliotecile poezilor lumii, hrănindu-se cu ambrozia cea mai dragă lui: inspirând și expirând *respirația paginilor* (vezi *România literară*, nr. 4, 25 ianuarie 2013).

„Mă cheamă Meseșul... Privesc, privesc și meditez”

- interviu cu pictorul George Rădeanu -

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Pictorul Gelu Rădeanu poposește adeseori în Sălaj - la Zalău, Treznea, Fetindia ș.a. - între două drumuri, România - Franța, Franța - Olanda, Olanda - Spania... Sfintele Paști le-a petrecut, în acest an, în Sălaj, iar în această vară a revenit de mai multe ori, timpul cât a stat aici egalându-l dacă nu chiar depășindu-l pe cel petrecut în țară, la atelierul său din București.

De ce te „cheamă” constant aici... plaiuri?

Așa e, „poposesc” (mi-e drag cuvântul ăsta...) foarte des în Sălaj. Aici îmi reîncarc bateriile și-mi găsesc liniștea și hrana spirituală. Ai mereu nevoie de reîmprospătarea relației dintre creator și natură, dintre natură și latura umană a ființei noastre. Ca să te poți defini în artă ai nevoie de ajutorul naturii, ea îți poate oferi... inspirație în fața șevaletului. Că ești în Olanda, Franța sau Spania sau că ești în Sălaj poate nu-i mare lucru, dar ca să fii sincer aici am descoperit ce-nseamnă diferența dintre pitoresc și pictural. Mă cheamă Meseșul de când am avut atelierul la „răscruce de vânturi”, vorba regretatului ziarist Eugen Teglaș. Pe fereastra atelierului din vie îl vedeam pe maestrul Cézanne cu al lui munte Saint Victoire, deși era Meseșul nostru falnic și gânditoriu „ca o frunte de poet”...!

Pe vremea aceea visam, speram, luptam cu mine însumi...!

Am fost ani de zile ucenic, am învățat ce înseamnă să fii umil în fața naturii și a vieții!

Îmi notam pe pereții atelierului tot felul de îndemnuri: *nu sunt făcut să stau în umbră, pictura este sora mai mică a lui Dumnezeu* (Rembrandt), *ajut-o să crească* sau altele.

M-am simțit tot timpul în stare de progres, cu anii se coace și min-

tea și ce poate fi mai frumos decât să aprinzi „focul” chiar și cu ochii închiși, iată ce-nseamnă iubirea de viață, de natură, de Meseș, de Sărmaș (cum a fost cândva), Someș, Crasna etc.

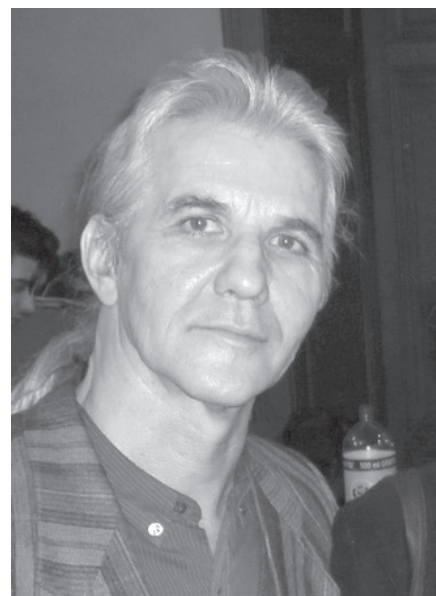
Cititorii noștri au aflat din paginile revistei despre expoziția omagială - 60 - organizată la Iași, despre succesul de care s-a bucurat și aprecierile superlative ale unor critici de artă consacrați.

Ce a mai adăugat de atunci pictorul Gelu Rădeanu în palmaresul său expozițional și artistic, în general?

Expoziția mea de la Iași? Maestrul Valentin Ciucă spunea că Iașul nu a mai avut parte de o expoziție de „calitate” de foarte mulți ani. Au fost în discursul lui multe cuvinte care m-au copleșit! Să fii comparat cu maestrul Luchian, să-i faci cinste școlii ieșene atât în țară, cât și în străinătate nu-i chiar așa de clea!

La Iași am copilărit, am suferit, am învățat că dacă vrei să fii mare trebuie să fii și mic.

Școala ieșeană i-a dat artei românești pe Șt. Dimitrescu, pe Tonitza, pe Dimitrie Gavrilean, Petru

Hârtopeanu, pe Ioan Gînju și câți alții. Tradiția și calitatea școlii ieșene au rivalizat tot timpul cu cele ale Bucureștiului.

Expoziția despre care vorbești a ajuns apoi la București, la Palatul Șuțu (Muzeul de Artă al Municipiului București), ulterior am deschis expoziții și în Olanda, la Rotterdam și în Anglia, la Southampton.

Care sunt proiectele artistice în derulare? Dar cele viitoare?

Primăvara la Treznea

Acum, în această perioadă a anului 2013, am deschis o expoziție itinerantă la Ambroise (Franța) care apoi va merge la Bordeaux, Lyon, Paris, apoi în Olanda la Haarlem (la Marea Nordului) și apoi cu ajutorul galeriștilor în Anglia. Localitățile nu le știu încă. Eu mi-am luat o pauză, am nevoie de odihnă, de liniște, în București nu le pot găsi...

Aici pe dealuri stau de vorbă cu Monet, cu Cézanne, Pissarro, Daubigny, Sisley, cu Andreescu și Grigorescu, cu Traian Brădean, unul din bunii mei prieteni, care ne-a părăsit din păcate!

Știu că ai experimentat și ai trecut prin mai multe curente în creația ta plastică. Unde te-ai oprit?

Privind pe dealurile Sălajului natura îmi aduc aminte de îndemnul lui Monet: „Nu ești artist dacă nu-ți porți tabloul în minte înainte de a-l executa și dacă nu ești stăpân pe meseria și pe compoziția ta...”

Privesc, privesc și meditez. Am ajuns la o fază în care întrebările vin peste mine: ce-i mai important în pictură, forma sau materia, ce să predomină, formele pure, stilistica, obiectele naturale să fie mai mult ceea ce nu sunt?

Sensibilitatea noastră estetică implică *intuiția* (capacitatea de surprindere rapidă și profundă a succesiunilor firești), *fantezia* (posibilitatea nemărturisită de a răsturna aceste succesiuni) și în sfârșit

Toamna la Treznea

Iarna la Treznea

expresivitatea (înzestrarea ființei umane cu puterea de a expune sin-teza între intuiție și fantezie)?

Tehnicile variază. Arta rămâne

aceeași, este o transpunere, în același timp, voluntară și sensibilă a naturii!

Travaliul gândirii rămâne la tine, iar la privitor și colecționar sau negustor ajunge opera, el decide în final, dar parcă-l văd că spune: „Nu am nevoie să mi se explice de ce și cum trebuie să iubesc pictura!” Sau „pe artistul ăsta nu-l înțeleg...”

Îmi plac cuvintele lui André Lhote: *Monet este inventatorul culorii în pictură, iar Cézanne al construirii tabloului. Genial!*

Cu astea mă plimb pe plaiurile Sălajului.

Din păcate trăim într-o lume în care tehnica, tehnologia ne distrug sufletul, am devenit lacomi, subțiri la suflet și la gând...

Bănișor 800 (file de istorie)

Artemiu VANCA

Anul acesta se împlinesc 800 de ani de la prima atestare documentară a Bănișorului. Satul a existat, cu siguranță, cu mulți ani înainte. Pe teritoriul lui există urme de locuire din epoca bronzului (3500-1150 î.H).

În primele documente în care este menționat Bănișorul, el se confundă cu satul Ban. Mulți ani, istoria nu știe să facă distincție între cele două sate. Abia în 1481, el este denumit distinct: Banul de Jos. Această denumire, precum și cea care a urmat, Bănișor, ne îndreptățește să credem că mai întâi a fost Banul, iar Bănișorul a „roit”, adică s-a desprins din el. Când s-a întâmplat asta, nimeni nu știe precis!

Documentul în care a fost pentru prima dată menționat satul nostru, este „Registrul de la Oradea”. În acest registru, Capitlul* Episcopiei Catolice din Oradea a menționat procesele pe care el le-a judecat între anii 1208-1235. Printre aceste procese este menționat, în anul 1213, și cel între Golsa și Sedun, locuitori ai satului Ban. Iată cum sună mențiunea:

„Golsa din Ban, sat în comitatul Crasna, a învinuit pe consăteanul său Sedun pentru arderea casei și o pagubă de șase mărci, judecător fiind Agya, comitele de Crasna, pristov fiind Luca, din satul Căuaceu. Așa dar, Sedun purtând fierul înroșit la Oradea și-a dovedit nevinovăția”.

În „proba fierului înroșit”, atât pârâțul cât și pârâtorul erau obligați să ia în mână un fier înroșit în foc, să facă cu el nouă pași după care să-l lepede. Mâna în care au purtat fierul li se bandaja, iar bandajul se sigila ca să nu se poată umbla la el. După opt zile bandajul se desfăcea și se examinau mâinile împričinaților. Dacă rana era nevindecată, împricinatul era declarat vinovat, iar dacă era vindecată, nevinovat.

Golsa și Sedun erau ruteni (ucrainieni). În aceeași perioadă (1208-1235), în Registrul de la Oradea, unde au fost menționați și cei doi, mai apar și alți împricinați cu domiciliul în Ban/Bănișor, care se declară „oameni liberi și ruteni de neam”. Ei erau de religie catolică și de aceea pricinile dintre ei se judecau la Episcopia Catolică din Oradea. Credem că ei au fost aduși în sat ca să ajute la tăierea pădurilor și conviețuiau cu olahii (românii), de religie ortodoxă. Câțiva ani mai târziu, la 1341, Ban/Bănișorul apare în documente ca fiind „possessio olachalis” (posesiune de români).

La începutul mileniului doi (anul 1000), aproape tot teritoriul Transilvaniei era împădurit. Satele luau naștere pe terenurile provenite din defrișarea (tăierea) pădurilor. Defrișarea era săvârșită de grupuri de populații organizate în obști. Obștea obținea automat drept de folosință asupra terenului defrișat, iar satul care lua ființă purta numele șefului obștii. Este posibil ca pe șeful obștii, care a defrișat pădurea pe teritoriul

căreia se află azi satele Ban/Bănișor, să-l fi chemat Ban (nume de origine slavă). Aceasta este o altă teorie privind originea denumirii satului alături de cea a istoricului ungar Petri Mor, care presupune că denumirea satului provine de la Banffy, familie care abia la 1481 este menționată de documente ca stăpânind cea mai mare parte din sat.

Banffy este o familie nobiliară (baroni) maghiară, ai cărei membri au jucat însemnate roluri în istoria Ungariei. Sunt amintiți deja în secolul XII, sub numele de Buzard. De altfel, familia derivă din conții Hahold de Arlamunda. În secolul XIV membrii ei au primit numele de Banffy. Familia se împarte în trei ramuri: Alsó-Lerdna, Losoncz și de Tallacs. Stăpânii Bănișorului proveneau din ramura Losoncz. Aceste date infirmă și ele teoria că numele satului provine de la această familie.

În Transilvania împădurită, localitățile se înființau lângă cursurile de apă. Defrișările au început pe terenurile situate în imediata apropiere a văii și au avansat, de-a lungul anilor, pe cele două dealuri situate de o parte și alta a ei. Prima vatră a satului a fost așezată în imediata apropiere a văii. Cele două biserici de lemn cunoscute în istoria satului (cea menționată la 1241 și cea construită în secolul XVI și demolată la 1896) și prima școală din sat erau situate nu foarte departe de vale.

Casele din această perioadă erau semi-bordeie, ușor adâncite în pământ, la suprafață din lemn, sprijinite pe lespezi de piatră și acoperite cu paie sau trestie. Despre biserica de la 1241 știm că era din lemn și că nava avea 3 orgi lățime și tot atâtea lungime, iar altarul era așa de mic încât preotul numai cu greu îl putea înconjura. Locuitorii se ocupau cu agricultura, creșterea animalelor și cu vânatul. Printre animalele sălbatice este semnalată prezența în ținutul Crasnei a bourilor (zimbrilor).

La început, cele două sate au aparținut de Capitlul Catolic din Oradea, apoi de cetatea Crasna, iar începând cu anul 1319, de cetatea Vâlcău.

Cetățile erau așezări întărite cu șanțuri și valuri de pământ situate în centrul unui teritoriu care aparținea regelui. La venirea ungarilor în Transilvania, regele ungar a luat în proprietatea regatului întregul teritoriu. Ulterior, el a răspândit cu părți din acest teritoriu pe unii nobili maghiari pentru merite militare sau altfel de merite. Unii nobili au cumpărat de la rege pământ, iar alții l-au acaparat cu forța. În unul din aceste feluri a devenit și familia Banffy proprietara celor două sate. Ulterior, numărul proprietarilor s-a înmulțit. Locuitorii celor două sate erau aserviți proprietarilor lor în

diferite grade de dependență: oameni ai cetății, iobagi, jeleri (zileri), udvornici (slugi) etc.

În 1508 este menționată, pentru prima oară, apartenența unor locuitori ai Bănișorului la cetatea Șimleu, proprietate a Bathoreștilor. Niciodată Bănișorul n-a aparținut unui singur proprietar. Proprietarii au fost totdeauna unguri, iar bănișorenii, cu foarte puține excepții, români. În afară de familiile nobiliare Banffy și Bathory care au avut proprietăți în Bănișor, merită menționată și familia Rakoczi. Cele trei familii la un loc au dat nu mai puțin de șapte principii ai Transilvaniei și doi guvernatori.

În 1554, s-a edificat o biserică de lemn în Bănișor (probabil cea de-a doua existentă în sat), care avea să dăinuie, cu reparațiile sau reconstrucțiile de vigoare, până la sfârșitul secolului XIX, fiind declarată, atunci, cea mai veche biserică din Sălaj. Limba în care se slujea era cea slavonă, iar cărțile bisericești erau tipărite în alfabetul chirilic. Începând cu secolul al XVIII-lea, biserica din sat achiziționează primele cărți bisericești scrise în limba română și tipărite în Țara Românească, tot în alfabetul chirilic. Exemplarele păstrate până în zilele noastre (23 la număr) se află la depozitul de carte bisericească veche din Șimleu Silvaniei.

În 1758, diacul Filip din Bănișor, a copiat cu litere chirilice, în limba română, o cazanie pentru morți. Cartea este păstrată la Biblioteca Academiei Române din București.

Comunitățile românești din Transilvania continuau să fie organizate în voievodate, conduse de un voievod. Voievodatele la români se cunosc de pe vremea lui Gelu și Menumorut, dinaintea sosirii ungarilor în Transilvania. În sec. XVI, un voievodat avea dimensiunile unei comune actuale. Satele componente ale voievodatului erau conduse de un crainic. În 1594 Bănișorul făcea parte din voievodatul Peceiului avându-l voievod pe un anume Luca iar crainic pe Theodor Curta.

În 1697, Sinodul de la Alba Iulia acceptă unirea cu Roma a unei părți importante a creștinilor ortodocși din Transilvania. Ia naștere biserica Greco-Catolică. Conscriptia Klein din 1733 pomenește Bănișorul ca fiind greco-catolic și menționează existența în sat a unei biserici și, pentru prima oară, este menționată și existența unei școli. Școala era confesională (aparținea de biserică), iar învățător era diacul din sat. Românii greco-catolici primesc aceleași drepturi cu celelalte trei naționalități recunoscute în Transilvania: ungurii, secuii și sașii. Începe o perioadă de renaștere culturală pentru românii ardeleni. Apare Școala Ardeleană, ai cărui promotori (Samuil Micu, Ioan Budai Deleanu, Petru Maior și Gheorghe Șincai) militează pentru emanciparea națională a românilor din Ardeal, pentru recunoașterea originii noastre daco-latine și a continuității noastre pe aceste meleaguri. Școala ardeleană a avut o influență decisivă în înlocuirea grafiei chirilice cu cea latină.

Conscriptia Anton Cziraki, din 1820, menționează existența a 8 „nobili opincari” în Bănișor. Ei proveneau din rândul oștenilor evidențiați pe câmpul de luptă. Erau scutiți de obligațiile iobăgești, erau proprietarii

loturilor pe care le lucrau, aveau iobagi și jeleri.

În 1848 are loc abolirea iobăgiei în Transilvania. Toți locuitorii Bănișorului devin oameni liberi și proprietari deplin pe pământul pentru care, până acum, aveau doar dreptul de folosință.

În 1859, în războiul franco-austro-italian, Ioan Bota a Luchii este decorat cu o medalie de argint. Începând din 1699, de când Transilvania este inclusă în Imperiul Habsburgic, foarte mulți bănișoreni au luptat și mulți s-au distins (dovadă „nobili opincari”) sau au murit în numeroasele războaie purtate de austrieci.

În 1867, ia ființă Imperiul Austro-Ungar și Transilvania este inclusă în Ungaria. Este pentru prima oară de la venirea ungarilor pe aceste meleaguri când Transilvania își pierde suveranitatea și devine a ungarilor. Începe o campanie de maghiarizare forțată a românilor.

În 1895, se sfințește actuala biserică din sat.

La sfârșitul secolului XIX și începutul secolului XX, până la izbucnirea Primului Război Mondial, mulți români transilvăneni, printre care și bănișoreni, pleacă în America, la lucru. Unii rămân acolo, alții se întorc și cu banii câștigați cumpără pământ și își fac case.

În Primul Război Mondial, mor 38 de bănișoreni. În 1918, la sfârșitul războiului, ostașii întorși de pe front declanșează așa zisa „Revoluție din 1918”. În Bănișor, „revoluționarii” devastează casele și prăvăliile evreilor din sat, primăria și alungă autoritățile locale. În luna noiembrie, se constituie, în Bănișor, Comitetul Național Român și Garda Națională locală.

La 1 Decembrie 1918, la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, care hotărăște unirea Transilvaniei cu România, participă patru bănișoreni.

Bănișorenii nu beneficiază de reforma agrară din 1919-1921, pe teritoriul Bănișorului neexistând mari proprietăți ungurești care, în anii aceea, sunt date în arendă forțată la țărani, cu posibilitatea răscumpărării lor de către aceștia. Niciun locuitor al satului nu deținea o suprafață de teren agricol mai mare de 10 ha. Hotarul Bănișorului era la fel de fărâmițat ca și azi.

Între cele două războaie, mulți bănișoreni lucrează în Vechiul Regat (la extracțiile petroliere sau la căile ferate), pentru a agonisi bani, cu scopul să-și dezvolte gospodăriile.

În 1935, se construiește vechea școală cu două săli de clasă, azi cămin cultural.

În anul 1936, se ridică în sat monumentul în cinstea eroilor căzuți pe front.

În 1940, ca urmare a Dictatului de la Viena, Ardealul de Nord, din care face parte și Bănișorul, este cedat ungarilor. O parte din intelectualii satului se refugiază. În sat vine o familie de învățători unguri care nu știau o boabă românește. Se reia campania de maghiarizare a românilor întreruptă în 1918.

În cel de al doilea război mondial (1940-1944), mor pe front 27 de bănișoreni. În curtea bisericii din sat s-a ridicat un monument în cinstea lor. La sfârșitul războiului, Ardealul de Nord se realipește la România, iar în țară se instaurează regimul comunist.

În 1948, are loc trecerea forțată la ortodoxism și desființarea bisericii greco-catolice.

În 1962, se înființează sub presiunea, amenințările și represaliile comuniștilor, Gospodăria Agricolă Colectivă din sat. Tinerii pleacă în număr mare la școli la oraș, iar după absolvirea acestora nu se mai întorc în sat. Are loc un proces îngrijorător de scădere a populației satului, concomitent cu unul de îmbătrânire a ei, proces care continuă și azi.

În perioada 1964-1965, satul este electrificat și este asfaltat drumul județean ce traversează satul, dar continuă să rămână fără canalizare.

În anul 1965, se dă în folosință actualul local al școlii, cu 8 săli de clasă. Din anul 1965, școala funcționează cu clasele I-VIII, iar din anul 1969, cu clasele I-X.

În anul 1968 se dă în folosință clădirea actualului dispensar.

Revoluția din 1989 înlătură regimul comunist și ca urmare, în anii imediat următori, se desființează G.A.C și se restituie pământul țăranilor, care, azi, îl lucrează aproximativ cu aceleași mijloace ca și în epoca dinaintea colectivizării. Fostele grajduri ale G.A.C. cad în paragină.

În 2003, ia naștere Asociația „Fiii Satului Bănișor”

care editează, cu regularitate, anuarul Asociației. Ziua de 15 August este decretată de către Consiliul Local, ziua satului.

Începând cu ani '60, au loc mai multe etape de reparare și înfrumusețare a bisericii. În anul 2004 se construiește, în curtea bisericii, un altar în aer liber.

Mai ales după intrarea țării noastre în Uniunea Europeană (2007), foarte mulți bănișoreni pleacă la lucru în străinătate. Depopularea satului se accentuează. Banii câștigați acolo îi investesc în case sau în mici afaceri. În sat apar multe case noi și frumoase.

Cu bani de la Uniunea Europeană se amenajează cursul râului Valea Banului pe teritoriul satului și se pietruiesc toate ulițele din sat.

În 2011 se inaugurează podul peste Valea Banului, primul peste acest râu din istoria satului.

În 2012 are loc repararea și modernizarea localului școlii și construcția unui „after school”.

*Corporație (asociație) a clericilor aparținând Episcopiei Catolice din Oradea.

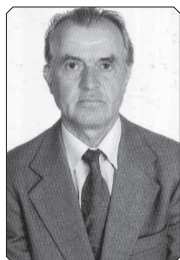
Cercuri pe apă

Despre patriotism și Treznea

Ileana PETREAN-PĂUȘAN

Ne aflăm în prag de septembrie și tristețea mă cuprinde iar. Desigur, din nou voi lăcrima în ziua de 9, când voi auzi fanfara militară și voi vedea soldații - ce tineri și ce demni sunt! – defilând în fața Monumentului Martirilor din Treznea... Când voi vedea că acum, o dată pe an, Mormântul Comun al Martirilor din cimitirul vechi al satului se umple de flori, pentru copilul de 2 ani și pentru bătrânul de 80, pentru mamă și fiice, pentru tată și fiu..., pentru 86 de destine frânte într-o zi de luni... M-am tot gândit, dintre copiii și tinerii aceia uciși la întâmplare, doar pentru că erau români, câți ar fi putut deveni medici celebri, muzicieni consacrați, dascăli cu har, ingineri cu brevete, oameni de nădejde, cum atâția s-au ridicat din acest vechi sat românesc? Dar dintre urmașii lor? Acum atât le-a mai rămas, groapa comună și Monumentul din centrul satului acoperite de coroane și jerbe de flori în ziua din an în care sunt omagiați. Și câte o vorbă de suflet presărată printre cuvântări de rutină ale unor oficiali pentru care omagierea martirilor de aici și din alte părți este, uneori, o obligație profesională, iar pentru politicieni „dă bine” în campaniile electorale. Veți zice că am exagerat un pic cu afirmația mea (și așa este), că am luat partea umbroasă a întregului, însă cred că s-ar putea face mai mult pentru astfel de locali-

tăți istorice. Dar parcă ne temem sau ni-e rușine să fim patrioți ori, dacă suntem, s-o arătăm. „A fi patriot nu e un merit, e o datorie” – spunea Topârceanu, iar Napoleon Bonaparte afirma că „Dragostea de patrie este cea dintâi religie a omului civilizat”. Să fim... atei în materie de patriotism sau încă n-am ajuns la... civilizația care să ne permită să-l dovedim?! „Patriotismul nu este numai iubirea pământului în care te-ai născut ci, mai ales, iubirea trecutului, fără de care nu există iubire de țară” – spunea Eminescu. Pe locuitorii din satul Treznea îi dor tragicele întâmplări din septembrie 1940, dar își iubesc martirii. Ei știu că „Dragostea față de patrie trebuie să decurgă din dragostea față de omenire, ca parte din întreg”, de aceea nu știu, nu pot să urască, însă nu pot nici uita crimele inumane făcute atunci. Un modest, dar creștinesc semn în acest sens este și parastasul organizat, la inițiativa Asociației „Treznea - Sat Natal”, la biserica din sat în cea mai apropiată duminică de 9 septembrie, când femeii și copiii îmbracă, în cinstea martirilor, tradiționalul costum popular. E o duminică tristă, o duminică înlăcrimată. Sunt zile în care sentimentul patriotic este trăit cu intensitate de fiecare trăzneau. Pentru că, nu-i așa?, afirmația lui Charls Dickens este actuală și astăzi: „Dragostea de patrie se regăsește în dragostea de casă”.

Un deceniu de la moartea lui Victor Gaga

Petru GALIȘ

Cu toate că s-a născut la Periam (jud. Timiș), în 1930, îl considerăm fiu al Sălajului, pentru că aici își are moșii și strămoșii, tatăl său, Paul Gaga, fiind cetățean de frunte al localității Pria (comuna Cizer), participant înflăcărat la Unirea Transilvaniei cu România din 1918.

Școala primară o face la Roman, în Moldova, liceul la Oradea („Emanuil Gojdu”) și Zalău. După bacalaureat urmează cursurile Institutului de Arte Plastice „Ion Andreescu” din Cluj, pe care le termină în anul 1956. Debutază cu sculptură în 1954.

Ulterior, participă la saloane oficiale și expoziții colective, în țară: București, Cluj-Napoca, Lugoj, Reșița, Șimleu Silvaniei, Timișoara, Zalău, și peste hotare: Italia, la Torino (1969) și Modena (1974), Iugoslavia, la Novisad (1969) și Belgrad (1970), în U.R.S.S., la Moscova în 1957, în Polonia, la Worclaw și Ostienica (1974).

Organizează expoziții personale: în Elveția, la Vulpera (1970, 1972), la Berna (1970), la Morges (1971), Kriens (1972), la Lucerna (1972, 1973).

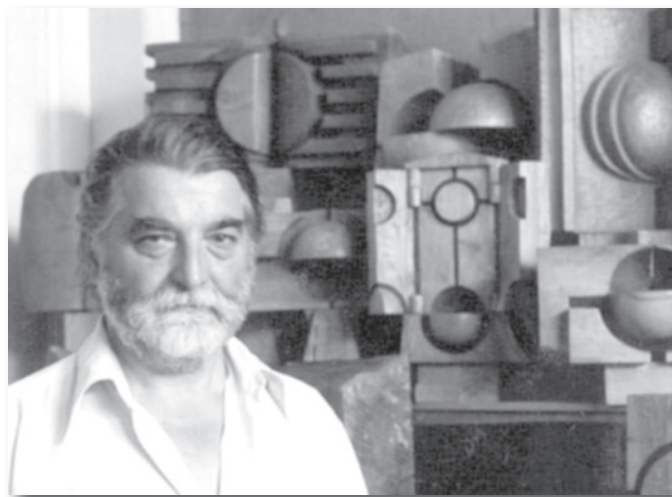
Are expuse lucrări în muzee: la Ciucea (Muzeul „Octavian Goga”), Drobeta-Turnu Severin (Muzeul de Artă), Galați (Muzeul de Artă Modernă), Oradea (Muzeul „Țării Crișurilor”), Timișoara (Muzeul de Artă), Zalău (Muzeul de Istorie și Artă), Polonia - Ostienica (Galeria de Artă Modernă).

Lucrări în colecții particulare: Anglia, Elveția, Italia, Polonia, Germania, România, SUA. Lucrări de artă monumentală: Căpâlnași, Iecea Mare, Lugoj, Moldova Nouă, Petriș, Timișoara, Stamora Moravița, Guruslău.

I s-au acordat premii și distincții: la Festivalul Tineretului de la Moscova, București (1957), premiat la Expoziția „15 ani de la Eliberare” (1959), premiu pentru sculptură al Uniunii Artiștilor Plastici (1966), Ordinul Meritul Cultural clasa a V-a al Republicii Socialiste România (1968), Premiul la cea de-a IV-a Trienală Internațională de Desen de la Wroclaw-Polonia (1974).

A întreprins călătorii de studii și documentare artistică în Austria, Bulgaria, Cehoslovacia, Elveția, Franța, R.D. Germania, Italia, Iugoslavia, Polonia, Ungaria și U.R.S.S.

„În activitatea de creație, după ce s-a debarasat progresiv de reminiscentele educației academice de la care a mai păstrat doar atenția pentru construcție și profesionalismul artistic, Victor Gaga va urmări cu tenacitate și răbdare definirea propriului drum.

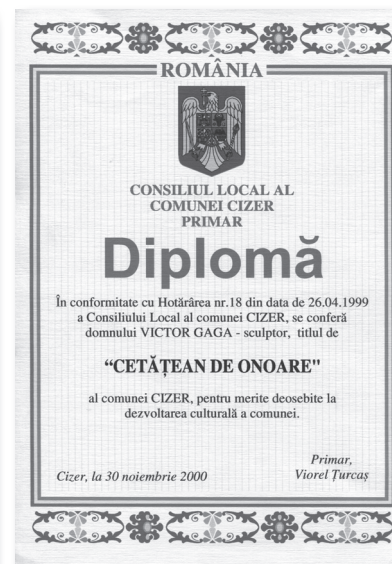
Animat de idealurile oamenilor acestui pământ el își găsește, fără multe ezitări, resursele și forța în lecțiile oferite de arta noastră populară și medievală, izvoare asimilate cu înțelepciune, cărora le transferă sensurile și valorile de limbaj la scara sensibilității contemporane. Artistul a înțeles că are de valorificat o moștenire în care spiritualitatea unui popor e transpusă în forme calme, calde echilibrate, la proporții apropiate de om, de dimensiunile sale fizice, psihice și morale, cu implicații profunde de meditație și înțeleaptă înnobilitare.

Explorând posibilitățile materialelor-metal, piatră, lemn, sculptorul avea să se regăsească cel mai bine în sculptura în lemn, care de altfel, avea să-l impună atât în țară cât și în numeroase expoziții peste hotare. Artistul a înțeles, de asemenea cu claritate, necesitatea imperioasă a unei arte monumentale, viabile, bogată în semnificații, implicată în istoria prezentă și trecută, ce reflectă idealurile poporului nostru martore, ale acestui crez al artistului fiind câteva opere remarcabile, între care se detașează impresionantul obelisc de la Guruslău (...), inaugurat în anul 1976 în prezența președintelui țării” (Ciprian Radovan, „Sculptorul Victor Gaga – 50 ani”, *Orizont*, Timișoara, 21 februarie 1980, p. 6).

Cu ocazia aniversării vârstei de 70 de ani, Consiliul Local Cizer i-a conferit, în data de 26 aprilie 2000, titlul de „Cetățean de onoare” al comunei Cizer, pentru merite deosebite la dezvoltarea culturală a comunei.

Ca recunoștință pentru aceasta, maestrul a organizat în același an, cu ocazia Zilei Naționale a României, la școala din comună, o expoziție aproape completă a operei sale.

Spicuim câteva aprecieri din „Cartea de impresii”

a Muzeului Școlii „Horea” din Cizer: „În prezentarea vieții și activității sculptorului, Petru Galiș, inițiatorul și organizatorul acestei activități, a spus, printre altele: «Precum pâraiele ce izvorăsc din îngemănarea Munților Meseșului și ai Plopișului, dând naștere râului Crasna, tot așa și sculptorul Victor Gaga a îngemănat în opera sa tot ceea ce a fost mai simplu, dar și mai profund, creând o operă unicat, în care domină *Geneza*»”.

Joi, 30 XI 2000, ora 12, când a avut loc vernisajul expoziției, Nicolae Mihai Agache, directorul școlii, a notat următoarele: „*Ab origine, ab ovo*, acest dicton latin este actual și la sfârșit și la început de mileniu. De ce? Pentru că, iată, un strălucit maestru al sculpturii acestui sfârșit de veac, Victor Gaga, ce-și trage seva din satul de la poalele mirificei Măguri a Priei, nepot al acestui sat, s-a reîntors pe meleagurile strămoșilor săi pentru a-și încânta consătenii și nu numai, prin inestimabila operă de artă ce amintește de originea tuturor românilor, găzduită pentru câteva săptămâni de școala căreia maestrul i-a donat bustul în basorelief al meșterului și revoluționarului Nicula Ursu zis Horea, patronul spiritual al școlii noastre și pentru care încă o dată îi mulțumim din toată ființa noastră! (...)”.

Vom continua cu alte însemnări, dintre cele peste o sută și ceva, consemnate cu ocazia vizitării expoziției: „Am vizitat această expoziție de sculptură și am rămas foarte impresionați de cele prezentate. Dumnezeu să vă ajute să mai puteți realiza asemenea lucrări!” (fam. Durgheu, Oradea); „Să ne întoarcem la origini, spre totul universal, să scăpăm de toate zidurile care ne strâng sufletul. Să redevenim oameni!” (Mariana Tarba); „Vizitând această expoziție, am rămas plăcut impresionat de creația artistului Victor Gaga. Cinste comunei Cizer care a dat țării o astfel de personalitate!” (15 XII 2000, Jurcău din Zalău); „Mi-a plăcut foarte mult această expoziție!” (Cristea Paula Cătălina, clasa a II-a); „Frumosul te duce mereu cu gândul la Cel ce este frumosul absolut, la Dumnezeu și te în-

deamnă ca în cuget și simțire să ajungi și tu la Dumnezeu. Facă bunul Dumnezeu ca strădania acestui fiu al acestor meleaguri, maestrul Victor Gaga, cât și a organizatorilor acestei expoziții să rodească în sufletele noastre!” (Pr. Paroh Pojar Ananie); „Expoziția cuprinde o operă vastă pentru realizarea căreia bănuiesc că a fost nevoie de o viață de om. Ea a fost făcută într-un mod deosebit, unele din sculpturi transmițând ideea că au avut o folosință îndelungată, ca și un obiect casnic sau din gospodărie, ceea ce dovedește măiestria sculptorului. În opera sculptorului se găsesc sculpturi cum sunt «Meșterul Manole» și «Luceafărul», care reprezintă două dintre miturile fundamentale ale popoului român, respectiv mitul creației, al sacrificiului și al Zburătorului. Sculpturile reprezintă «Geneza» și sunt realizate ca o combinație dintre goluri și plinuri cu semnificații deosebite. Întreaga expoziție te îndeamnă la meditație și filozofie” (Florin Crăciun); „Sunt impresionată de faptul că în comuna noastră a existat un vernisaj de sculptură și, totodată, mândră. Oamenii acestui sat ar trebui să vadă mai des astfel de «minuni», deoarece mulți nu au mai văzut așa ceva. Dumnezeu să vă ajute să mai puteți lucra!” (Anamaria Costea); „Impresionantă expoziție prin forme, prin idei, prin felul în care transmite gândurile, frământările unui om, care spre mândria noastră aparține acestor locuri. Fie ca ea să aibă ecou în inima cât mai multor oameni și fie ca măcar încă un copil al acestor locuri să-i calce pe urme” (Viorica Șandor); „Sufletul nu se vede, se simte și chiar aici materializat înaintea noastră și acest lucru impresionează, «Omul, Dumnezeirea, Existența». Cred că ăstea trei cuvinte spun ceea ce s-a creat aici, fie și pentru o clipă. Mulțumim că și-a adus aminte de unde a plecat!” (Ianchiș Adrian Vasilica, Caraș Severin).

„A fost și nu e! Pe el, pe sculptor l-a dus Dumnezeu la El în 26 iulie 2003, iar pe noi ne-a lăsat fără un artist. Păcat că și casa de la Pria, unde a copilărit se duce!” De zece ani, el putrezește în pământ și casa la suprafață! *Cine are urechi de auzit, să audă!!!*

Iuliu Maniu și activitatea Senatului Militar Român Central al Ofițerilor și Soldaților din Viena

(31 octombrie-27 noiembrie 1918)

Mihai-Octavian GROZA

Prezentul studiu se vrea a fi o scurtă introducere în atmosfera tulburătorului an 1918 (an ce marchează prăbușirea imperiilor multinaționale), precum și un omagiu adus marelui om politic Iuliu Maniu. Bazat atât pe surse editate, cât mai ales pe surse inedite, prezentul articol prezintă o dimensiune aproape necunoscută și în egală măsură necercetată, a activității lui Iuliu Maniu din timpul Primului Război Mondial.

This study is intended to be a short introduction in the atmosphere of the thrilling year 1918 (year marking the collapse of multinational empires) and a tribute to the great politician Iuliu Maniu. Based both on edited sources and especially on original sources, this article presents a dimension almost unknown and equally unexplored, of Iuliu Maniu's activity during the First World War.

***

Încă de la începutul acestui an mi-am dorit să elaborez un studiu prin care să comemorez figura marelui om politic Iuliu Maniu, la 60 de ani de la trecerea sa în neființă, nu doar o simplă compilație de texte, ci un studiu inedit, bazat pe surse documentare privind activitatea acestuia în timpul Primului Război Mondial, mai exact în cursul anului 1918, activitate aproape necunoscută publicului larg și într-o egală măsură necercetată. Scârbit de-a dreptul de evocările făcute lui Iuliu Maniu, în cursul acestui an (când se împlinesc 60 de ani de la moartea sa), de o pleiadă întreagă de cripto-comuniști sau fii ai acestora, evocări mai mult

sau mai puțin documentate, am socotit că este de datoria mea, ca tânăr istoric, născut după anul 1989, să-mi spun cuvântul și să schițez în câteva pagini niște evenimente, date, amănunte necunoscute din activitatea „Sfinxului de la Bădăcin”, eroul Marii Uniri.

În cursul anului 1918, războiul mondial, declanșat cu patru ani în urmă, se apropia de sfârșit, rând pe rând, armatele Puterilor Centrale capitulând sub loviturile militare ale Antantei, dar mai ales sub loviturile mișcărilor naționale ale popoarelor stăpânite, care își afirmau dreptul la autodeterminare (cazul Imperiului Austro-Ungar). Dacă în momentul izbucnirii conflictului exista credința că acesta se va sfârși curând, iar mobilizarea și plecarea primelor trupe pe front s-a făcut în sunet de fanfare, treptat, pe măsura prelungirii lui, se încetățenește în rândul combatanților din armata austro-ungară inutilitatea luptei lor pentru o cauză străină. Pe măsura prelungirii războiului, care pe multe fronturi devenise unul de rutină, s-a accentuat criza monarhiei austro-ungare, pentru ca în toamna anului 1918 să atingă punctul culminant.

În toamna anului 1918, pe cuprinsul monarhiei austro-ungare, intrată în agonie, au loc o serie de mișcări, cu caracter social, împletite cu lupta pentru autodeterminare a naționalităților din imperiu. Atât încercarea împăratului Carol, cât și a înalților demnitari, din ambele părți ale imperiului, de a salva de la dezastru acest gigant ce se întemeia pe o structură artificială și nefirească, recurând la metode învechite, de

genul represiunilor sau al concesiilor, s-au dovedit inutile. Veste izbucnirii acestor mișcări s-a răspândit, relativ repede, pe toate fronturile unde erau implicate unitățile armatei austro-ungare, accelerând, astfel, dezintegrarea acesteia. Acest fenomen a fost exprimat prin numeroasele dezertări ale soldaților de pe câmpul de luptă, care părăsesc frontul sau trec la inamic. Astfel, la începutul lunii octombrie 1918, circa 250.000 de soldați aparținând naționalităților au dezertat și s-au împrăștiat în interiorul monarhiei. Acest fenomen s-a manifestat și în rândurile soldaților și ofițerilor români, înrolați în armata austro-ungară și care erau obligați să lupte pentru o cauză străină.

Într-o atare conjunctură, frunțașii mișcării naționale se găseau în fața unei probleme delicate: soldații români, aflați în diferite puncte ale monarhiei trebuiau organizați și îndrumați. Constituția unei unități militare avea menirea de a crea, în rândurile populației civile, un sentiment de siguranță și încredere, ceea ce avea să faciliteze pregătirea pentru adunarea națională, în vederea realizării unității statale. În același timp, prezența acestor forțe militare pe teritoriul Transilvaniei putea împiedica eventualele împotriviri ale vechilor autorități maghiare, ostile unirii Transilvaniei cu România și, mai mult, oferea soldaților români, din fosta armată austro-ungară, șansa de a se pune în slujba intereselor națiunii române.

Unul dintre principalele centre de întărire și concentrare a convoaielor de soldați, care se întorceau de pe front, mai ales după prăbu-

șirea frontului italian, a fost capitala imperiului, Viena. Aici, încă din luna octombrie se aflau circa 70.000 de soldați români, originari din Transilvania, Banat și Bucovina. Românilor aflați la Viena li se alăturau zilnic alții, care părăseau linia frontului și care soseau în gările Vienei, cu trenuri ce aveau de acum un singur sens: dinspre front, spre casă.

Nucleul grupării românești din Viena îl constituia Regimentul 64 Infanterie, din Orăștie. Acesta fusese recrutat din Transilvania, având în componența sa circa 65% români, despre care Traian Popa, fost ofițer, își amintea că erau: „majoritatea analfabeți, plugari săraci, copii nenorociți ai regiunii muntoase, infertile. Firi blajine și timide, aruncați din cătunele lor liniștite în vârtoarea marelui oraș, se simțeau ca oile pierdute... Erau credincioși și devotați până la sacrificiu ofițerilor români, singurii de care mai legau nădejdea că îi vor readuce vreodată pe plaiurile mult încercatului Ardeal”. Deși marea majoritate a soldaților Regimentului 64 Infanterie erau români, doar o parte din gradați și subofițeri erau români, restul fiind de altă naționalitate (de regulă maghiari sau germani). Tocmai din aceste motive, la cererea Marelui Cartier General Austro-Ungar, regimentul a fost dislocat din garnizoana Orăștie, din mediul românesc, la Viena.

În noile împrejurări politice din toamna anului 1918 se puneau problema organizării armate a soldaților români, aflați în apus pentru a putea susține efectiv, dacă evenimentele o cereau, eliberarea de sub dominația străină și realizarea unității statale. Misiunea de organizare a soldaților români, întorși de pe front, a fost încredințată de către conducerea Partidului Național Român și de cea a Consiliului Național Român Central, lui Iuliu Maniu care, în calitate de sublocotenent de artilerie, pleacă la Viena, după ce părăsise frontul italian, contrar dispozițiilor Comandamentului Ungar. Aici va activa în

calitate de „însărcinat cu afacerile pe lângă guvernul comun de la Viena” din partea Consiliului Național Român Central.

Încă din momentul sosirii sale la Viena, Iuliu Maniu socotește necesară legătura cu ofițerimea română aflată la Viena. Locul de „întâlniri camaraderești românești” era cafeneaua „Westminster” din strada Mariehilferstrasse, unde, de regulă, ofițerii și soldații români se întâlneau și dezbăteau chestiuni politice „de interes național”. La sfârșitul lunii octombrie 1918, Iuliu Maniu participă la una dintre aceste întâlniri, unde face un apel la dreptul și datoria soldaților români de a fi în acele momente alături de națiunea română, socotind că a sosit timpul creării României Mari, în concordanță cu principiul autodeterminării (lansat de președintele Statelor Unite ale Americii, Woodrow Wilson). În vederea realizării acestui deziderat, Iuliu Maniu le explică celor prezenți necesitatea organizării, propunând o întâlnire, pentru a doua zi, care la sugestia căpitanului Traian Popa, adjutant al Regimentului 64, urma să se țină la restaurantul „Veigel”

din Braherpark (în apropiere de cazarma Franz Ferdinand).

Astfel, la 31 octombrie 1918, în cadrul acestei adunări, se constituia Senatul Militar Român Central al Ofițerilor și Soldaților din Viena. Paralel, în cadrul unei întruniri a ofițerilor, desfășurată la restaurantul „Drehew Park” din Schönbrunn, se constituie un Comitet Național al Românilor din Transilvania (se pare că la Viena nu ajunsese încă vestea înființării Consiliului Național Român Central la Budapesta). Inițial, Senatul Militar se va subordona acestui comitet din Viena, pentru ca după câteva zile să recunoască autoritatea Consiliului Național Român Central, mutat între timp la Arad.

În cadrul primei ședințe a Senatului Militar, desfășurată la 31 octombrie (la care au participat circa 40-50 de ofițeri români din Transilvania, Banat și Bucovina precum și o mulțime de soldați din Regimentul 64 Orăștie) s-a stabilit scopul acestui organism: „adunarea și organizarea ofițerilor într-o organizație militară națională care să ducă o luptă continuă și solidară pentru realizarea idealurilor românești de libertate și unitate națională”. În aceeași ședință s-a decis ca Senatul Militar Român să devină forumul militar suprem pentru toate trupele, pentru toți ofițerii și pentru toți soldații aflați în părțile de apus ale monarhiei și pe fronturile apusene. De asemenea, se stabilea că ofițerii și soldații români sunt datorii a urma toate ordinele acestui Senat, care se va pune fără amânare în legătură cu militarii români din întreaga monarhie și va lansa un apel către toți ofițerii și soldații români.

Conducerea acestui organism a fost încredințată generalului de divizie Ioan Boeriu, cel mai mare în grad dintre ofițerii români aflați la Viena, dar pentru că acesta era internat în spital, locul său era păstrat provizoriu de căpitanul Traian Popa.

Întâmplător, sau nu, pe parcur-

sul cercetărilor noastre în arhivele albaiulene, am identificat un exemplar din apelul la care făceam referire mai sus. Conform acestui apel, adresat „Ofițerilor și Soldaților Români”, aceștia erau îndemnați să-și constituie astfel de organisme militare, în orașele în care erau cantonați (fiecare senat fiind dator să trimită câte un delegat în Senatul Central de la Viena), să nu împiedice manifestările cu caracter național ale celorlalte naționalități conlocuitoare și să nu recurgă la acte de vandalism, „căci aceste crime stau sub pedeapsa legilor”. Se consideră că fiecare soldat român, din fosta armată austro-ungară, este „soldatul comitetului național român”, aceștia fiind îndemnați să nu primească „nici o poruncă de la străini” și să nu depună „jurământ pentru altă armată străină și sub nici un steag”.

În ședința din 2 noiembrie 1918 se anunța că în urma descompunerii Regimentului 64 Infanterie, în noaptea de 30/31 octombrie 1918, odată cu izbucnirea revoluției în Viena, s-a creat primul regiment cu adevărat românesc, organizat cu ofițeri români, a cărui bază o constituiau ofițerii și soldații Regimentului 64. Ofițerii români, în frunte cu căpitanul Octavian Loichiță, încep, în același timp, o acțiune propagandistică de mare amploare, materializată în numeroase discursuri, în care se arăta soldaților sfârșitul războiului și, odată cu acesta, al monarhiei austro-ungare. Tot în aceste discursuri se arăta și pericolul ce-i va amenința în eventualitatea că vor pleca singuri spre casă, existând pericolul de a fi opriți la Budapesta și siliți de oficialitățile maghiare să depună jurământ pe steagul maghiar. Activitatea de propagandă a cunoscut o mare intensitate, ea desfășurându-se și în afara cazarmilor militare, în piețe și gări, de cele mai multe ori grupurile de propagandiști români (conduse de Traian Popa, Gheorghe Oprean, Eugen Colbazi etc.) având de în-

fruntat furia naționaliștilor maghiari. În sprijinul mișcării propagandistice s-a recurs la editarea unei gazete, intitulată semnificativ „Timpul Nou”, al cărui redactor era Filimon Taniac, ajutat de Ioan Brotea, Gavril Alvireanu, Dumitru Gavrilescu și George Halaverici. Conform mărturiei unui soldat român, propaganda românească „a fost atât de puternică încât trupele române, când soseau de pe frontul din Franța și Italia și li se dădea să citească foaia soldatului român, zburdau de bucurie, iar la Viena, când aveau să presteze jurământul pentru noua patrie o făceau cu în-suflețire fără seamăn, care a rămas pentru Senatul Militar Român din Viena unica recompensă și satisfacție pentru munca ce a depus-o”.

Senatul Militar Român a fost recunoscut ca for național reprezentativ, de către Ministerul de Război austro-ungar, condus de generalul Sträger-Steiner, cu care a tratat, în acest sens o delegație prezidată de Iuliu Maniu, secondat de Traian Popa și de profesorul Iosescu-Grecul.

Conform mărturiilor lui Zaharia Boilă, publicate în lucrarea *Amintiri despre Iuliu Maniu*, în cadrul întâlnirii cu baronul Sträger-Steiner, Maniu ar fi deschis discuțiile afirmând: „În calitate mea de însărcinat de afaceri al Consiliului Național Român din Transilvania în chestiuni militare, vreau să discut cu Excelența Voastră organizarea și încadrarea soldaților de naționalitate română din monarhia austro-ungară într-o unitate românească sub conducerea mea”, solicitând totodată o clădire pentru cazarea trupelor, alocații de bani pentru soldaților și câteva încăperi din sediul ministerului de război, pentru birourile Senatului Militar. Ministerul de Război va accepta aceste cereri cu condiția ca trupele române să asigure ordinea în Viena. Astfel, Senatul Militar Român Central primea pentru cazarea soldaților cazarma Franz Ferdinand și cinci camere mari în clădirea ministerului de război, unde Iuliu Maniu

și-a instalat un birou permanent, format din generalul Ioan Boeriu, în calitate de secretar general, pe căpitanii Traian Popa și Ilicuș, în calitate de șefi de secție, pe Viorel Tilea și L. Colibași, ca adjuncți.

După câteva zile, în Viena imperială, nu exista altă formă militară armată, disciplinată și ordonată, decât cele câteva regimente românești, organizate de Maniu, care asigurau paza orașului. Astfel, pe străzile Vienei, atât de mândră odată, blocurile mari de clădiri se cutremurau de accentele cânteceleur românești: „La arme”, „Ardealul ne cheamă”, și „Deșteaptă-te române”.

Pentru a sublinia importanța constituirii unităților naționale române, conducerea Senatului Militar hotărăște ca în ziua de 17 noiembrie 1918 să aibă loc solemnitatea depunerii jurământului și a sfințirii drapelului românesc, adunare ce a avut loc în cazarma Franz Ferdinand, unde s-au adunat aproape toți ofițerii, în frunte cu generalul Boeriu, care și-a preluat funcția de comandant al trupelor (încă din 12 noiembrie). Alături de aceștia, la adunare venise și deputatul Simionovici, trimisul oficial al Consiliului Național Român Central de la Arad. Luând cuvântul, acesta a ținut să sublinieze importanța depunerii jurământului, arătând că acest jurământ îi leagă definitiv de „neamul vostru, adică de ce aveți mai scump pe lumea aceasta, vă leagă de părinții și frații voștri. Iar când veți rosti cuvintele de jurământ, noi toți ne vom ruga ca Dumnezeu să ocrotească neamul nostru, pentru care fiecare își va da cel din urmă pic de sânge și cea de pe urmă suflare”.

Cu această ocazie, serviciul religios a fost oficiat de preotul militar Iosif Serafim, asistat de preoții Ilie Hacıotă și Gheorghe Oprean, care au sfințit steagul tricolor. Textul jurământului, citit de preotul Iosif Serafim, a fost rostit de cei prezenți cu lacrimi în ochi: „Jur credință națiunii române și supunere în toate Consiliului Național Român

Central. Nu voi sta decât în serviciul neamului românesc pe care nu-l voi părăsi la nici un caz și sub nici o împrejurare”.

Din documentele și lucrările consultate, rezultă că la solicitarea cehilor, adică a Consiliului Național Ceh, Iuliu Maniu a trimis o parte din trupe la Praga (mai precis fostul Regiment 2 de la Brașov), sub comanda colonelului Alexandru Simion, pentru a asigura liniștea și a calma manifestările naționaliștilor, fideli încă ideii de imperiu.

Spre sfârșitul lunii noiembrie 1918, odată cu eșecul ultimelor încercări de redresare a monarhiei austro-ungare, deoarece de pe front nu mai soseau soldați, cei mai mulți fiind mobilizați pentru cauza națională, Senatul Militar Român Central din Viena și-a considerat misiunea încheiată. Ultima adunare a acestui for a avut loc la 27 noiembrie 1918, unde cei prezenți au efectuat o scurtă trecere în revistă a realizărilor Senatului și mai mult a efectelor pe care le-a declanșat crearea acestuia asupra românilor din Transilvania, care urmându-i exemplul și-au creat senate militare locale, cu scopul declarat de-a contribui la organizarea gărzilor naționale românești. În cuvântarea rostită, Iuliu Maniu sublinia cu satisfacție că „un popor care are astfel de fii conștienți de datoriile mărețe din zilele noastre, va fi fericit”.

Socotind că și-a atins scopurile, conducerea Senatului hotărăște întoarcerea în Transilvania, pentru a se pune în slujba Consiliului Național Român Central de la Arad, forul conducător al mișcării naționale românești.

Rațiunea constituirii și funcționării acestui organism a fost încă din primul moment expedierea unităților române spre Transilvania, pentru realizarea acestui obiectiv fiind necesară trecerea trupelor române peste teritoriul Ungariei. Demersurile care s-au făcut pe lângă Consiliul Național Maghiar, condus de contele Károlyi, pentru a recunoaște Sena-

tul Militar Român Central, ca organ militar de drept, s-au dovedit a fi inutile. Refuzul forurilor conducătoare maghiare a făcut ca traversarea Ungariei, pe drumul cel mai scurt către Transilvania, să devină foarte dificilă. În aceste condiții, conducerea Senatului a intrat în legătură cu guvernul republican de la Viena și cu Consiliul Național Croat de la Zagreb, pentru a le obține sprijinul pentru trecerea trupelor spre casă, din Austria, prin Croația și Serbia.

Senatul Militar Român Central din Viena a expediat, rând pe rând, toți soldații români aflați în capitala fostei monarhii austro-ungare, rămânând în Viena doar un mic grup de ofițeri, ca secție militară atașată ambasadei române din oraș. Cu toate greutățile întâmpinate de-a lungul unui drum anevoios, majoritatea au ajuns în preajma deschiderii Marii Adunări Naționale de la Alba-Iulia. După 1 decembrie 1918, majoritatea soldaților și ofițerilor români, veniți din Viena, s-au înrolat în gărzile naționale din Transilvania, punându-se în slujba națiunii române, de acum liberă și unită.

Bibliografie:

- Arhivele Naționale Direcția Județeană Alba, *Fond Consiliul Național Român din Alba-Iulia*, număr inventar 72;
- Arhiva Bibliotecii Institutului Teologic Sibiu, *Fond Varia*, dosar 53 (Procese verbale ale adunării ofițerilor și soldaților români din Viena - 1918), dosar 54 (Note istorice în legătură cu pregătirea adunării naționale de autodeterminare a românilor din Ardeal, Banat, părțile din Ungaria și Bucovina pentru unirea cu Patria-Mamă România);
- Arhiva Muzeului Național al Unirii din Alba-Iulia, *Fond Marea Unire*, dosar 6712 - Nicolae Hozan, *Amintiri din preajma Adunării de la Alba-Iulia*, dosar 6326 - Traian Popa, *Revoluția din 1918 din Viena*;
- Arhiva Personală: manuscris Rodica Groza, *Soldații români din armata austro-ungară în Primul Război Mondial*, Cluj-Napoca, 1997;
- Bocșan, Nicolae, *Ideea de na-*

țiune la românii din Transilvania și Banat, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 1997;

- Dobrei, Florin, *Istoria vieții bisericești a românilor hunedoreni*, Reșița, Editura Eftimie Murgu, 2010;
- Groza, Mihai-Octavian, *Documente privind activitatea Consiliului Național Român din Alba-Iulia*, Sebeș, Editura Emma Books, 2012;
- Groza, Mihai-Octavian, *Preoții români transilvăneni pe fronturile „Marelui Război”*, în volumul *Scrieri pe alese... Lucrările Conferinței Naționale „O filă de istorie: om, societate, cultură în secolele XVII-XXI”*, coordonat de Ana-Maria Macavei, Roxana Dorina Pop, Cluj-Napoca, Presa Universitară Clujeană, 2012;
- Groza, Mihai-Octavian, *Pașini de istorie românească. Activitatea Consiliului Național Român din Alba-Iulia*, în *Zilele Cercetării Științifice Studențești din Universitatea „Constantin Brâncuși”*, Târgu-Jiu, Editura Academica Brâncuși, 2013;
- Pascu, Ștefan, *Făurirea statului național unitar român*, volum I-II, București, 1983-1985;
- Păcurariu, Mircea, *Contribuția Bisericii la realizarea actului Unirii de la 1 decembrie 1918*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an 116, număr 11-12, 1978;
- Pop, Ionel; Boilă, Zaharia; Boilă, Matei, *Amintiri despre Iuliu Maniu*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1998;
- Pușcaș, Vasile (coordonator), *România: 1918- Marea Unire*, Cluj-Napoca, Editura Studia, 1998;
- Roz, Alexandru, *Consiliul Național Român Central și Gărzile Naționale din Arad*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1993;
- Sofronie, George, *L' autodetermination des Roumains de Transylvanie en 1918 comme fondement juridique de l'unité roumaine*, în *Revue de Transylvanie*, număr VII-IX, 1941-1943;
- Șerban, I. Ioan, *Din lupta voluntarilor transilvăneni pentru unire. Senatul Central al Ofițerilor și Soldaților Români din Viena*, în *Sargeția*, număr XV, 1981;
- Vesa, Vasile, *Unirea Transilvaniei cu România*, în *Istoria Transilvaniei*, volum III (de la 1711 până la 1918), volum coordonat de Ioan-Aurel Pop, Thomas Năgler, Magyari András, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane, 2008.

Malaxorul fără struguri

■ Scandal? Poate. N. Manolescu, în „România literară” (nr. 33 din 16 august a.c.), despre C. Rogozanu: „(...) să scrii un articol precum cel din *Critic/Atac* în care să califici sprijinul acordat culturii de către unele, nu multe, autorități locale sau centrale drept *rasism* (ați citit bine!) în raport cu lipsa de susținere de către aceleași instituții a maneliștilor este departe de a fi o probă de inteligență”. Am citit și articolul incriminat și nu e chiar o probă de prostie. E dovada că problemele & interesele sunt diverse și în zona culturii (mai mult sau mai puțin) instituționalizate. Și că, destul de probabil, lupta pentru „proiecte și finanțări” nu ține cont de vârstele protagoniștilor & adversarilor.

■ Am primit vol. II al cărții „Întâlniri cu destine” (Grinta, 2013) de Adalbert Gyuris, în care sunt prinse și câteva rânduri din revista noastră scrise de Ileana Petrean-Păușan despre primul volum al cărții menționate. Succes pe mai departe!

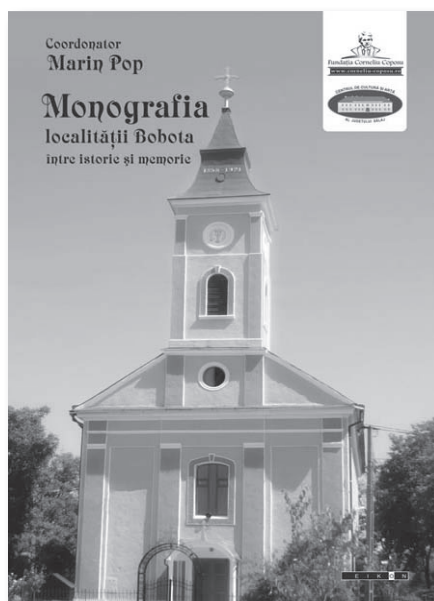
■ Ne bucurăm pentru colegii și prietenii noștri Ioan-Pavel Azap, Claudiu Groza și Ștefan Manasia că

s-au întors de unde, de fapt, nu au plecat niciodată: revista „Tribuna”. Păcat de sângele vărsat, pardon de... strugurii aruncați.

■ Am primit volumul lui Ioan Barb, „Meditând închis în ochiul ciclopului” (Brumar, 2013). Fain volum, mai puțin titlul.

(D.S.)

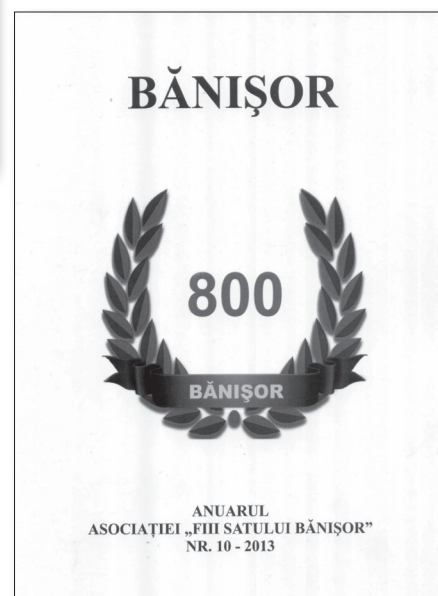
■ **Monografia localității Bobota - între istorie și memorie**, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2013; co-

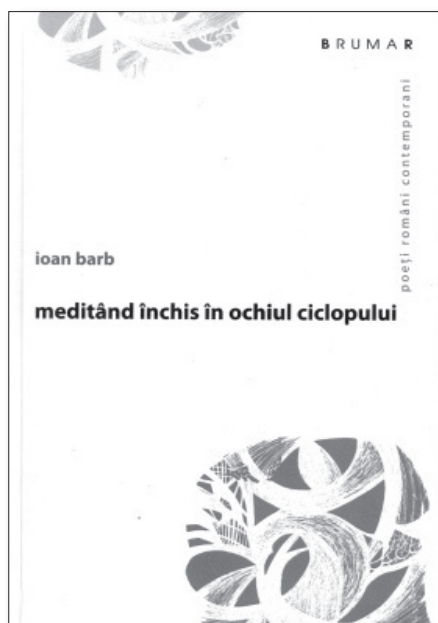
ordonator – cercetător științific Marin Pop. Acest volum masiv, de aproape 600 de pagini (format B5), a apărut în cadrul proiectului „Localitatea Bobota – 800 de ani de la prima atestare documentară” derulat de Filiala Sălaj a Fundației „Corneliu Coposu” cu sprijinul financiar al Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj, prin programul de finanțare nerambursabilă în anul 2013. Marin Pop mărturisește în *Prefața* volumului: „O temă de cercetare căreia i-am acordat prioritate încă de la terminarea facultății, când am avut ca temă de licență «Viața și activitatea lui Corneliu Coposu», a fost cea dedicată marilor personalități sălajene”. Precum marele

său înaintaș, Seniorul Corneliu Coposu, și coordonatorul lucrării de față este un fiu al Bobotei; el și-a propus, de altfel, să finalizeze în acest an monografia familiei Coposu. În acest demers complex, de concepere și elaborare a unei monografii, tânărul istoric bobotan a colaborat cu profesorii: Mihail și Elena Ștefan, Octavian Balog și Silvia Muste; arheologii: Horea Pop, Ioan Bejinariu, Dan Băcueț-Crișan; Camelia Burghel – etnolog; Ioan Maria Oros – specialist în Carte veche; dascălii din Bobota, coordonați de directoarea școlii, Livia Fer și de Maria Maghiu. Am putea spune că, din perspectivă simbolică și păstrând proporțiile, Bădăcinul „Sfinxului” și Bobota „Seniorului” sunt Mecca și Medina național-țărăniștilor, cel puțin pentru cei sălajeni.

■ **Bănișor – 800**, Anuarul Asociației „Fiii satului Bănișor”,

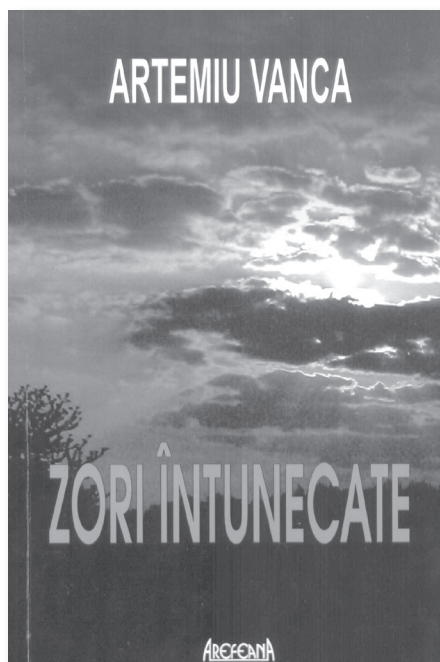
nr. 10/ 2013, apărut cu sprijinul Centrului de Cultură și Artă al Județului Sălaj și redactat de scriitorul Artemiu Vanca, fiul al Bănișorului, autor, de altfel, al majorității textelor din cuprinsul său. Acest număr jubiliar al anu-

arului a fost lansat la Bănișor, pe 15 august a.c., de marele praznic al Adormirii Maicii Domnului, cu ocazia Zilelor Comunei Bănișor – 800 de ani de atestare documentară, eveniment organizat de Consiliul Local Bănișor, Primăria Comunei Bănișor, Parohia Ortodoxă Bănișor, Consiliul Județean Sălaj, Centrul de Cultură și Artă al Județului Sălaj, Biblioteca Județeană „I.S. Bădescu” Sălaj și Asociația „Fiii Satului Bănișor”. Redacția anuarului și-a propus ca acest număr „să reflecte strădaniile de a aduce noi mărturii privind istoria și prezentul satului nostru și să pună la dispoziția consătenilor noștri și a celor interesați din afara satului, un material documentar bogat”. Și credem că a reușit cu prisosință, el putând fi considerat „un alt fel de monografie a Bănișorului”. Felicitări autorilor și *La mulți ani* tuturor bănișorenilor, oriunde s-ar afla!

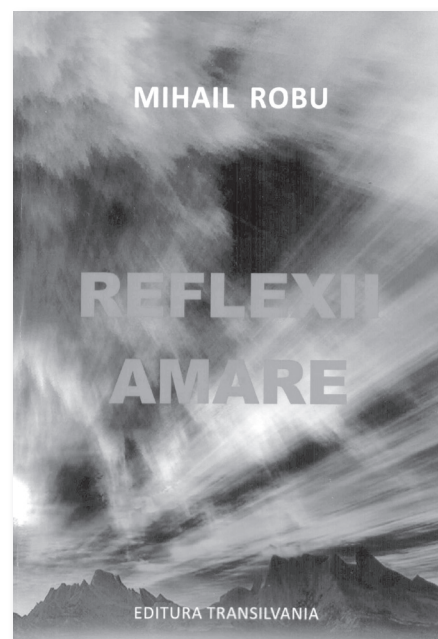
■ **Artemiu Vanca, Zori întunecate**, Ed. Arefeana, București,

2013. Autorul este un colaborator activ al revistei noastre și a publicat, în 2012, un roman la Editura „Caiete Silvane”, în colecția „Scriitori sălăjeni”, intitulat *Iubirile băieților din Valea Banului*; de aseme-

nea, datele lui bio-bibliografice au fost prezentate în anii anteriori, la „Malaxor”, cititorilor *Caietelor Silvane*, care a găzduit și cronici la câteva din cărțile sale anterioare. Despre activitatea sa scriitoricească bucureșteană, îi dăm cuvântul directorului Editurii Arefeana, Ion C. Ștefan: „În cadrul Cenaclului literar «Destine», condus de scriitorul Victor Gh. Stan, șeful Secției pentru copii și tineret a Asociației Scriitorilor din București, domnul inginer Artemiu Vanca s-a afirmat, de câțiva ani, ca un autor activ, talentat și exigent cu sine, abordând într-un mod convingător unele teme literare, pe care le-a ales cu discernământ, cum ar fi noile transformări sociale și culturale de după 1989 (...). Cu noul său roman, *Zori întunecate*, el ne face surpriza abordării unor teme istorice, de la începutul secolului al XIII-lea, în momentul întemeierii unor așezări rurale în Transilvania, așa cum este și satul natal al autorului, Bănișor, cu prilejul aniversării a 800 de ani de atestare documentară, întreaga acțiune bazându-se pe documente vechi și pe-o tradiție de oralitate”. Prefațatorul merge până la a așeza acest roman „alături de alte romane istorice de prestigiu, cum ar fi cele semnate de Dumitru Almaș sau Mihail Sadoveanu”. *De gustibus...*

■ **Mihail Robu, Reflexii amare (restituiri lirice)**, Ed. Transilvania, Baia Mare, 2013. Autorul s-a născut în 1906, în comuna Oarța de Jos (pe atunci în județul Sălaj, iar din 1968 în județul Maramureș) și s-a stins din viață la București, în 1995, fiind înmormântat la Cimitirul Belu. Din evocarea biografică scrisă de nepoata autorului, Georgeta Cedică, mai aflăm că Mihail Robu a absolvit, în 1926, Școala normală de învățători a Statului din Zalău, primind apoi postul de învățător la Someș-Uileac, jud. Sălaj. În 1929 este admis la Secția Pedagogică Universitară (S.P.U) pentru învățători de pe

lângă Universitatea din București, iar în 1930 se înscrie ca student ordinar la Facultatea de Filosofie și Litere din București, pe care o absolvă în 1937, luându-și licența în același an. Ca student, a înființat și organizat „Confrăția Română”, organizație națională pentru înfăptuiri culturale, economice și sanitare pe baze cooperatiste, scriindu-i și publicându-i programul în revista „Școala Noastră” ce apărea (și apare!) la Zalău. Am punctat doar câteva repere biografice, din complicatul destin al autorului, care au legătură cu spațiul sălăjean. Acest volum postum a apărut cu sprijinul Fundației „Sfântul Anton de Padua” Ulmeni, condusă de Aurora Pușcaș, strănepoata autorului. Redactorul cărții, Virginia Paraschiv scria la începutul prefeței intitulată *Șoapta și vuietul însingurării*: „Povestea acestei cărți este deosebită. Este vorba de o căutare a unei identități românești în formula autentică și necosmetizată. Intelectualul-artist Mihail Robu, ale cărui reflecții lirice și concepții despre direcțiile progresului în viața românească vin dintr-o vreme demult oficializată în cronologii consumate istoric, se dezvăluie în fața noastră în toată frumusețea și onestitatea puse în slujba ființei românești”.

(D.H.)

La centru, prin nord-vest (V)

Daniel SĂUCA

■ Trei „manifestări” într-o zi. Două exclusiv maghiare, una, și, și. Chinurile **asumării** unei **funcții publice**. **Oboseală, plictiseală, nervozitate reprimată. Nervozități amânate.** Mă „frige” să scriu. Jurnalistic. Și despre ce fac. **Teorii, limbaj de lemn, stereotipii, public larg, cultură (ce înțelegem prin cultură?), tipuri de cultură, pentru cine scriem?** *Giorocuta*. Aproape de un capăt imaginar. Ieri, la un concurs, un deputat a dat un premiu special, „o vioară profesională”. Să cânti profesionist pe o sculă profesională. Dăruirea, ca și rugăciunea, în liniște, în singurătate. Dincolo de moarte e foarte puțin probabil să fie zgomotul infect al unei lumi în putrefacție. **Hohotele de răs ale Universului. Ale facerii Universului.**

■ Zăpăcit de somn. Și de oboseala unei expediții la 200 de km de casă pentru a primi un premiu pentru „Clopotele raiului”. Cam prea mult. Și premiul USR filiala Cluj. Poate nu pricep acum îndeajuns simbolistica premiilor. Mai ales cele de la noi. Zăpăcit. Organizatori zăpăciți. Zăpăceli în formă continuată.

■ Lui Socrate i se atribuie zicerea „Câte lucruri de care eu nu am nevoie există!” M-am gândit la zicerea asta într-o librărie „comercială” din Cluj: „Câte cărți de care eu nu am nevoie există!”

■ GSP: „Al 12-lea ceas al demnității pentru Țălnar: Ia 50.000 de euro dacă Dinamo îl dă afară”. Probabil iau și alții. Abia aștepți să fii dat afară...

■ După Bădăcin. O nouă întâlnire. „Fapte, nu vorbe!” Chiar cred cu adevărat în **misiunea** mea? Există?...

Cititul inutil

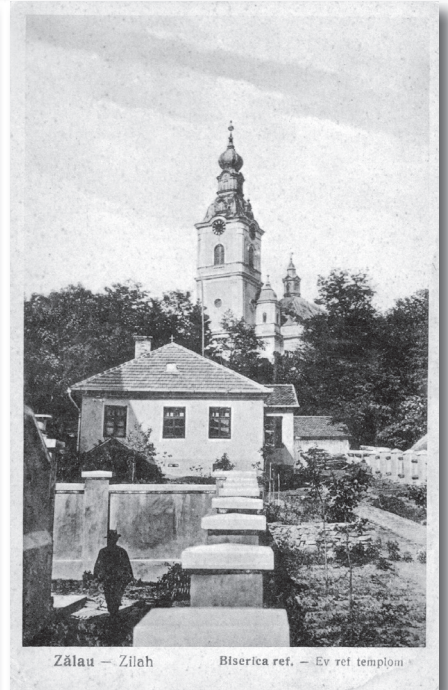
O gazetăreasă scria recent într-un ziar „de calitate” (am ajuns în vremurile în care în România edițiile tipărite ale ziarelor non-tabloide se tipăresc în câteva mii de exemplare la nivel național, iar retururi există prea multe și în acest jalnic context) că „cititul e dincolo de toate lucrurile cool de pe lumea asta”. Probabil e „cel mai bestial cool lucru”. Sau „super-cool”, cine știe. Nașpa. Poate cititul e cel mai „extra-terestru” lucru. Oricum, se citește. De pe format tipărit sau electronic, toată lumea ar fi obligată să citească. Măcar ceea ce scrie, într-o cerere sau într-o adresă, dar

nici treaba asta nu-i obligatorie. Cititul, în mare măsură, e inutil, de vreme ce prosperă analfabeții, maneliștii ori mardeiașii politici, iar pentru o minimă supraviețuire în jungla urbană nu cred că e necesară cunoașterea alfabetului, poate doar a numerelor. Desigur, Jupâneasa media bătea înspre cititul „de calitate”, adică al cărților, alea „de calitate”. Lucrurile sunt „cool” și aici. Sute de mii, milioane de titluri sunt inutile (din diverse cauze, mai ales pentru că nu mai au cum să aducă ceva nou din perspectiva adevărilor). Exagerez, de dragul demonstrației. Cititul serios, aplicat, legic, ritualic nu mai e de actualitate pentru specia umană. De multă vreme. Citim în fiecare zi (despre) lucruri care au devenit inutile, chiar dacă suntem absolut convinși de utilitatea demersului nostru. Am învățat să citim atunci când ne-am dat seama că uităm, când ne-am dat seama că sincronizarea cu esența dumnezeirii dă rateuri. Altfel, nu văd ce rost ar fi avut, de pildă, tablele lui Moise. Vorbierea, rostirea față către față e preferabilă surogatelor din hârtie. Am devenit „civilizații ale cărții” și după „încurcarea limbilor”, și după ce secretele au fost puse în locuri sigure. Oricum, cititul nu a fost obligatoriu mii de ani. De câteva zeci de ani pare că este obligatoriu, mai ales pentru a putea cumpăra un anume produs. Dar nu e, fie și pentru că e inutil în mare măsură. Ce rost avea să scrii, când nu prea existau potențiali cititori? Exagerez, de dragul demonstrației. Pe măsură ce ne desacralizăm, cititul devine tot mai obsedant. Și mai inutil. Din perspectiva Începuturilor. Când nu aveam nevoie să citim. Și nici să purtăm ochelari.

21 iulie 2013

■ EVZ, 25 iulie 2013: „Europa League/Pandurii – Levadia Tallin, ora 20.00, DigiSport1, **Cu calificarea pe Masa Tăcerii**, Stadionul din Târgu – Jiu e gata pentru primul meci european din istorie. Urmașii lui Brâncuși visează deja la victoria prin care să-i elimine pe estoni”. Urmașii lui Brâncuși? Fotbaliștii de la „Pandurii” !?! EVZ ne/se distrează în continuare: „Declarația verii: Țânțarii care ne-au invadat sunt vegetarieni”. De fapt, nu ar fi țânțari. Aceeași boală, a titlurilor care (probabil) vând.

■ Lui Socrate i se atribuie zicerea „Câte lucruri de care eu nu am nevoie există!” M-am gândit la zicerea asta și după „experiența” din 23 iunie: „Câte lucruri care îmi sunt interzise există!”

Zălau

Cazarma — Laktanya

Zălau — Zilah

Strada Principală — Fő-utca

Din colecția Daniel Mureșan